

ZMAPOVÁNÍ SEGMENTU SLUŽEB PRO DOMÁCNOSTI SENIORŮ

projektu Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň,
registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0006207,
podpořeného z Operačního programu Zaměstnanost

13. 8. 2020

OBSAH

1. Základní údaje	4
2. Manažerské shrnutí	5
3. Úvod	13
4. Statistická data o seniorské populaci	15
4.1 Demografické ukazatele	15
4.2 Socioekonomické ukazatele	20
4.3 Dílčí shrnutí.....	22
5. Služby pro domácnosti seniorů	23
5.1 Vymezení služeb pro domácnosti seniorů	23
5.2 Nabídka služeb pro domácnosti seniorů	23
5.2.1 Poskytovatelé služeb pro domácnosti seniorů	23
5.2.2 Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů	27
5.3 Poptávka po službách pro domácnosti seniorů	34
5.4 Dílčí shrnutí.....	47
6. Analýza právního rámce ČR	50
6.1 Zákon o živnostenském podnikání.....	50
6.2 Občanský zákoník	51
6.3 Zákon o sociálních službách	52
6.4 Poskytování služeb pro domácnosti v praxi	56
6.5 Dílčí shrnutí.....	58
7. Analýza zahraničních modelů	60
7.1 Belgický model	62
7.1.1 Program SVS.....	62
7.1.2 Program HCHH	76
7.2 Analýza francouzského modelu	79
7.2.1 Program CESU	79
7.3 Dílčí shrnutí.....	89
8. Návrh doporučení pro ČR	92
9. Seznam zkratk	96
10. Bibliografie	97
11. Seznamy	101
12. Přílohy	103
12.1 Příloha A – Metodologie výzkumného šetření.....	103
12.1.1 Techniky sběru dat.....	103

12.1.2	Metoda výběru respondentů	103
12.1.3	Kontrolní mechanismy	104
12.1.4	Zpracování dat	104
12.2	Příloha B – Dotazník	105
12.3	Příloha C – Výzkumný vzorek.....	108
12.4	Příloha D – Organizace	110

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Název projektu: Zmapování segmentu služeb pro domácnosti seniorů projektu Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň, registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0006207, podpořeného z Operačního programu Zaměstnanost

Objednatel:

Název: Ministerstvo práce a sociálních věcí
Adresa: Na Poříčním právu 376/1,
128 01 Praha 2
Kontaktní osoba: Mgr. Bohumila Gudzenko, DiS., odborný garant (Analýzy a studie)

Zpracovatel:

Název: Moore Czech Republic s.r.o.
Adresa: Karolinská 661/4
186 00 Praha 8
Kontaktní osoba: Ing. Petr Štětka, manager

2. MANAŽERSKÉ SHRUTÍ

Tato realizovaná analýza (dále také „Analýza“) je výstupem veřejné zakázky s názvem „Zmapování segmentu služeb pro domácnosti seniorů“. Zpracovatelem Analýzy je společnost Moore Czech Republic s.r.o. (dále také „Zpracovatel“), a to na základě smlouvy uzavřené dne 14. 8. 2019 s Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále také „Zadavatel“). Tato Analýza vznikla v rámci projektu Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň (registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0006207) financovaného Evropskou unií z Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Zaměstnanost a ze státního rozpočtu České republiky.

V rámci zpracování Analýzy byly využívány deskriptivní, analytické a komparativní metody. Klíčovými informačními zdroji byly zákonné a podzákonné normy, dostupná statistická data, informace zveřejňované orgány veřejné správy, realizované evaluace a analýzy, vědecké publikace a v neposlední řadě také komunikace s relevantními aktéry. Za účelem zmapování segmentu služeb pro domácnosti seniorů pak bylo realizováno sociologické šetření.

Hlavní závěry a zjištění uvádíme dle jednotlivých tematických okruhů Analýzy.

Služby pro domácnosti seniorů v ČR

Vzhledem k tomu, že v České republice není ukotvena jednoznačná definice služeb pro domácnost, respektive služeb pro domácnosti seniorů, došlo v rámci této Analýzy k vymezení rozsahu pojmu služby pro domácnosti prostřednictvím výčtu osmi následujících aktivit/činností: příprava jídla, úklid domácnosti, praní a žehlení, opravářské a údržbářské práce, zahradnické práce, nákup, pomoc s informačními technologiemi a zajištění přepravy či osobního doprovodu.

V rámci popisu nabídkové strany služeb pro domácnosti seniorů došlo jednak ke zmapování poskytovatelů těchto služeb (počet živnostenských oprávnění a počet pracovníků), jednak k analýze jejich dostupnosti.

Z dat Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vyplývá, že k 31. prosinci 2019 mělo obor činnosti živnosti volné „č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“, který je pro tuto Analýzu nejvíce relevantní, v živnostenském rejstříku evidováno téměř 170 tisíc podnikatelů. Jde přitom o výsledek několikaletého růstu, který jen ve sledovaném období 2015–2019 představoval zvýšení o 54,6 %. V České republice tak na jednoho podnikatele s evidovaným oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost připadá v průměru 63 obyvatel (20 obyvatel na podnikatele v hlavním městě Praze, 136 obyvatel na podnikatele ve Zlínském kraji). Tyto údaje však zahrnují i podnikatele, kteří tento obor činnosti reálně vůbec nevykonávají, a proto neodráží reálnou situaci na nabídkové straně služeb pro domácnost. Další informace a data o podnikatelích s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost týkající se například věkové, vzdělanostní či sociální struktury nejsou sbírána vůbec.

Z dat Výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu je možné identifikovat počet zaměstnanců, placený čas, průměrnou mzdu a medián mezd v jednotlivých zaměstnáních dle klasifikace CZ-ISCO. Ovšem v případě zaměstnání „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“, které je pro tuto Analýzu nejvíce relevantní, je ve výběrovém vzorku tak nízký počet pracovníků, že není možné provést následný dostatečně kvalitní a reprezentativní dopočet početních a výdělkových ukazatelů na celou zaměstnaneckou populaci. Počty pracovníků v tomto zaměstnání a další související informace tak jsou zcela nedostupné.

Z výše uvedeného vyplývá, že v České republice nejsou dostupná data poskytující věrný obraz o celkovém počtu podnikatelů či pracovníků reálně působících v segmentu služeb pro domácnosti. Stejně tak nejsou logicky dostupná data o jejich věkové, vzdělanostní či sociální struktuře. Klíčovým důvodem absence údajů o pracovnících je přitom předpokládaný vysoký podíl nehlášené práce, který je pro tento segment služeb typický (viz podkapitola 6.4).

Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů byla zjišťována prostřednictvím výzkumného šetření. Z jeho výsledků vyplývá, že míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů se v České republice pohybuje v závislosti na konkrétní službě v rozmezí 26,3–45,1 %, přičemž významná část českých seniorů (30,9–43,2 %) v závislosti na konkrétní službě v rozmezí 26,3–45,1 %, přičemž významná část českých seniorů (30,9–43,2 %)

neví či nedokáže posoudit, zda je daný typ služby pro ně místně a cenově dostupný. Při zohlednění jednotlivých třídících proměnných přináší výzkumné šetření následující závěry.

Věk seniorů:

- přímá úměrnost mezi věkem seniorů a mírou dostupnosti byla pozorována u tří z osmi zkoumaných služeb;
- drtivá většina služeb vykazuje rozdíl v míře dostupnosti služeb mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 5,6 p. b. do 17,1 p. b.;
- senioři ve věku 80 a více let jsou v drtivé většině služeb tou skupinou, pro kterou jsou služby nejvíce dostupné.

Velikost místa bydliště seniorů:

- většina služeb vykazuje nejnižší míru dostupnosti v nejmenších sídlech do 999 obyvatel, se zvětšující se velikostí místa bydliště míra dostupnosti roste, kulminuje ve středně velkých (5 000–19 999 obyvatel) či velkých (20 000–99 999 obyvatel) městech a následně v největších městech nad 100 000 obyvatel opět klesá.

Kraj bydliště seniorů:

- mezikrajské rozdíly nejsou v drtivé většině služeb statisticky signifikantní.

Čistý osobní příjem seniorů:

- přímá úměrnost mezi čistým osobním měsíčním příjmem a mírou dostupnosti služeb byla pozorována v polovině zkoumaných služeb;
- u všech služeb vykazují nejnižší míru dostupnosti senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně);
- všechny služby vykazují rozdíl v míře dostupnosti služeb mezi skupinami seniorů s nejnižšími (do 10 000 Kč měsíčně) a nejvyššími (nad 25 000 Kč měsíčně) čistými osobními příjmy, který se pohybuje od 5,9 p. b. do 24,1 p. b.

Počet osob žijících v domácnosti seniorů:

- pro většinu služeb platí, že s rostoucím počtem osob žijících v domácnosti klesá míra dostupnosti služby;
- u většiny služeb deklarují nejvyšší míru dostupnosti senioři žijící v jednočlenných domácnostech.

Nedostupnost služeb pro domácnosti seniorů je způsobena místním a/nebo cenovým aspektem. U všech služeb byl v rámci výzkumného šetření jako dominantní příčina celkové nedostupnosti služby identifikován místní aspekt, který výrazně převýšil aspekt cenový. Jinými slovy nedostupnost služby v místě bydliště seniora je mnohem častějším jevem než finanční nedostupnost způsobená vysokou cenou služby, případně nedostatečnými celkovými příjmy seniora.

Informace o poptávkové straně služeb pro domácnosti seniorů byly zjišťovány prostřednictvím výzkumného šetření. Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů je v rámci České republiky relativně nízká, pohybuje se v rozmezí 1,9–10,8 %. Při zohlednění jednotlivých třídících proměnných přináší výzkumné šetření následující závěry.

Věk seniorů:

- přímá úměrnost mezi věkem seniorů a mírou využívání byla pozorována u poloviny zkoumaných služeb;
- drtivá většina služeb vykazuje rozdíl v míře využívání služeb mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 2,6 p. b. do 9,0 p. b.;
- senioři ve věku 80 a více let jsou v drtivé většině služeb tou skupinou, která služby nejčastěji využívá.

Velikost místa bydliště seniorů:

- u zkoumaných služeb není možné odvodit jednoznačný vztah mezi velikostí místa bydliště a mírou využívání služeb, předpoklad přímé úměrnosti mezi velikostí místa bydliště a mírou využívání nebyl u žádné ze zkoumaných služeb potvrzen.

Kraj bydliště seniorů:

- mezikrajské rozdíly nejsou statisticky signifikantní.

Čistý osobní příjem seniorů:

- přímá úměrnost mezi čistým osobním měsíčním příjmem a mírou využívání služeb byla pozorována pouze u tří zkoumaných služeb, u služby „příprava jídla“ dokonce dochází k úměrnosti nepřímé;
- u většiny služeb vykazují nejnižší míru dostupnosti senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně).

Počet osob žijících v domácnosti seniorů:

- u většiny služeb deklarují nejvyšší míru využívání senioři žijící v jednočlenných domácnostech.

Zjištěný průměrný časový rozsah odebíraných služeb se pohybuje v závislosti na druhu služby v intervalu od 1,5 hodiny týdně do 4,2 hodiny týdně, přičemž průměrná cena dle výzkumného šetření činí 109–210 Kč za hodinu dle druhu služby. Převládající typ poskytovatele služeb pro domácnosti seniorů se mění dle jednotlivých druhů služeb, u třech z osmi zkoumaných služeb jsou dominantní registrovaní poskytovatelé sociálních služeb. Zájem o využívání služby v budoucnu projevilo v závislosti na druhu služby 3,2–14,4 % seniorů, kteří v době výzkumného šetření danou službu nevyužívali. Mezi faktory, které by nejvíce přispěly k vyšší míře využívání služeb za úplaty, patří zejména „zvýšení vlastního příjmu“ (30,6 % případů) a „větší informovanost o nabídce služeb a podmínkách jejich poskytování“ (25,4 % případů).

Z výše uvedených dat vyplývá, že celkový počet recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnost lze pro rok 2020 kvalifikovaně odhadnout na úrovni 845,2 tis. klientů (95,7 mil. hodin ročně). Pokud k odhadovanému počtu klientů vycházejícího z aktuální míry využívání služeb pro domácnosti seniorů a z demografické predikce přidáme zjištěnou míru zájmu, můžeme odhadnout počet potenciálních klientů v příštích letech. Tento odhad sice nezohledňuje změnu spotřebitelského chování (spotřebitelských preferencí), ale počítá s tím, že podíl seniorů, který v současné době projevuje zájem služby využívat, toho bude v budoucnu schopen, a to navzdory jakýmkoliv místním, cenovým a dalším omezením. V roce 2030 činí odhad celkového počtu potenciálních recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnosti seniorů 2 513,9 tis. klientů (279,6 mil. hodin ročně), v roce 2040 pak 2 822 tis. klientů (313,9 mil. hodin ročně) a v roce 2050 dokonce 3 217,1 tis. klientů (357,8 mil. hodin ročně, nárůst o 380 % oproti roku 2020). Služby pro domácnosti seniorů tak mají v nadcházejících letech velký potenciál stát se vysoce zajímavým segmentem podnikání. Soustavné analytické práce a systémový přístup je tak v této oblasti vysoce žádoucí.

Analýza právního rámce ČR

V České republice, na rozdíl od celé řady evropských států, neexistuje systém cílené finanční podpory služeb pro domácnosti, který by potenciálně zahrnoval také domácnosti seniorů. Tyto služby by tedy měly být poskytovány v souladu s obecnými právními předpisy, konkrétně podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, či podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Specifickým případem služeb pro domácnosti pak může být také zajištění sociálních služeb či jiných forem pomoci osobám závislým na cizí pomoci podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V kontextu zákona o živnostenském podnikání je pro segment služeb pro domácnosti relevantní obor činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost, jehož obsahem je zajišťování chodu domácnosti, individuální péče o osoby, příležitostné krátkodobé hlídání dětí, obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti a jiná obstaravatelská činnost. Pro výkon této živnosti není vyžadováno prokázání odborné ani jiné způsobilosti. K získání živnostenského oprávnění tak musí být splněny pouze všeobecné podmínky, kterými jsou plná svéprávnost a bezúhonnost. Na fyzickou či právnickou osobu

vykonávající služby pro domácnosti v režimu živnostenského zákona se pak vztahují veškeré zákonné povinnosti týkající se daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, veřejného zdravotního pojištění aj.

V rámci občanského zákoníku existuje v případě služeb pro domácnost, které mají nesoustavný, příležitostný a jednorázový charakter, možnost uzavření společné dohody formou smlouvy o dílo. Příjmy plynoucí z realizace smlouvy o dílo podléhají v závislosti na typu pracovníka (zhotovitele) buď dani z příjmů fyzických osob, nebo dani z příjmů právnických osob. Výjimkou je situace, kdy úhrn příjmů spjatých s realizací smlouvy o dílo nepřesáhne u poplatníka ve zdaňovacím období 30 000 Kč. V takovém případě jsou tyto příjmy od daně osvobozeny.

V kontextu zákona o sociálních službách mohou charakteru služeb pro domácnosti nabývat některé sociální služby či jiné formy pomoci poskytované osobám závislým na cizí pomoci. Obzvláště relevantní je v tomto ohledu osobní asistence a pečovatelská služba. Jejich poskytování je podmíněno uzavřením písemné smlouvy mezi uživatelem a poskytovatelem sociálních služeb, přičemž maximální výše úhrady je stanovena prováděcím právním předpisem. Na zajištění těchto sociálních služeb či jiných forem pomoci se podílí stát prostřednictvím příspěvku na péči. Nárok na něj má osoba, jež z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje při zvládnutí základních životních potřeb pomoc jiné fyzické osoby. Výše příspěvku na péči se odvíjí od stupně závislosti konkrétní osoby. Příjemce příspěvku na péči je povinen jej využívat na zajištění potřebné pomoci, kterou mu může poskytovat například osoba blízká, asistent sociální péče či poskytovatel sociální služby.

Takto nastavený právní rámec služeb pro domácnosti však není plně dodržován, což napovídají závěry řady analýz, kvalifikovaných odhadů a praktických zkušeností. Dle dostupných informací je významná část služeb pro domácnost v řádu desítek procent poskytována mimo rámec zákona o živnostenském podnikání a občanského zákoníku formou neformálního ujednání, respektive nehlášené práce. Hlavní motivací je zajištění nižší ceny pro uživatele a vyššího ohodnocení pro pracovníka, než by tomu bylo na oficiálním trhu práce při dodržení veškerých zákonných povinností. Tento stav je determinován zejména třemi faktory, kterými jsou: 1) absence uceleného systému veřejné podpory služeb pro domácnosti, který obecně přispívá k omezení nehlášené práce, respektive k přechodu pracovníků z neoficiálního trhu práce na oficiální; 2) tolerance a akceptace nehlášené práce českou společností; 3) nedostatečný odstrašující efekt kontrolních mechanismů odhalujících a postihujících nehlášenou práci, který by vedl k zásadní redukci zájmu o využití nehlášené práce.

Řešení výše popsaného stavu nespočívá dle názoru Zpracovatele v parametrických úpravách současného právního rámce, nýbrž v legislativním ukotvení zcela nového a uceleného systému veřejné podpory segmentu služeb pro domácnosti. Takovýto systém vycházející z příkladů dobré praxe může odpovídajícím způsobem reagovat na specifika segmentu služeb pro domácnosti a přispět k efektivnímu řešení současných výzev.

Komparace zahraničních modelů

Belgický program SVS a francouzský program CESU se sice mírně rozcházejí v definici jejich hlavních a ostatních cílů, ovšem motivace k systémové podpoře služeb pro domácnost je v obou zemích velmi podobná. Zatímco hlavním cílem programu SVS je poskytování dotací sektoru služeb pro domácnosti přispívající k jejich lepší dostupnosti, program CESU usiluje zejména o zjednodušení pracovních-právních vztahů v tomto segmentu služeb. V případě ostatních cílů se oba programy shodují v harmonizaci pracovního a osobního života a v redukci neformálního sektoru, přičemž program SVS doplňuje tvorbu nových pracovních míst, zatímco program CESU cílí na zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu všem osobám potřebujícím pomoc.

Komparaci klíčových aktérů programů a jejich rolí komplikuje skutečnost, že program CESU je realizován ve dvou vzájemně velmi odlišných formách (CESU deklarativní a předfinancované). Uživateli služeb jsou v obou programech domácnosti. Programy tak nejsou na uživatelské straně zúženy na specifický typ domácností (např. domácnosti seniorů), ani rozšířeny na další aktéry (např. firmy). Určité rozdíly naopak pozorujeme na straně poskytovatelů služeb, kdy v programu SVS jsou služby pro domácnosti poskytovány pouze autorizovanými poskytovateli služeb, zatímco v programu CESU je mohou poskytovat vedle autorizovaných firem také soukromí pracovníci. To se odráží také v odlišném typu zaměstnaneckého poměru. Pro program SVS je typický triangulární vztah, program CESU se naopak vyznačuje dominantním přímým zaměstnáváním.

V obou programech jsou poskytovány služby pro domácnost, přičemž rozsah služeb je výrazně větší u programu CESU, který navíc umožňuje také poskytování pečovatelských služeb. Rozdíly existují také ve variabilitě hodnoty poukázek a v délce jejich platnosti.

Do jisté míry odlišný je také způsob financování. V programu SVS jsou uplatňovány především nástroje přímého financování (dotace na poukázku, dotace na provoz a administraci programu), zatímco nepřímé financování (daňové odpočty uživatelů) je chápáno spíše jako doplňkové. V programu CESU je situace opačná. Program SVS je financován z rozpočtu jednotlivých regionů, zatímco u programu CESU je uplatňováno vícezdrojové financování včetně zapojení třetích stran (donorů).

Návrh doporučení pro ČR

V České republice na rozdíl od řady jiných evropských států není ukotven systém cílené finanční podpory služeb pro domácnosti, který by potenciálně zahrnoval také domácnosti seniorů. Z této skutečnosti vyplývá řada hrozeb, jejichž intenzita se může v příštích letech v důsledku absence systémové podpory nadále zvyšovat. Mezi tyto hrozby patří zejména:

- **cenová nedostupnost služeb pro domácnosti seniorů** – dle výsledků výzkumného šetření jsou služby pro domácnosti z důvodu ceny pro seniory nedostupné v 17,0–27,6 % případů v závislosti na druhu služby. Tento stav se při absenci systémové finanční podpory může nadále zhoršovat, a právě cena se může stát zásadní bariérou;
- **vynucený přechod seniorů z domácího prostředí do ústavních zařízení** – co možná nejdelší setrvání seniorů v jejich přirozeném prostředí je možné pouze v případě zajištění zdravotních i nezdravotních domácích služeb v odpovídající kvalitě a kvantitě. Při absenci systémové finanční podpory hrozí, že senioři, kteří by při dostupnosti služeb nadále setrvali ve svém přirozeném prostředí, budou nuceni k přechodu do zařízení institucionální (ústavní) péče, což lze považovat za všestranně nevýhodné řešení;
- **posilování neformálního a oslabování formálního trhu se službami pro domácnost** – bez systémové finanční podpory nevznikne dostatečná motivace k přechodu z neformálního trhu práce na formální, naopak nehlášená práce bude přetrvávat či ještě více sílit;
- **oslabování sociálních a daňových systémů** – významný podíl nehlášené práce na celkových transakcích v segmentu služeb pro domácnosti vede k neplnění zákonných povinností týkající se daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, veřejného zdravotního pojištění, což významným způsobem podvazuje zdroje sociálních a daňových systémů a také zvyšuje počty osob, které v důsledku dlouhodobě využívané nehlášené práce nemají následně nárok na starobní důchod.

Redukce výše uvedených hrozeb je možná prostřednictvím implementace systému cílené finanční podpory služeb pro domácnosti dle příkladů zahraniční dobré praxe. Argumenty pro takovýto krok jsou následující:

- **stárnutí populace** – proces stárnutí populace je charakteristickým společenským trendem, kterému Česká republika čelí a v dalších desetiletích čelit bude. Předpoklad, že v roce 2050 bude v České republice žít více než 3 miliony seniorů představující téměř třetinu obyvatelstva, vytváří již nyní tlak na hledání efektivních systémových nástrojů, které seniorům zajistí dostupné služby v potřebném rozsahu a kvalitě;
- **oslabující funkce mezigenerační výpomoci** – vysoké pracovní vytížení, problémy s dosahováním rovnováhy mezi pracovním a osobním životem a další společenské změny často neumožňují ekonomicky aktivní části populace poskytovat potřebnou výpomoc vlastním rodičům a prarodičům z důvodu nedostatečné časové kapacity. Je proto vhodné, aby tato výpomoc byla v dostupné podobě poskytována třetí stranou;
- **postupně se měnící spotřebitelské chování seniorů** – využívání služeb v domácnosti za úplaty je pro významnou část seniorské populace nepřijatelné. Problémem nemusí být bariéry ekonomické,

nýbrž psychologické. Využívání těchto služeb může být vnímáno jako přiznání úbytku vlastních sil či selhání rodinných vztahů. Postupně však do seniorské populace přicházejí lidé, kteří byli zvyklí těchto služeb využívat a hodlají tak činit i nadále. Problém stigmatizace tak postupně oslabuje;

- **socioekonomické omezení seniorů při využívání služeb pro domácnost** – senioři jsou ve výrazně horší socioekonomické situaci než ekonomicky aktivní část populace a jejich disponibilní zdroje jsou značně limitované. To přirozeně vede k tomu, že pro významnou část seniorů nejsou služby pro domácnosti finančně dostupné. Proto je vhodné vytvořit systémovou podporu těchto služeb, jež míru dostupnosti výrazně zvýší;
- **preferenze neinstitutcionálních forem péče o seniory** – z ekonomických, sociálních a psychologických důvodů jsou preferovány neinstitutcionální formy péče, které seniorům umožňují co možná nejdéle setrvat v jejich přirozeném sociálním prostředí. To je však podmíněno také zajištěním služeb nezdravotního charakteru, které přispějí k udržení potřebné kvality života;
- **selhání doposud uplatňovaného právního a ekonomického rámce** – dosavadní nastavení právního a ekonomického rámce vede k významnému podílu nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnosti. Je proto vysoce žádoucí implementovat systém podpory, který bude motivovat k přechodu z neoficiálního trhu práce na trh oficiální;
- **růstový potenciál terciárního sektoru** – terciární sektor včetně sektoru služeb v domácnosti je v České republice v porovnání s průměrem Evropské unie méně významný. V důsledku společenských a hospodářských (např. digitalizace a robotizace) lze očekávat přesun pracovníků právě do sektoru služeb. To však opět vyžaduje systémovou podporu zahrnující také potřebné rekvalifikace, vzdělávání a školení.

Výše uvedené argumenty zdůvodňují oprávněnost dalších přípravných kroků implementace systému finanční podpory služeb pro domácnosti, včetně domácností seniorů. Tento systém by přitom měl zajistit:

- **snížení podílu šedé ekonomiky v segmentu služeb pro domácnost** – systém finanční podpory koriguje cenu služby pro uživatele a odměnu pro pracovníka a ovlivňuje další aspekty výkonu práce. Tím vytváří zásadní motivaci k přechodu z neoficiálního trhu práce na trh oficiální, čímž nově dochází k plnění daňových a kvazidaňových povinností, a tak i k posílení sociálních a daňových systémů ČR;
- **cenovou dostupnost poskytovaných služeb** – systém finanční podpory vede k poklesu reálné ceny poskytované služby pro uživatele, čímž je odstraňována jedna ze zásadních bariér využívání služeb za úplatu. Zvýšení míry dostupnosti a využívání služeb pak seniorům umožňuje déle setrvat v jejich přirozeném sociálním prostředí;
- **profesionalizaci poskytovaných služeb** – systém finanční podpory motivuje k oficiálnímu poskytování služeb pro domácnost, kdy jsou registrované organizace povinny zajistit školení a vzdělávání svých pracovníků, kteří vykonávají služby v domácnosti dle stanovených standardů;
- **ochranu domácností** – systém finanční podpory může stanovit podmínku sjednání pojištění odpovědnosti za škody ze strany registrovaných organizací. Ty navíc prověřují a kontrolují své pracovníky, kteří vykonávají služby v domácnostech;
- **kvalitní pracovní místa** – systém finanční podpory motivuje k přechodu na oficiální trh práce, kde pracovník získává standardní pracovní-právní vztah s přiměřenou odměnou a odpovídající sociální ochranou. Díky tomuto systému vznikají nová pracovní místa s vysokým stupněm flexibility a klesá nezaměstnanost zejména u nejvíce ohrožených skupin (lidé s žádnou či nízkou kvalifikací, lidé starší 50 let);
- **fiskální neutralitu** – systém finanční podpory by měl být z hlediska dopadů na veřejné rozpočty fiskálně neutrální, nebo by se měl fiskální neutralitě blížit. Přímá a nepřímá podpora ze strany státu by tedy neměla výrazně převyšovat sumu vzniklých daňových a kvazidaňových příjmů a dalších úspor.

Na základě provedené komparativní analýzy a zjištění příkladů dobré praxe Zpracovatel doporučuje pokračovat v přípravě implementace systému finanční podpory služeb pro domácnosti při respektování níže uvedených principů vycházejících zejména z belgického programu SVS (tzv. poukázkový systém):

- **cíle systému** – systém finanční podpory by měl mít vytyčeno několik vzájemně souvisejících a provázaných cílů. Vedle zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu seniorům a dalším osobám vyžadujícím pomoc by měl usilovat také o redukci neformálního sektoru (šedé ekonomiky), o vznik nových a kvalitních pracovních míst a harmonizaci pracovního a osobního života;
- **typy podporovaných služeb** – podporovány by měly být služby týkající se činností, které jsou v rámci běžné domácnosti pravidelně vykonávány v souhrnné časové dotaci nepřevyšující určitý stanovený limit (např. osm hodin týdně). Rozsah podporovaných služeb by měl být dle francouzského vzoru spíše extenzivní ve snaze naplnit různorodé potřeby jednotlivých domácností;
- **okruh uživatelů** – systém finanční podpory by neměl být úzce zaměřen na specifický typ domácností (např. domácnosti seniorů), naopak žádoucí je zapojení co největšího počtu domácností. Tato „otevřenost“ systému je nutnou podmínkou vygenerování dostatečně silné poptávky umožňující fungování celého systému. Diferenciace mezi jednotlivými uživateli může být prováděna prostřednictvím maximálního počtu poukázek či jejich ceny. Systém finanční podpory by se však neměl vztahovat na služby vykonávané v komerčně využívaných prostorách;
- **okruh pracovníků** – systém finanční podpory by měl být obdobně otevřen různým skupinám pracovníků, tedy jak těm přecházejícím z jiného segmentu ekonomiky, tak těm hledajícím nové zaměstnání. Tato „otevřenost“ systém je taktéž nutná pro vytvoření dostatečně silné nabídky, což je nezbytný předpoklad funkčnosti celého systému;
- **aktéři a jejich role** – správné vymezení pravomocí a povinností jednotlivých aktérů je klíčové pro řádné fungování celého systému finanční podpory a musí vycházet z detailní právní analýzy a zkušeností plynoucích z pilotního testování. Obecně lze mezi aktéry řadit:
 - řídící orgán – stanovení cílů, pravidel a parametrů systému a kontrola jejich naplňování, dodržování a adekvátnosti; hodnocení fungování systému a jeho dopadů; výběr administrátora; odborné a metodické vedení;
 - administrátora – zřízení a provoz webové platformy sloužící jako uživatelské prostředí všem aktérům; zajištění bezpečnosti dat a informací; administrace a evidence všech finančních transakcí; administrace oběhu poukázek; registrace organizací, uživatelů i pracovníků; zprostředkování informací jednotlivým aktérům;
 - úřad práce – zprostředkování relevantních informací uchazečům o zaměstnání; zajištění rekvalifikace;
 - registrované organizace – provedení registrace u administrátora; uzavření pracovních-právních vztahů s pracovníky; školení a vzdělávání pracovníků; uzavření dohody o výkonu služeb v domácnosti s uživatelem;
 - pracovníky – uzavření pracovních-právních vztahů s registrovanými organizacemi; výkon služby; předání poukázky od uživatele registrované firmě;
 - uživatele – nákup poukázek; uzavření dohody o výkonu služeb v domácnosti s registrovanou firmou; předání poukázky pracovníkovi;
 - donory – nákup poukázek a jejich předání uživatelům.
- **typ zaměstnaneckého poměru** – systém finanční podpory by měl dle belgického vzoru vycházet z triangulárního vztahu. Ten zahrnuje uživatele, který si sjednává výkon služby u registrované firmy, která následně službu vykoná prostřednictvím svého pracovníka, jenž od uživatele za odvedenou práci

získává poukázku. Tento model je v souladu s českou praxí, kde přímé zaměstnávání (tj. uzavírání pracovně-právního vztahu mezi domácností a pracovníkem) není obvyklé;

- **typ podpory a zdroje financování** – systém finanční podpory by měl být založen zejména na přímé podpoře, která se ze zahraničních zkušeností jeví jako nejvíce efektivní. Přímá podpora by měla zahrnovat dotaci na poukázku a dotaci na provoz a administraci systému. Doplňkovou roli by měla mít podpora nepřímá ve formě daňových slev pro uživatele a donory a osvobození od daně z přidané hodnoty. Financování systému by zajišťoval stát prostřednictvím státního rozpočtu. Velmi žádoucí by dle francouzského vzoru bylo zapojení donorů (zaměstnavatelů, sociálních partnerů, municipalit), kteří by představovali doplňkový zdroj financování;
- **stanovení ceny práce a výše dotace** – jde o klíčový parametr systému finanční podpory, který musí vycházet z detailní finanční analýzy. Obecně musí platit, že stanovená cena práce a výše dotace musí být pro uživatele i pracovníka natolik zajímavé, aby došlo k převodu jejich „obchodního“ vztahu z nehlášené práce do oficiální ekonomiky, dále musí zajistit vyškoleným a spolehlivým pracovníkům adekvátní ohodnocení, musí být v souladu s pracovně-právní legislativou a nesmí deformovat existující trh práce;
- **uživatelská podoba** – systém finanční podpory musí být nastaven tak, aby byl uživatelsky přívětivý pro všechny různé druhy domácností vyznačující se různými potřebami a preferencemi. Nezbytností je tedy fungování systému v papírové i elektronické variantě současně;
- **hodnocení** – systém finanční podpory musí být pravidelně (každoročně) podrobován detailnímu hodnocení, které se zaměří na plnění stanovených cílů, funkčnost kontrolních a monitorovacích mechanismů a adekvátnost jeho parametrického nastavení. Tato evaluační povinnost by měla být stanovena zákonem, který by zároveň v tomto ohledu definoval odpovědnou instituci;
- **propagace** – systém finanční podpory bude v případě implementace zcela novým nástrojem, se kterým nebudou mít jednotliví aktéři žádné zkušenosti. Z toho důvodu je zcela zásadní, aby došlo ke zprostředkování informací o systému všem relevantním aktérům a aby byla nastavena funkční komunikační a propagační strategie.

V rámci přípravy implementace systému finanční podpory služeb je třeba uskutečnit následující kroky:

- **zpracování fiskální analýzy** – analýza by se měla zaměřit na optimální parametrické nastavení systému (nastavení přímé a nepřímé podpory), na potenciální makroekonomické dopady systému a na související rizika;
- **zpracování právní analýzy** – analýza by se měla zaměřit na pracovně-právní, daňové a administrativní souvislosti zavedení systému a na optimální formu jeho implementace do českého právního rámce;
- **pilotní testování** – do pilotního testování by měli být zapojeni všichni klíčoví aktéři, prověřeny by měly být výše uvedené principy a na základě provedené procesní a dopadové evaluace dorepracovány/upraveny jednotlivé parametry systému.

Výše uvedená doporučení považuje Zpracovatel za optimální přístup k implementaci uceleného systému podpory služeb pro domácnosti. V případě, že k tomuto komplexnímu přístupu nedojde, je nutné řešit alespoň některé nedostatky současné praxe. Většina služeb pro domácnost, které byly v rámci výzkumného šetření zkoumány, může být poskytována na základě zákona o sociálních službách registrovaným poskytovatelem sociální služby/sociálních služeb prostřednictvím osobní asistence či pečovatelské služby a zcela či částečně financována prostřednictvím příspěvku na péči. Specifickým případem je však služba „pomoc s informačními technologiemi“, jejíž důležitost trvale roste a která je zákonem o sociálních službách opomíjena. Právě nedostatečná podpora v této oblasti je jedním z nedostatků, který je třeba odstranit.

3. ÚVOD

Termín služby domácí péče a služby pro domácnost představuje „širokou škálu činností, které přispívají k pohodě rodin a jednotlivců v domácnostech: péči o děti, dlouhodobou péči o starší a zdravotně postižené osoby, úklid, doučování, domácí opravy, zahradnické práce, podporu IKT“.¹ Toto extenzivní pojetí je uplatňováno institucemi Evropské unie, ovšem v jednotlivých členských státech včetně České republiky není ukotvena jednotná a obecně sdílená definice služeb domácí péče a služeb pro domácnost, což přináší praktické problémy při realizaci komparativních analýz legislativního či makroekonomického charakteru.²

Tradičně byly tyto služby zajišťovány domácnostmi a v domácnostech, a to zejména ženami. Části výše uvedených úkolů jsou však postupně zadávány externě mimo domácnost (např. zařízení poskytující služby společného stravování, prádelny) nebo jsou externími pracovníky v domácnosti vykonávány. V případě péče o děti či dlouhodobé péče o seniory se do jejich organizace a financování coby nástrojů sociální politiky zapojují též orgány veřejné správy. Osobní služby a služby pro domácnost tak mají významný potenciál v oblasti vytváření pracovních příležitostí, což je jeden ze strategických cílů definovaný koncepcemi jak v rámci České republiky (např. Koncepce politiky zaměstnanosti 2013–2020), tak v rámci Evropské unie (např. Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění). Vzhledem k trendu stárnutí obyvatelstva a k očekávanému poklesu počtu pečovateli v rodinném kruhu lze nejen v České republice, ale i v ostatních členských státech Evropské unie očekávat posílení poptávky po službách domácí péče a službách pro domácnost. Tyto služby přitom mohou představovat alespoň parciální řešení hned několika vysoce aktuálních otázek:

- hledání lepší rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem, které může být dosaženo prostřednictvím externalizace každodenních úkolů vykonávaných v domácnosti, přičemž cenově a místně dostupné služby domácí péče a služby pro domácnost jsou taktéž důležitým předpokladem pro růst participace žen na trhu práce;
- potřeba vytváření pracovních příležitostí pro osoby s relativně nízkou kvalifikací a současně s nízkými náklady pro veřejný sektor například formou poskytování služeb pro domácnost v prostředí oficiální, a nikoliv šedé, ekonomiky, což dále napomůže zakládání a rozvoji mikropodniků a malých a středních podniků;
- nutnost zvyšování kvality péče díky odpovídajícím dovednostem a pracovním podmínkám pracovníků, které podléhají kontrole kvality poskytovaných služeb;
- nezbytnost překonání nedostatečné kapacity zařízení formální (institucionální) péče a umožnění setrvání jednotlivých klientů v jejich přirozeném sociálním prostředí.³

Služby domácí péče a služby pro domácnost mají v kontextu politiky zaměstnanosti několik specifických charakteristik:

- nízký podíl dovozu (služby jsou vykonávány zejména lokálně), což znamená minimální ztráty v případě veřejné intervence;
- vysoký potenciál pro zaměstnanost, což v případě veřejné podpory znamená podstatný dopad na vytváření nových pracovních míst;

¹ EVROPSKÁ KOMISE. Pracovní dokument útvarů Komise o využití potenciálu osobních služeb a služeb pro domácnost v oblasti zaměstnanosti [online]. Brusel: Evropská komise, 2012 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2012:0095:FIN>.

² EVROPSKÁ KOMISE. An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers [online]. Brusel: Evropská komise, 2018 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

³ EVROPSKÁ KOMISE. Pracovní dokument útvarů Komise o využití potenciálu osobních služeb a služeb pro domácnost v oblasti zaměstnanosti [online]. Brusel: Evropská komise, 2012 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2012:0095:FIN>.

- různé úrovně požadavků na technické dovednosti, obecně však potřeba přiměřené úrovně počítačové gramotnosti a náležitých vztahových a sociálních dovedností;
- nízká produktivita u výkonu některých každodenních úkolů, ovšem příležitost nepřímého růstu produktivity v případě, že se uživatelé domácí péče a služeb pro domácnost mohou zaměřit na vlastní práci s vyšší produktivitou;
- nízká pravděpodobnost přesunu zaměstnanosti z jiných odvětví do sektoru služeb domácí péče a služeb pro domácnost v případě veřejné intervence z důvodu převahy nehlášených pracovníků v těchto oblastech;
- rostoucí potřeba těchto služeb z důvodu stárnutí obyvatelstva a nutnosti zvýšit participaci žen na trhu práce.⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že služby domácí péče a služby pro domácnost jsou zajímavým sektorem s nezanedbatelným makroekonomickým dopadem, jehož důležitost bude v příštích letech a desetiletích významně sílit, a proto je vhodné mu věnovat systematickou pozornost. Tato Analýza nepojednává o celém sektoru služeb domácí péče a služeb pro domácnost, ale soustředí se na jeho dílčí segment (podmnožinu) – služby pro domácnosti seniorů. Zkoumat a zmapovat tento dílčí segment však nelze zcela odděleně a nezávisle na celém sektoru. Například právní rámec České republiky či zahraniční modely proto budou posuzovány v celkovém kontextu služeb pro domácnost.

Po úvodní části této Analýzy jsou představena základní demografická a socioekonomická data a informace o seniorské populaci v České republice včetně dílčí mezinárodní komparace v rámci členských států Evropské unie (kapitola 4). Poté je provedeno zmapování segmentu služeb pro domácnosti seniorů zahrnující jeho základní vymezení a relativně detailní popis jeho nabídkové a poptávkové strany (kapitola 5). Analýza dále pokračuje popisem právního rámce České republiky v oblasti poskytování služeb pro domácnosti seniorů (kapitola 6) a deskripcí belgického a francouzského systému podpory služeb pro domácnosti (kapitola 7). Syntézou informací a dat obsažených ve výše uvedených kapitolách bude návrh doporučení pro Českou republiku (kapitola 8).

⁴ EVROPSKÁ KOMISE. Pracovní dokument útvarů Komise o využití potenciálu osobních služeb a služeb pro domácnost v oblasti zaměstnanosti [online]. Brusel: Evropská komise, 2012 [cit. 2020-06-26]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2012:0095:FIN>.

4. STATISTICKÁ DATA O SENIORSKÉ POPULACI

Tato kapitola obsahuje základní demografická a socioekonomická data a informace o seniorské populaci v České republice včetně dílčí mezinárodní komparace v rámci členských států Evropské unie. V demografické oblasti je pozornost věnována věkovému složení obyvatelstva a souvisejícím ukazatelům (např. index stáří, index ekonomické závislosti, střední délka života, naděje dožití ve zdraví), a to jak v rámci ČR, tak v jednotlivých krajích. Reflektovány jsou zejména změny v uplynulém desetiletí, současný stav i očekávaný vývoj do roku 2050. V socioekonomické oblasti jsou krátce popsány především příjmy a výdaje české seniorské populace. Cílem této podkapitoly je představení dat a okolností relevantních pro posuzování smysluplnosti a potřebnosti potenciálního systému podpory služeb pro domácnosti seniorů.

4.1 Demografické ukazatele

Ke konci roku 2018 dosáhl počet obyvatel České republiky 10 649,8 tisíc osob, což představuje nejvyšší hodnotu od druhé světové války. Věková skupina seniorů (osob ve věku 65 a více let) ve stejném roce dosáhla 2 086,6 tisíc osob, což představuje 19,6 % celkové české populace, přičemž průměr členských států Evropské unie činí 20,0 %.^{5,6} Podrobnější informace o věkovém složení obyvatelstva obsahuje následující tabulka.

Tabulka 1 Věkové složení obyvatelstva, ČR, 2008-2018 (k 31. 12.)

Věková skupina	2008		2013		2018	
	Počet obyvatel (tis.)	Podíl věkové skupiny (%)	Počet obyvatel (tis.)	Podíl věkové skupiny (%)	Počet obyvatel (tis.)	Podíl věkové skupiny (%)
0–14	1 480,0	14,1	1 577,5	15,0	1 693,1	15,9
15–64	7 431,4	71,0	7 109,4	67,6	6 870,1	64,5
65+	1 556,2	14,9	1 825,5	17,4	2 086,6	19,6
Celkem	10 467,5	100	10 512,4	100	10 649,8	100

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

Počty osob ve věku 65 a více let narůstají od 80. let 20. století, přičemž v období 2008–2018 se právě tato skupina měnila ze všech tří hlavních věkových skupin nejdynamičtěji. Ve sledované dekádě došlo k nárůstu počtu seniorů o 530,5 tisíce osob, čímž vzrostl podíl této věkové skupiny o 4,7 p. b. (na úrovni celé Evropské unie byl zaznamenán nárůst pouze 2,7 p. b.). V rámci pětiletých věkových skupin je nejpočetnější nejmladší seniorská skupina 65–69letých osob, která dlouhodobě tvoří třetinu všech seniorů (679,9 tisíce osob v roce 2018). V období 2008–2018 relativně nejvýrazněji posílila skupina 90–94letých osob (relativně o 260 %, absolutně o 31,7 tisíce), ovšem její zastoupení v seniorské populaci zůstává nadále nízké (2,5 % v roce 2018). Z mladších věkových skupin vzrostl ve sledované dekádě relativně nejvíce počet osob ve skupinách 70–74 (relativně o 62 %, absolutně o 226,5 tisíce) a 65–69 let (relativně o 34 %, absolutně o 174,0 tisíce).^{7,8}

V důsledku dlouhodobého růstu seniorské složky, její početní převahy nad složkou dětskou a početní redukce produktivní části populace dochází k postupnému stárnutí obyvatelstva, což se mimo jiné projevuje také na ukazatelích věkového složení. Průměrný věk obyvatel České republiky, který trvale roste od počátku 80. let 20. století, se ve sledovaném období 2008–2018 zvýšil o 1,8 roku na 42,3 let (40,9 let u mužů a 43,7 let u žen). Ještě více vzrostl věkový medián rozdělující populaci na dvě stejně početné části, a to o 3,4 roku na 42,6 let

⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

⁶ EUROSTAT. Population: Structure indicators [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-12]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_pjanind.

⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

⁸ EUROSTAT. Population: Structure indicators [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-12]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_pjanind.

(41,4 let u mužů a 43,9 let u žen). Přitom v členských státech Evropské unie vzrostl ve stejném období věkový medián pouze o 2,6 roku. Relativně výraznou změnu zaznamenaly také indexy stáří a ekonomické závislosti. Index stáří porovnávací počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0–14 let vzrostl ve sledované dekádě z hodnoty 105 na hodnotu 123. Index ekonomické závislosti vyjadřující počet osob ve věku 0–19 let a osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 20–64 let se ve sledovaném období zvýšil z hodnoty 54 na 66.^{9,10} Podrobnější informace o ukazatelích věkového složení obyvatelstva obsahuje následující tabulka.

Tabulka 2 Ukazatele věkového složení, ČR, 2008–2018 (k 31. 12.)

Ukazatel	2008	2013	2018
Průměrný věk	40,5	41,5	42,3
- muži	38,9	40,0	40,9
- ženy	42,0	42,9	43,7
Věkový medián	39,2	40,8	42,6
- muži	37,6	39,5	41,4
- ženy	41,1	42,2	43,9
Index stáří	105,1	115,7	123,2
Index ekonomické závislosti	54,1	58,6	66,3
- 65+ let / 20–64 let	22,9	27,5	32,6
- 0–19 let / 20–64 let	31,2	31,0	33,7

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-19]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

S postupným stárnutím obyvatelstva přirozeně souvisí vzrůstající střední délka života, jejíž jednou z podob je naděje dožití při narození udávající počet roků, kterých se pravděpodobně dožije osoba právě narozená. V roce 2016 dosahovala v České republice naděje dožití při narození průměrné hodnoty 79,1 let (76,1 let u mužů a 82,1 let u žen). Za průměrem Evropské unie jsme tak zaostávali o 1,9 roku (v případě mužů o 2,1 roku, v případě žen o 1,6 roku). V období 2006–2016 došlo v českém prostředí k prodloužení střední délky života o 2,4 roku (o 2,6 roku u mužů a o 2,2 roku u žen), přičemž střední délka života v celé EU vzrostla pouze o 2,1 roku (o 2,4 roku u mužů a o 1,7 roku u žen).¹¹ Odlišným ukazatelem je naděje dožití ve zdraví při narození, která v roce 2016 dosahovala v ČR úroveň 69,8 let u mužů a 73,6 let u žen, což je oproti průměru EU relativně významný rozdíl (o 3,3 roku u mužů a o 2,7 roku u žen). Zaostávání za unijním průměrem je patrné také v ukazateli naděje dožití ve zdraví v 65 letech. ČR zde v roce 2016 dosahovala hodnot 12,3 roku u mužů a 13,9 roku u žen, což je o 2,7 roku u mužů i žen méně, než činí průměr EU. Přesto i v tomto ohledu došlo v období 2006–2016 v ČR k určitému posunu, kdy naděje dožití ve zdraví při narození vzrostla o 3,6 roku u mužů a 4,3 roku u žen a naděje dožití ve zdraví v 65 letech vzrostla o 2,2 roku u mužů a o 2,8 roku u žen.¹²

Pokud se z celonárodní úrovně přesuneme na úroveň jednotlivých krajů, zjistíme, že se podíl obyvatel ve věku 65 a více let na celkové populaci pohyboval v roce 2018 v rozmezí 18,2–21,2 %. Nejvyšší podíl seniorské složky v obyvatelstvu vykazoval kraj Královéhradecký (21,2 %), Zlínský (20,3 %) a Olomoucký (20,2 %). Naopak

⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

¹⁰ EUROSTAT. Population: Structure indicators [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-12]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_pjanind.

¹¹ EUROSTAT. Life expectancy by age and sex [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-12]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_mlexpec.

¹² EUROSTAT. Healthy life expectancy based on self-perceived health [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-12]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/hlth_silc_17.

nejnižší zastoupení seniorů bylo evidováno v kraji Středočeském (18,2 %) a dále v Hlavním městě Praze (18,9 %) a v kraji Ústeckém (19,3 %).¹³

V letech 2008–2018 vzrostl ve všech krajích České republiky absolutní počet obyvatel ve věku 65 a více let. Nejvýraznější byl jejich početní růst v kraji Libereckém (relativně o 45 %; absolutně o 27,3 tisíce osob), Ústeckém (relativně o 42 %, absolutně o 47,0 tisíce osob) a Středočeském (relativně o 42 %, absolutně o 73,9 tisíce osob). Naopak nejnižší byl přírůstek seniorů v Hlavním městě Praze (relativně o 27 %, absolutně o 51,9 tisíce osob), v kraji Zlínském (relativně o 30 %, absolutně o 27,1 tisíce osob) a Moravskoslezském (relativně o 31 %, absolutně o 55,3 tisíce osob). Ve stejném období zaznamenaly všechny kraje ČR taktéž nepřetržitý růst podílu seniorské populace. Nejvýraznější byl tento nárůst v kraji Karlovarském (o 6,3 p. b.), Libereckém a Ústeckém (oba o 6,0 p. b.). Naopak nejpomalejší byl nárůst podílu seniorů v Praze (o 3,1 p. b.), která díky tomuto vývoji ztratila pozici kraje s nejvyšším podílem seniorů.¹⁴ Podrobnější informace o věkovém složení obyvatelstva v jednotlivých krajích ČR obsahuje následující tabulka.

Tabulka 3 Počet a podíl osob ve věku 65+ v krajích, ČR, 2008-2018 (k 31. 12.)

Kraj	2008		2013		2018	
	Počet osob (tis.)	Podíl osob (%)	Počet osob (tis.)	Podíl osob (%)	Počet osob (tis.)	Podíl osob (%)
Hl. město Praha	195,2	15,8	225,0	18,1	247,1	18,9
Středočeský	175,4	14,2	212,0	16,3	249,3	18,2
Jihočeský	94,2	14,8	111,3	17,5	128,6	20,0
Plzeňský	86,8	15,2	102,4	17,9	117,2	20,0
Karlovarský	42,1	13,7	50,4	16,8	58,9	20,0
Ústecký	111,1	13,3	135,3	16,4	158,0	19,3
Liberecký	60,7	13,9	74,4	17,0	88,0	19,9
Královéhradecký	86,9	15,7	101,7	18,4	116,7	21,2
Pardubický	77,8	15,1	90,5	17,5	103,8	19,9
Vysočina	78,3	15,2	90,3	17,7	102,5	20,1
Jihomoravský	178,2	15,5	207,8	17,8	233,8	19,7
Olomoucký	97,2	15,1	112,4	17,7	128,0	20,2
Zlínský	91,5	15,5	104,5	17,8	118,6	20,3
Moravskoslezský	180,9	14,5	207,5	17,0	236,2	19,6
ČR	1 556,2	14,9	1 825,5	17,4	2 086,6	19,6

Poznámka: Zeleně jsou označeny nejvyšší hodnoty v daném roce, modře nejnižší hodnoty v daném roce.

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.

V roce 2018 se index stáří (počet seniorů na 100 dětí) pohyboval v jednotlivých krajích České republiky v intervalu od 103 (Středočeský kraj) do 136 (Královéhradecký kraj). V poslední dekádě pak index stáří nejvýrazněji narostl v kraji Karlovarském (z 94 na 132) a Ústeckém (z 88 na 120), zatímco ve Středočeském kraji zaznamenal nejpomalejší nárůst (z 96 na 103). Obecnému trendu pravidelného meziročního růstu indexu

¹³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.

¹⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.

stárí se vymyká Praha. V jejím případě hodnota indexu stárí od roku 2012 pravidelně každoročně klesá (nárůst dětí zde je relativně nejvyšší, naopak nárůst seniorů nejnižší).¹⁵

Průměrný věk obyvatel se v roce 2018 pohyboval v jednotlivých krajích České republiky v rozmezí od 41,2 let (Středočeský kraj) do 43,1 let (Zlínský kraj). Taktéž vývoj průměrného věku obyvatel v posledním desetiletí potvrzuje obecné trendy proměny věkového složení české populace. Průměrný věk obyvatel byl na konci roku 2018 ve všech krajích vyšší než na konci roku 2008, ovšem tempo růstu se napříč jednotlivými kraji lišilo. Ve většině krajů (celkem v jedenácti) se průměrný věk obyvatel navýšil o 1,6–2,5 roku, přičemž na celorepublikové úrovni došlo k navýšení o 1,9 roku. Mírnější nárůst zaznamenaly Praha (pouze o 0,3 roku) a Středočeský kraj (1,2 roku), naopak nejvýraznější nárůst vykazoval Karlovarský kraj (o 3,1 roku).¹⁶ Podrobnější informace o ukazatelích věkového složení obyvatelstva v jednotlivých krajích ČR obsahuje následující tabulka.

Tabulka 4 Index stárí a průměrný věk obyvatel, ČR, 2008–2018 (k 31. 12.)

Kraj	Index stárí			Průměrný věk		
	2008	2013	2018	2008	2013	2018
Hl. město Praha	130	128	120	41,6	42,0	41,9
Středočeský	96	99	103	40,0	40,6	41,2
Jihočeský	103	116	127	40,5	41,6	42,7
Plzeňský	110	122	130	40,8	41,9	42,7
Karlovarský	94	113	132	39,8	41,5	42,9
Ústecký	88	105	120	39,6	40,9	42,0
Liberecký	94	109	123	40,0	41,1	42,1
Královéhradecký	110	124	136	40,9	42,0	43,1
Pardubický	104	116	126	40,4	41,5	42,4
Vysočina	104	120	130	40,3	41,6	42,8
Jihomoravský	112	120	124	40,8	41,7	42,4
Olomoucký	107	120	130	40,5	41,7	42,8
Zlínský	111	124	135	40,7	42,0	43,1
Moravskoslezský	101	116	129	40,2	41,5	42,7
ČR	105	116	123	40,5	41,5	42,3

Poznámka: Zeleně jsou označeny nejvyšší hodnoty v daném roce, modře nejnižší hodnoty v daném roce.

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-02-18]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

Výše popsaný proces stárnutí populace bude dle projekcí obyvatelstva České republiky nejvýraznějším demografickým rysem příštích desetiletí. Přestože celkový počet obyvatel ČR by se podle výsledků střední varianty projekce¹⁷ neměl do konce první poloviny 21. století významně měnit, vývoj věkového složení populace bude poměrně dynamický, jelikož u všech tří hlavních věkových skupin dojde k podstatným změnám, a to jak

¹⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.

¹⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.

¹⁷ Uvedené informace vychází z projekce obyvatelstva ČR na období 2018–2100 publikované Českým statistickým úřadem, přičemž zvolena byla prezentace výsledků očekávané velikosti a skladby obyvatelstva odvíjející se od vstupních předpokladů budoucího vývoje plodnosti, úmrtnosti a migrace ze střední varianty projekce, a to v časovém horizontu do roku 2050.

v jejich početnosti, tak v jejich relativním zastoupení na celkové populaci.¹⁸ Podrobnější informace o věkovém složení obyvatelstva do roku 2050 obsahuje následující tabulka.

Tabulka 5 Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin, ČR, 2018-2050 (k 1. 1.)

Věková skupina	2018	2020	2030	2040	2050
Celkem (tis.) ve věku:					
0–14	1 670,7	1 709,0	1 607,2	1 494,2	1 590,9
15–64	6 899,2	6 831,1	6 773,4	6 549,6	6 069,7
65+	2 040,2	2 134,3	2 403,3	2 698,8	3 075,6
Celkem (%) ve věku:					
0–14	15,7	16,0	14,9	13,9	14,8
15–64	65,0	64,0	62,8	61,0	56,5
65+	19,2	20,0	22,3	25,1	28,6

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050 [online].* Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.

Z výše uvedeného je patrné, že seniorská složka bude do roku 2050 soustavně pokračovat ve svém početním růstu. V období 2018–2050 naroste o téměř 51 %, z 2 040 tisíc na 3 076 tisíc. Výrazně se změní i podíl seniorské složky na celkové populaci. Zatímco v roce 2018 bylo v seniorském věku 19,2 % obyvatel, v roce 2050 by měli senioři představovat 28,6 % celkové populace. Do poloviny století by tak měl podíl seniorů narůst o 9,4 p. b. Taktéž v rámci samotné věkové skupiny seniorů bude docházet k významným změnám. V roce 2018 byla nejpočetnější nejmladší věková skupina 65–69letých (684,5 tisíce osob), kterou však krátce v druhé polovině 20. let a ke konci 40. let 21. století početně převýší skupina 70–74letých. Ta bude v roce 2050 čítat na 784,8 tisíce osob, což ve sledovaném období 2018–2050 představuje absolutní nárůst o 215,1 tisíce a relativní nárůst o 37,8 %. Největší absolutní nárůst v tomto období by však měla zaznamenat skupina 75–79letých (o 287,1 tisíce), největší relativní nárůst by pak měla vykazovat skupina 95letých a starších, jejíž početní zastoupení však zůstane velmi nízké i v roce 2050 (1,8 % ze všech seniorů).¹⁹

Proces stárnutí se přirozeně projeví taktéž v hodnotách ukazatelů věkového složení obyvatelstva. Průměrný věk bude podle projekce růst z hodnoty 42,2 v roce 2018 o 4,1 roku na 46,3 let v roce 2050. Věkový medián bude po celé období převyšovat průměrný věk, ovšem nebude trvale růst. Po roce 2042, kdy by měl věkový medián kulminovat na hodnotě 47,9 let, dojde k jeho poklesu. V roce 2050 pak projekce předpovídá, že polovina obyvatel České republiky bude mladší 46,7 let. Index stáří (počet seniorů ve věku 65 a více let na 100 dětí mladších 15 let) se bude ve sledovaném období zvyšovat z úrovně 122 v roce 2018 na 193 osob v roce 2050. Nárůst bude vykazovat také index ekonomické závislosti, což je způsobeno jednak predikovaným poklesem ekonomicky aktivní složky populace (20–64 let) z 6 437,0 tisíce osob v roce 2018 na 5 573,4 tisíce osob v roce 2050, jednak zvýšením počtu obyvatel ve věku potenciálně ekonomicky neaktivním ze 4 173,1 tisíce osob v roce 2018 na 5 162,9 tisíce osob v roce 2050. V roce 2050 by tak mělo na 100 osob ve věku 20–64 let připadat téměř 93 osob ve věku 0–19 či 65 a více let. Těto hodnoty bude dosaženo zejména vývojem seniorské složky, která v relaci k počtu produktivních osob poroste v období 2018–2050 významněji (z 32 na 55 osob ve věku 65 a více let na 100 osob 20–64letých). Naopak nárůst dětské složky v relaci k produktivní bude daleko méně významný.²⁰ Podrobnější informace o ukazatelích věkového složení obyvatelstva do roku 2050 obsahuje následující tabulka.

¹⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050 [online].* Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.

¹⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050 [online].* Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.

²⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050 [online].* Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.

Tabulka 6 Ukazatele očekávaného věkového složení, ČR, 2008–2050 (k 1. 1.)

Ukazatel	2018	2020	2030	2040	2050
Průměrný věk	42,2	42,5	44,4	45,7	46,3
- muži	40,8	41,1	43,0	44,4	45,1
- ženy	43,6	43,9	45,7	47,0	47,4
Věkový medián	42,3	43,0	46,0	47,7	46,7
- muži	41,1	41,8	44,6	46,3	45,3
- ženy	43,5	44,3	47,5	49,2	48,3
Index stáří	122	125	164	181	193
Index ekonomické závislosti	65	68	74	79	93
- 65+ let / 20–64 let	32	34	39	45	55
- 0–19 let / 20–64 let	33	34	35	34	37

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050* [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-09]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.

4.2 Socioekonomické ukazatele

V českém prostředí se významně liší mediánový ekvivalizovaný čistý disponibilní příjem²¹ seniorské populace (65 a více let) a 16–64leté populace. Muži ve svých 65 a více letech dosahují mediánového ekvivalizovaného čistého disponibilního příjmu pouze z 81 % oproti mužům ve věku 16–64 let. U žen je situace ještě horší, jelikož příjem 65 a víceletých žen činí pouze 79 % příjmu žen, jejichž věk je 16–64 let. Přitom v řadě evropských států je situace odlišná. Existují evropské země, kde je mediánový ekvivalizovaný čistý disponibilní příjem u 65 a víceletých srovnatelný či dokonce vyšší než příjem 16–64leté populace. Důvodem může být buď skutečnost, že lidé v seniorském věku jsou dostatečně zabezpečeni a část seniorské populace je ještě v pracovním procesu (např. Lucembursko, Francie), nebo je v těchto státech obvyklé soužití starých rodičů s dospělými dětmi (např. Řecko, Španělsko).²²

Senioři ve věku 65 a více let žijící v jednočlenných domácnostech jsou skupinou, která je nejčastěji ohrožena příjmovou chudobou. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je obvykle stanovena na úrovni 60 % mediánového ekvivalizovaného čistého disponibilního příjmu. V roce 2018 se v České republice pod touto hranicí nacházelo 36,9 % samostatně žijících seniorů, což je nejvyšší hodnota za poslední desetiletí (např. v roce 2013 činil podíl samostatně žijících seniorů nacházejících se pod hranicí příjmové chudoby pouze 12,8 %). V rámci Evropské unie jde o sedmou nejvyšší míru ohrožení, která převyšuje unijní průměr o 12,1 p. b. Pokud zvýšíme běžně užívanou hranici ohrožení příjmovou chudobou, kterou je 60 % mediánového ekvivalizovaného čistého disponibilního příjmu, na 70 %, dojde v českém prostředí k razantnímu nárůstu osob nacházejících se pod hranicí rizika příjmové chudoby o 28,2 p. b. na 65,1 %. ČR tak po Estonsku a Lotyšsku vykazuje v rámci EU

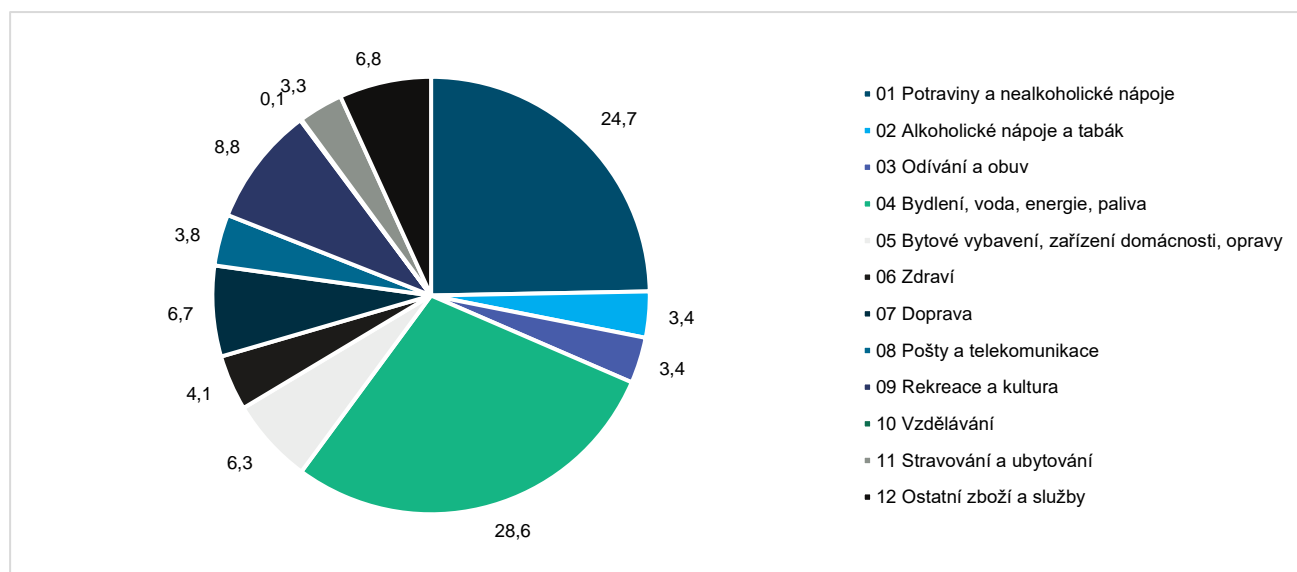
²¹ Mediánový ekvivalizovaný čistý disponibilní příjem je konstruován tak, že se nejprve z dílčích čistých příjmů za osoby a za domácnost vypočítá čistý peněžní příjem domácnosti. Ten se skládá z příjmů z pracovní činnosti, ze sociálních příjmů, z kapitálových příjmů a dalších nahodilých příjmů. Odečteme-li od čistého peněžního příjmu domácnosti daň z nemovitosti, jednorázově přijaté peněžní transfery a pravidelně vydávané peněžní transfery mezi domácnostmi a přičteme-li jednorázově vydané peněžní transfery a vyčíslené naturální požitky od zaměstnavatele, získáme tzv. disponibilní příjem domácnosti. Ten se pro účely výpočtu míry ohrožení příjmovou chudobou ekvivalizuje, čímž vzniká tzv. ekvivalizovaný příjem domácnosti. Například pro čtyřčlennou rodinu se dvěma dětmi do 13 let se čistý příjem domácnosti nedělí čtyřmi, podle počtu členů domácnosti, ale používají se váhy, kterými se zohledňuje výhoda bydlení ve společné domácnosti. První dospělý člen domácnosti má váhu 1, další dospělý člen 0,5 a dítě mladší 13 let má váhu 0,3. Čistý příjem domácnosti se tedy v tomto případě dělí 2,1. Podělením čistého příjmu domácnosti tímto číslem vznikne tzv. ekvivalizovaný příjem, který se přiřadí každému členu domácnosti. Ekvivalizované příjmy přiřazené každému členu domácnosti se seřadí podle velikosti u všech osob a ta osoba, která se nachází uprostřed, má mediánový ekvivalizovaný čistý disponibilní příjem. Disponibilní příjem znamená příjem, který je k dispozici pro výdaje a spotřebu.

²² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři v mezinárodním srovnání – 2017* [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-10]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2017>.

třetí největší míru ohrožení příjmovou chudobou, která unijní průměr převyšuje o 26,7 p. b.²³ V této souvislosti je však nutné poznamenat, že chudoba je relativní pojem a hranice ohrožení příjmovou chudobou je pouze jedním z ukazatelů popisujícím socioekonomickou realitu.

K popisu struktury spotřebních vydání českých penzionovaných důchodců²⁴ je vhodné využít třístupňovou „Klasifikaci individuální spotřeby podle účelu“ (CZ-COICOP), která umožňuje členění vydání do dvanácti oddílů.²⁵ Nejvyšší podíl spotřebních vydání českých penzionovaných důchodců připadá na položku „04 Bydlení, voda, energie a paliva“ (28,6 %), následují položky „01 Potraviny a nealkoholické nápoje“ (24,7 %) a „09 Rekreace a kultura“ (8,8 %). Naopak nejméně finančních prostředků alokují čeští senioři na položky „10 Vzdělávání“, „11 Stravování a ubytování“ (3,3 %), „02 Alkoholické nápoje a tabák“ (3,4 %) a „03 Odívání a obuv“ (3,4 %).²⁶ Podrobnější informace obsahuje následující graf.

Graf 1 Podíly spotřebních vydání penzionovaných důchodců v %, ČR, 2015

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři a jejich výdaje* [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-10]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech>.

Výše výdajů na bydlení, které představují zásadní podíl na celkových spotřebních vydání nejen českých seniorů, přirozeně souvisí s charakterem bydlení. Dle „Šetření životních podmínek“ (SILC)²⁷ z roku 2015 mělo v České republice výhodu vlastního bydlení 69,0 % lidí, kterým bylo 65 a více let a žili sami, což je o 9,0 p. b. méně, než činí průměr za celkové české obyvatelstvo. Naopak v horší situaci se nachází senioři v Evropské unii, kteří vlastním bydlením disponují v 65,6 % případů. Ostatní čeští senioři, kteří nemají vlastní bydlení, jsou rovnoměrně rozděleni mezi bydlení s tržním nájemným a bydlení s redukováným nájemným (v obou případech 15,5 %). Čeští senioři se tak s tržním nájemným potýkají v menší míře než celkové české obyvatelstvo

²³ EUROSTAT. At risk of poverty rate by poverty threshold and household type – EU-SILC and ECHP surveys [online]. Brusel: Eurostat, 2019 [cit. 2020-03-10]. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_li03.

²⁴ Za ekvivalent termínu „pensionovaný důchodce“, který používá Český statistický úřad, lze považovat termín „osoba pobírající starobní důchod“, což je termín v oblasti sociální politiky více obvyklý.

²⁵ Konkrétně jde o následující oddíly: 01 Potraviny a nealkoholické nápoje; 02 Alkoholické nápoje, tabák; 03 Odívání a obuv; 04 Bydlení, voda, energie, paliva; 05 Bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy; 06 Zdraví; 07 Doprava; 08 Pošty a telekomunikace; 09 Rekreace a kultura; 10 Vzdělávání; 11 Stravování a ubytování; 12 Ostatní zboží a služby.

²⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Senioři a jejich výdaje* [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-10]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech>.

²⁷ Toto šetření nezahrnuje formy bydlení seniorů v pobytových zařízeních (např. v domovech pro seniory).

o 0,9 p. b.) i než evropští senioři (o 4,2 p. b.). V případě redukováného nájemného je situace opačná, jelikož jím čeští senioři disponují častěji než celková česká populace (o 9,9 p. b.) i senioři napříč EU (o 0,7 p. b.).²⁸

4.3 Dílčí shrnutí

Proces stárnutí populace je jedním z charakteristických společenských trendů, který aktuálně nejen v České republice a všech jejích krajích zažíváme a který bude dle dostupných demografických projekcí pokračovat i v dalších desetiletích 21. století. Prodlužování střední délky života a s tím související rostoucí podíl seniorské populace klade a bude klást vysoké nároky na veřejné rozpočty, a to jak na státní, tak krajské i municipální úrovni. Institucionální (ústavní) péče o seniory, která je finančně i personálně velmi nákladná, tak bude v rámci procesu transformace a deinstitucionalizace stále častěji nahrazována jinými formami péče, které umožní co možná nejdelší setrvání seniorů v jejich přirozeném sociálním prostředí. Jedním z možných přístupů je i implementace systému podpory služeb pro domácnosti seniorů, který bude cílit na služby nezdravotního charakteru. V rámci tohoto systému musí být dostatečně zohledněna skutečnost, že seniorská populace je v ČR ve výrazně horší socioekonomické situaci než ekonomicky aktivní část populace a její disponibilní zdroje jsou značně limitované.

²⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Senioři v mezinárodním srovnání – 2017 [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-11]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2017>.

5. SLUŽBY PRO DOMÁCNOSTI SENIORŮ

Tato kapitola obsahuje zmapování segmentu služeb pro domácnosti seniorů zahrnující jeho základní vymezení a relativně detailní popis jeho nabídkové a poptávkové strany. V rámci zmapování nabídky byla využita jednak data Českého statistického úřadu (dále také „ČSÚ“) a Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky (dále také „MPO“), jednak informace zjištěné v rámci realizovaného výzkumného šetření. Zmapování poptávky pak vychází primárně z dat a informací získaných prostřednictvím realizovaného výzkumného šetření. Cílem této kapitoly je zasazení potenciálního systému podpory služeb pro domácnosti seniorů do reálného kontextu ČR.

5.1 Vymezení služeb pro domácnosti seniorů

Pro potřeby této Analýzy a realizovaného výzkumného šetření bylo definováno celkem osm služeb pro domácnosti seniorů, které byly dále zkoumány. Tato identifikace byla realizována s přihlédnutím ke znění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ke znění nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, k nastavení vybraných zahraničních systémů podpory služeb pro domácnosti (Service Voucher Scheme v Belgii, Chèque Emploi Service Universal ve Francii), k současné praxi tuzemských poskytovatelů sociálních služeb a k podnětům obdrženým ze strany Zadavatele.

S ohledem na výše uvedené zdroje byly služby pro domácnosti seniorů definovány pro potřeby této Analýzy následujícím způsobem:

- příprava jídla – pomoc při přípravě a podání jídla a pití (např. ohřátí, vaření);
- úklid domácnosti – běžný úklid (např. mytí, vysávání, utírání prachu, výměna ložního prádla) či generální úklid (např. úklid po malování, mytí oken) domácnosti;
- praní a žehlení – praní a žehlení osobního či ložního prádla v domácnosti včetně drobných oprav;
- opravářské a údržbářské práce – drobné opravy spotřebičů, donáška a příprava topiva, úklid sněhu, natírání oken, plotů a zábradlí a další drobné opravy nemovitosti;
- zahradnické práce – sekání trávy, rytí, pletí, údržba zeleně a dřevin;
- nákup – nákup potravin, ošacení, léčiv, zboží denní spotřeby;
- pomoc s informačními technologiemi – pomoc se základními úkony spjatými s používáním např. mobilního telefonu, počítače a laptopu včetně řešení obvyklých problémů;
- zajištění přepravy či osobního doprovodu – přeprava či doprovod do lékařské ordinace, na poštu, městský úřad atd.

5.2 Nabídka služeb pro domácnosti seniorů

Popis nabídkové strany služeb pro domácnosti seniorů vychází ze tří základních datových a informačních zdrojů. Prvním jsou data Ministerstva průmyslu a obchodu o počtu živnostenských oprávnění v rámci jednotlivých živností. Druhým je Výběrové šetření pracovních sil (dále také „VŠPS“) prováděné Českým statistickým úřadem, které nabízí údaje o počtu pracovníků ve vybraných zaměstnáních dle klasifikace CZ-ISCO. Třetím je realizované výzkumné šetření přinášející informace o dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů.

5.2.1 Poskytovatelé služeb pro domácnosti seniorů

Počet živnostenských oprávnění

Daty o počtu živnostenských oprávnění disponuje Ministerstvo průmyslu a obchodu. Z hlediska předmětu a cíle této Analýzy se jako nejvíce relevantní jeví živnost č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost, která patří mezi živnosti volné. Obsahem této živnosti je zejména:

- zajišťování chodu domácnosti (vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu a podobně);

- individuální péče o osoby, zejména děti nad tři roky věku v rodinách;
- příležitostné krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do tří let věku);
- obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti;
- jiná obstaravatelská činnost.²⁹

Takto definovaná živnost jednoznačně zahrnuje hned pět výše definovaných služeb pro domácnosti seniorů (konkrétně přípravu jídla, úklid domácnosti, praní a žehlení, zahradnické práce, nákup). V praxi si lze navíc představit, že v rámci obstaravatelských činností mohou být běžně zajišťovány i opravářské a údržbářské práce. Zajišťování pomoci s informačními technologiemi a přepravy či osobního doprovodu lze předpokládat ve výrazně nižší míře.

Obor činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost mělo k 31. prosinci 2019 v živnostenském rejstříku evidováno téměř 170 tisíc podnikatelů. Nejpočetnější zastoupení mělo hlavní město Praha (66,5 tisíce podnikatelů; 39,2 %) následované krajem Středočeským (21,1 tisíce podnikatelů; 12,4 %) a Jihomoravským (11,5 tisíce podnikatelů; 6,8 %). Naopak nejméně podnikatelů s tímto oborem činnosti se nachází v kraji Karlovarském (3,3 tisíce), Libereckém (4,1 tisíce) a Zlínském (4,3 tisíce). Výše uvedený počet 170 tisíc podnikatelů s evidovaným oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost je výsledkem několikaletého růstu, který jen ve sledovaném období 2015–2019 představoval zvýšení o 54,6 %. Nejvýraznější nárůst přitom opět zaznamenalo hlavní město Praha (68,3 %), naopak nejmenší nárůst vykazoval kraj Vysočina (35,2 %). Pokud tyto údaje vztáhneme k počtu obyvatel, zjistíme, že v České republice připadá na jednoho podnikatele s evidovaným oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost v průměru 63 obyvatel. Nejnížší hodnotu opět vykazuje hlavní město Praha (20 obyvatel na podnikatele), naopak nejvyšší Zlínský kraj (136 obyvatel na podnikatele).³⁰ Podrobnější informace o počtu podnikatelů s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost obsahuje následující tabulka.

²⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-278>.

³⁰ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Statistické údaje o podnikatelích [online]. Praha: ČSÚ, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupný z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/>

Tabulka 7 Počet podnikatelů s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost dle krajů, ČR, 2015–2019

Kraj	Počet živnostenských oprávnění					Změna 2019/2015 (%)	Počet ob. na 1 živ. opr. k 31. 12. 2019
	k 31. 12. 2015	k 31. 12. 2016	k 31. 12. 2017	k 31. 12. 2018	k 31. 12. 2019		
Hl. město Praha	39 494	45 309	51 897	61 954	66 473	68,3	20
Středočeský	14 862	16 357	17 871	19 495	21 112	42,1	66
Jihočeský	3 645	3 965	4 310	4 649	5 003	37,3	129
Plzeňský	3 617	4 089	4 540	4 961	5 449	50,6	108
Karlovarský	2 413	2 657	2 870	3 074	3 279	35,9	90
Ústecký	4 288	4 734	5 196	5 734	6 291	46,7	130
Liberecký	2 932	3 217	3 480	3 751	4 079	39,1	109
Královéhradecký	4 047	4 379	4 760	5 134	5 523	36,5	100
Pardubický	5 566	6 093	6 646	7 274	7 989	43,5	65
Vysočina	3 635	3 944	4 250	4 574	4 916	35,2	104
Jihomoravský	10 741	12 263	14 043	15 746	17 569	63,6	68
Olomoucký	3 991	4 467	4 961	5 522	6 193	55,2	102
Zlínský	2 904	3 194	3 524	3 909	4 273	47,1	136
Moravskoslezský	7 577	8 391	9 292	10 341	11 477	51,5	105
ČR	109 712	123 059	137 640	156 118	169 626	54,6	63

Poznámka: Zeleně jsou označeny nejvyšší hodnoty mezi kraji, modře nejnižší hodnoty mezi kraji.

Zdroj: MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Statistické údaje o podnikatelích [online]. Praha: ČSÚ, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupný z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/>; ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet obyvatel v obcích [online]. Praha: ČSÚ, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>; vlastní zpracování.

V souvislosti s výše uvedeným je třeba zdůraznit, že do statistických údajů podnikatelů s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost jsou zahrnuti i ti podnikatelé, kteří sice mají tento obor činnosti v živnostenském rejstříku registrován (např. vedle řady dalších oborů činností), ale přitom tento obor činnosti reálně vůbec nevykonávají. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR tak disponuje pouze údaji, které mohou být zkreslené a zavádějící, a nemusí tak odrážet reálnou situaci na nabídkové straně služeb pro domácnost. Zároveň MPO vůbec nedisponuje jakýmkoliv daty týkající se věkové, vzdělanostní či sociální struktury podnikatelů s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost.³¹

³¹ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Statistické údaje o podnikatelích [online]. Praha: ČSÚ, 2020 [cit. 2020-03-20]. Dostupný z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/>.

Počet pracovníků

Informace o situaci na trhu práce jsou zjišťovány v rámci „Výběrového šetření pracovních sil“, které od roku 1992 provádí Český statistický úřad a které probíhá ve všech okresech České republiky kontinuálně v průběhu roku. Právě VŠPS je zdrojem dat o počtu zaměstnanců, placeném čase, průměrné mzdě a mediánu mezd v jednotlivých zaměstnáních. V rámci VŠPS je využívána klasifikace CZ-ISCO, jež je založena na dvou hlavních principech – druhu vykonávané práce (pracovním místě) a úrovni dovedností. Klasifikace CZ-ISCO je členěna na deset hlavních tříd³², které jsou dále strukturovány.

Z hlediska předmětu a cíle této Analýzy se jako klíčové jeví zaměstnání „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“, v jehož rámci mohou být vykonávány například následující pracovní činnosti:

- zametání, vysávání, leštění a mytí podlah a nábytku, mytí oken a dalšího vybavení;
- praní, žehlení a opravy prádla a jiných textilií;
- mytí nádobí;
- pomoc s přípravou, vařením a podáváním jídel a občerstvení;
- nákup potravin a jiných zásob do domácností;
- úklid, desinfekce a dezodorizace kuchyní, koupelen a toalet;
- čištění oken a jiných skleněných ploch.³³

Takto vymezené pracovní činnosti přesně odpovídají hned čtyřem výše definovaným službám pro domácnosti seniorů (konkrétně přípravě jídla, úklidu domácnosti, praní a žehlení, nákupu). I v případě dalších služeb pro domácnosti seniorů (konkrétně opravářské a údržbářské práce, zahradnické práce) je důvodné předpokládat, že jsou v praxi uklízeči a pomocníky v domácnostech běžně vykonávány. V případě pomoci s informačními technologiemi a zajištění přepravy či osobního doprovodu je zapojení uklízečů a pomocníků v domácnostech pravděpodobně méně časté, ale nikoliv vyloučené.

Při pohledu na „Výběrové šetření pracovních sil“ v letech 2011-2018 však zjistíme, že počet pracovníků v zaměstnání „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“ není v těchto výstupech vůbec uveden.³⁴ Důvodem je skutečnost, že ve výběrovém vzorku není obsažen dostatečný počet pracovníků v tomto zaměstnání, který by umožnil provést následný dostatečně kvalitní a reprezentativní dopočet početních a výdělkových ukazatelů na celou zaměstnaneckou populaci. Jinými slovy počet pracovníků oficiálně působících v zaměstnání „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“ je natolik nízký, že nemůže být zařazen do výstupů VŠPS.

V klasifikaci CZ-ISCO je možné identifikovat i další zaměstnání, jejichž pracovní náplň a činnosti do jisté míry souvisí s výše definovanými službami pro domácnosti seniorů. Jde například o:

- 5152 – Hospodyně v domácnostech a provozovatelé malých penzionů;
- 9123 – Pracovníci pro mytí oken;
- 8157 – Obsluha strojů v prádelnách a čistírnách;

³² Hlavní třídy klasifikace CZ-ISCO jsou následující: 1. Zákonodárci a řídicí pracovníci; 2. Specialisté; 3. Techničtí a odborní pracovníci; 4. Úředníci; 5. Pracovníci ve službách a prodeji; 6. Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybnářství; 7. Řemeslníci a opraváři; 8. Obsluha strojů a zařízení, montéři; 9. Pomocníci a nekvalifikovaní pracovníci; 0. Zaměstnanci v ozbrojených silách.

³³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO) [online]. Praha: ČSÚ, 2018 [cit. 2020-03-26]. Dostupný z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_zamestnani_cz_isco-.

³⁴ Pouze v roce 2014 VŠPS udává, že placený čas uklízečů a pomocníků v domácnostech činil 175,7 hodin za měsíc.

- 9121 – Pracovníci pro ruční praní a žehlení;
- 9622 – Pomocní pracovníci údržby budov a souvisejících prostor;
- 9214 – Pomocní pracovníci v zahradnictví;
- 3512 – Technici uživatelské podpory ICT.³⁵

V porovnání se zaměstnáním „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“ však mají tato zaměstnání v kontextu zmapování nabídky služeb pro domácnosti seniorů řadu omezení, a tím i výrazně nižší vypovídající hodnotu pro účely této Analýzy. Některá z uvedených zaměstnání jsou totiž vykonávána primárně mimo domácnosti klientů, některá jsou velmi úzce specializovaná a některá vyžadují relativně vysokou kvalifikaci. Pravděpodobnost, že právě pracovníci v těchto zaměstnáních představují nabídkovou stranu služeb pro domácnosti seniorů, je tak velmi nízká. Navíc v řadě případů nastává obdobný problém jako u uklízečů a pomocníků v domácnostech, tedy že počet pracovníků v těchto zaměstnáních je natolik nízký, že nemůže být zařazen do statistik „Výběrového šetření pracovních sil“.

Přesto v následující tabulce uvádíme pro představu počet zaměstnanců, placený čas, průměrnou mzdu a medián mezd ve výše uvedených zaměstnáních pro rok 2018 v České republice.

Tabulka 8 Struktura mezd zaměstnanců, vybraná zaměstnání, ČR, 2018

Zaměstnání	Kód	Počet zaměstnanců (tis.)	Placený čas (hod./měs.)	Průměrná mzda (Kč/měs.)	Medián mezd (Kč/měs.)
Uklízeči a pomocníci v domácnostech	9111	-	-	-	-
Hospodyně v domácnostech	5152	-	-	-	-
Pracovníci pro mytí oken	9123	-	-	-	-
Obsluha strojů v prádelnách a čistírnách	8157	4,7	176,5	19 758	18 703
Pracovníci pro ruční praní a žehlení	9121	0,9	174,0	18 448	17 944
Pomocní pracovníci údržby budov	9622	4,5	171,8	20 693	19 022
Pomocní pracovníci v zahradnictví	9214	0,2	175,0	16 612	14 993
Technici uživatelské podpory ICT	3512	10,3	173,4	46 576	39 334

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Struktura mezd zaměstnanců – 2018* [online]. Praha: ČSÚ, 2019 [cit. 2020-03-26]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnanctu-2018>.

5.2.2 Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů

Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů v České republice byla analyzována prostřednictvím výzkumného šetření, které bylo realizováno ve spolupráci se společností MEDIAN, s.r.o. (dále také „Poddodavatel“) v lednu a únoru 2020 na vzorku 1 509 respondentů. Podrobné informace o metodologii výzkumného šetření, o podobě dotazníku a o výzkumném vzorku jsou uvedeny v Příloze A–C této Analýzy.

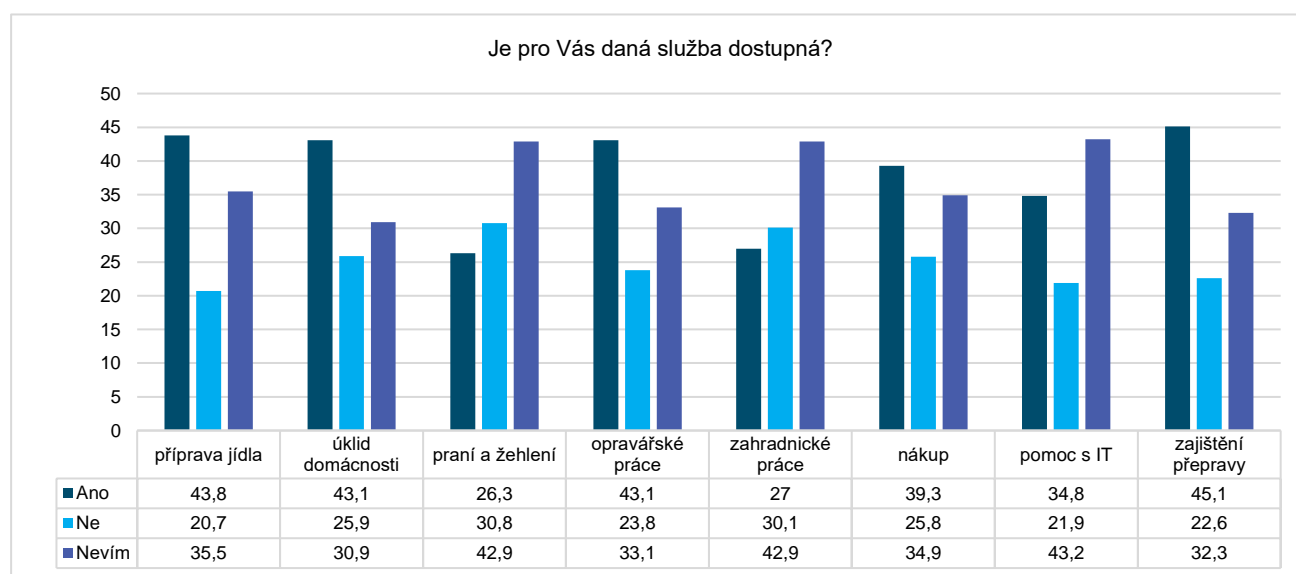
Míra dostupnosti³⁶ služeb pro domácnosti seniorů se v rámci České republiky pohybuje v závislosti na konkrétní službě v rozmezí 26,3–45,1 %. Nejvíce dostupnými službami jsou „zajištění přepravy či osobního doprovodu“ (45,1 % případů), „příprava jídla“ (43,8 % případů), „úklid domácnosti“ a „opravářské a údržbářské práce“ (obě

³⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO)* [online]. Praha: ČSÚ, 2018 [cit. 2020-03-26]. Dostupný z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_zamestnani_cz_isco-

³⁶ Služba je považována za dostupnou, pokud je pro daného seniora dostupná jak místně, tak cenově, a to bez ohledu na typ poskytovatele, který danou službu pro domácnosti seniorů nabízí.

43,1 % případů). Naopak nejméně dostupné jsou pro seniory služby „praní a žehlení“ (26,3 % případů) a „zahradnických prací“ (27,0 % případů). Míra nedostupnosti³⁷ služeb pro domácnosti seniorů se v rámci ČR pohybuje v závislosti na konkrétní službě v intervalu 21,9–30,8 %. Nejčastěji nedostupnou službou je „praní a žehlení“ (30,8 % případů) a „zahradnické práce“ (30,1 % případů). Naopak nejméně často jsou nedostupné služby „příprava jídla“ (20,7 % případů), „pomoci s informačními technologiemi“ (21,9 % případů) a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“ (22,6 % případů). Z výzkumného šetření dále vyplývá, že významná část českých seniorů (30,9–43,2 %) neví či nedokáže posoudit, zda je daný typ služby pro ně místně a cenově dostupný. Vysvětlení této skutečnosti může být dvojitý. Za prvé, část seniorů nemusela informace o podmínkách poskytování jednotlivých služeb zjišťovat, jelikož tyto služby dosud vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu či funkčním sociálním vazbám vůbec nepotřebovala. Za druhé, v řadě případů jsou informace o podmínkách poskytování jednotlivých služeb obtížně dohledatelné, rozptýlené a nejasné, což vede k situaci, kdy senioři i přes zájem o danou službu nemají povědomí o její dostupnosti. Podrobnější informace o míře dostupnosti a nedostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů obsahuje následující graf.

Graf 2 Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Za účelem detailního popisu dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů, který umožní identifikovat důvody nedostupnosti i rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů, je třeba přistoupit k členění analýzy dle jednotlivých třídících proměnných (věk, velikost místa bydliště, kraj, čistý osobní příjem, počet členů domácnosti atd.).

Věk seniorů

Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů se u jednotlivých věkových skupin seniorů pohybuje v intervalu od 23,5 % do 56,2 %. Nejnižší míru dostupnosti deklaruje skupina seniorů ve věku 70–74 let u služby „zahradnické práce“, zatímco nejvyšší míru dostupnosti vykazuje skupina seniorů ve věku 80 a více let u služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“.

Statisticky významné rozdíly pozorujeme mezi některými věkovými skupinami seniorů u služeb „úklid domácnosti“, „opravářské a údržbářské práce“, „zahradnické práce“ a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“. Závislost mezi věkem seniorů a mírou dostupnosti služeb nebyla jednoznačně prokázána. K jejímu potvrzení prokazatelně došlo u třech typů služeb („úklid domácnosti“, „opravářské a údržbářské práce“, „nákup“), pro které platí, že se stoupajícím věkem seniorů roste i deklarovaná míra dostupnosti služby. Možným

³⁷ Služba je považována za nedostupnou, pokud je pro daného seniora nedostupná buď místně, nebo cenově, a to bez ohledu na typ poskytovatele, který danou službu pro domácnosti seniorů nabízí.

vysvětlením je skutečnost, že s přibývajícím věkem jsou senioři o existenci, a tedy i dostupnosti dané služby, lépe informováni, jelikož se o ni z různých důvodů (např. pohybové omezení, jednočlenná domácnost) již zajímali nebo aktuálně zajímají.

Drtivá většina služeb (výjimkou je pouze služba „pomoc s informačními technologiemi“) vykazuje rozdíl v míře dostupnosti mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 5,6 p. b. (služba „příprava jídla“) do 17,1 p. b. (služba „opravářské a údržbářské práce“). Pro drtivou většinu služeb (opět s výjimkou služby „pomoc s informačními technologiemi“) dále platí, že senioři ve věku 80 a více let jsou tou skupinou, pro kterou jsou služby nejvíce dostupné. Míra dostupnosti se pro tuto věkovou skupinu pohybuje v intervalu od 31,5 % v případě služby „praní a žehlení“ po 56,2 % v případě služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“. Podrobnější informace o míře dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dle věkových skupin obsahuje následující graf.

Graf 3 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle věkových skupin, ČR, 2020³⁸

Zdroj: vlastní zpracování.

Velikost místa bydliště seniorů

Dle velikosti místa bydliště se míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů pohybuje u jednotlivých skupin v rozmezí od 14,1 % do 56,4 %. Nejnižší míru dostupnosti deklaruje skupina seniorů žijící v sídlech do 999 obyvatel u služby „praní a žehlení“, zatímco nejvyšší míru dostupnosti vykazuje skupina seniorů žijící ve velkých sídlech s 20 000–99 999 obyvateli u služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“.

Statisticky významné rozdíly pozorujeme mezi některými skupinami seniorů v drtivé většině služeb s výjimkou služby „opravářské a údržbářské práce“. Předpoklad, že se zvětšující se velikostí místa bydliště roste i deklarovaná míra dostupnosti služby, byl potvrzen pouze v případě služby „pomoc s informačními technologiemi“. U všech ostatních typů služeb tato skutečnost nenastala.

Pro drtivou většinu služeb (výjimkou je pouze služba „zahradnické práce“) platí, že nejnižší míru jejich dostupnosti deklarují senioři žijící v nejmenších sídlech do 999 obyvatel, kde se míra dostupnosti pohybuje v rozmezí od 14,1 % u služby „praní a žehlení“ do 37,5 % u služby „příprava jídla“.

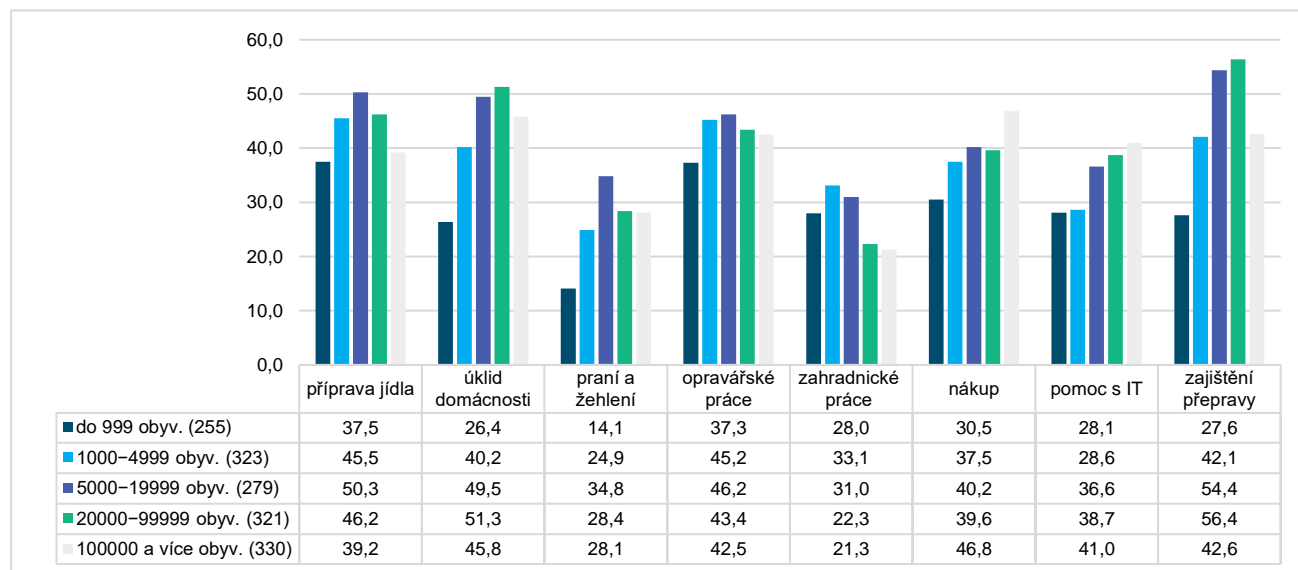
V případě většiny služeb dochází k tomu, že míra dostupnosti služeb, která je v nejmenších sídlech do 999 obyvatel nízká, se zvětšující se velikostí místa bydliště roste, kulminuje ve středně velkých (5 000–19 999 obyvatel) či velkých (20 000–99 999 obyvatel) městech a následně v největších městech nad 100 000 obyvatel opět klesá. Lze předpokládat, že v nejmenších sídlech je relativně nízká míra dostupnosti způsobena obecně

³⁸ V levém sloupci tabulky dat jsou v závorce uvedeny počty respondentů v dané kategorii.

omezenou nabídkou služeb, které se koncentrují zejména do větších měst. Důvodem relativně nízké míry dostupnosti v největších sídlech pak může být příliš velký počet poptávajících, koncentrace poskytovatelů na zakázky většího rozsahu či vysoká fragmentace informací, která snižuje povědomí seniorů o dostupnosti či nedostupnosti konkrétní služby.

Situace, kdy se z nejvyšší míry dostupnosti služeb těší seniori v těch největších městech, nastává pouze v případě služeb „nákup“ a „pomoc s informačními technologiemi“, kdy míra dostupnosti dosahuje výše 46,8 % resp. 41,0 %. Podrobnější informace o míře dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dle velikosti místa bydliště obsahuje následující graf.

Graf 4 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle velikosti místa bydliště, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Kraj bydliště seniorů

Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů se u jednotlivých skupin dle kraje bydliště pohybuje v rozmezí od 16,5 % do 62,3 %. Nejnižší míru dostupnosti deklaruje skupina seniorů žijící v Královéhradeckém kraji u služby „praní a žehlení“, zatímco nejvyšší míru dostupnosti vykazuje skupina seniorů žijící v Pardubickém kraji u služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“.

Statisticky významné rozdíly pozorujeme mezi některými kraji pouze o služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“. U všech ostatních typů služeb nejsou mezikrajské rozdíly statisticky signifikantní. Nadprůměrnou dostupnost jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů nejčastěji vykazují kraj Pardubický (sedm z osmi služeb), Plzeňský (sedm z osmi služeb) a Jihomoravský (šest z osmi služeb). Pardubický kraj patří v případě šesti služeb mezi trojici krajů s nejvyšší mírou dostupnosti a v případě třech služeb („zajištění přepravy či osobního doprovodu“, „příprava jídla“ a „úklid domácnosti“) vykazuje dokonce míru dostupnosti mezi všemi kraji nejvyšší. Plzeňský kraj je v trojici krajů s nejvyšší mírou dostupnosti ve třech případech („nákup“, „pomoc s informačními technologiemi“ a „zahradnické práce“), přičemž v těchto případech je současně krajem s nejvyšší mírou dostupnosti vůbec. Jihomoravský kraj se do trojice krajů s nejvyšší mírou dostupnosti řadí ve dvou případech, v případě služby „opravářské a údržbářské práce“ pak vykazuje nejvyšší dostupnost. Služba „praní a žehlení“ je nejvíce dostupná v Olomouckém kraji, který se v oblasti dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů řadí spíše k nadprůměrným krajům.

Naopak podprůměrnou dostupnost jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů nejčastěji vykazují kraj Karlovarský, Královéhradecký a Středočeský (všechny tyto kraje šest z osmi služeb). Karlovarský kraj patří v případě pěti služeb mezi trojici krajů s nejnižší mírou dostupnosti a v případě třech služeb („zahradnické práce“, „opravářské a údržbářské práce“ a „příprava jídla“) vykazuje dokonce míru dostupnosti mezi všemi kraji nejnižší. Taktéž Královéhradecký kraj je v trojici krajů s nejnižší mírou dostupnosti v pěti případech, přičemž

pouze ve dvou z nich („praní a žehlení“ a „úklid domácnosti“) je současně krajem s nejnižší mírou dostupnosti vůbec. Středočeský kraj se do trojice krajů s nejnižší mírou dostupnosti řadí ve třech případech, ovšem nejnižší míru dostupnosti mezi kraji nevykazuje v žádném z nich. Nejnižší míra dostupnosti služby „nákup“ se vyskytuje ve Zlínském kraji, v případě služby „pomoc s informačními technologiemi“ je nejnižší dostupnost v Pardubickém kraji a nejnižší míru dostupnosti služby „zajištění přepravy a osobního doprovodu“ překvapivě deklarují senioři žijící v Praze. Podrobnější informace o míře dostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů dle kraje bydliště obsahuje následující tabulka.

Tabulka 9 Míra dostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020

Kraj	Služby pro domácnosti seniorů							
	příprava jídla	úklid domácnosti	praní a žehlení	opravářské práce	zahradnické práce	nákup	pomoc s IT	zajištění přepravy
Hl. město Praha (181)	37,9	39,0	28,6	37,8	19,5	42,9	39,6	29,9
Středočeský (179)	42,7	35,4	22,0	38,7	28,1	41,9	30,7	42,8
Jihočeský (92)	47,7	47,3	29,8	46,7	23,0	41,0	33,6	43,7
Plzeňský (85)	45,2	46,8	29,7	46,1	34,8	52,6	44,1	40,1
Karlovarský (42)	37,7	36,1	19,7	29,7	17,1	36,8	36,4	51,8
Ústecký (115)	42,0	47,2	30,1	42,9	26,3	34,5	36,2	46,1
Liberecký (63)	43,6	46,5	24,9	45,7	29,3	38,0	40,5	39,6
Královéhradecký (84)	43,9	31,0	16,5	38,4	31,3	32,2	30,5	33,7
Pardubický (75)	57,1	52,8	27,5	47,2	33,0	46,0	29,5	62,3
Vysočina (74)	48,3	40,1	27,9	52,1	31,2	33,8	33,1	46,5
Jihomoravský (169)	41,0	48,2	28,2	52,4	30,7	41,1	31,3	46,4
Olomoucký (92)	53,4	50,2	32,2	40,9	29,5	34,6	33,2	47,7
Zlínský (86)	44,8	40,7	27,0	37,8	23,9	28,7	36,6	45,8
Moravskoslezský (171)	40,6	44,9	23,0	43,4	24,0	38,4	35,6	60,8
ČR (1509)	43,8	43,1	26,3	43,1	27,0	39,3	34,8	45,1

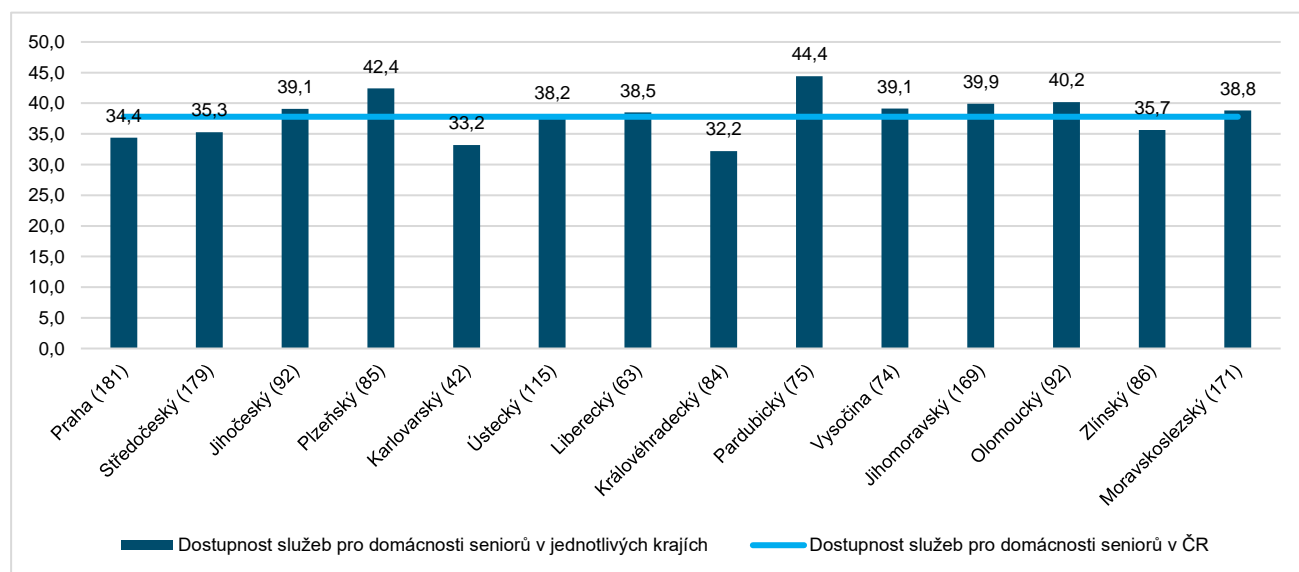
Poznámka: Zeleně jsou označeny nejvyšší hodnoty u dané služby, modře nejnižší hodnoty u dané služby.

Zdroj: vlastní zpracování.

Při sloučení všech služeb pro domácnosti seniorů dohromady zjišťujeme, že se míra dostupnosti pohybuje v intervalu od 32,2 % do 44,4 %. Nejvyšší míru dostupnosti vykazuje kraj Pardubický a Plzeňský. Nadprůměrné jsou v otázce dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dále kraje Olomoucký, Jihomoravský, Jihočeský, Vysočina, Moravskoslezský, Liberecký a Ústecký. Naopak nejnižší míru dostupnosti vykazuje kraj

Královéhradecký a Karlovarský. Podprůměrné jsou pak Praha, Středočeský kraj a Zlínský kraj. Podrobnější informace o míře dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dle kraje bydliště obsahuje následující graf.

Graf 5 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

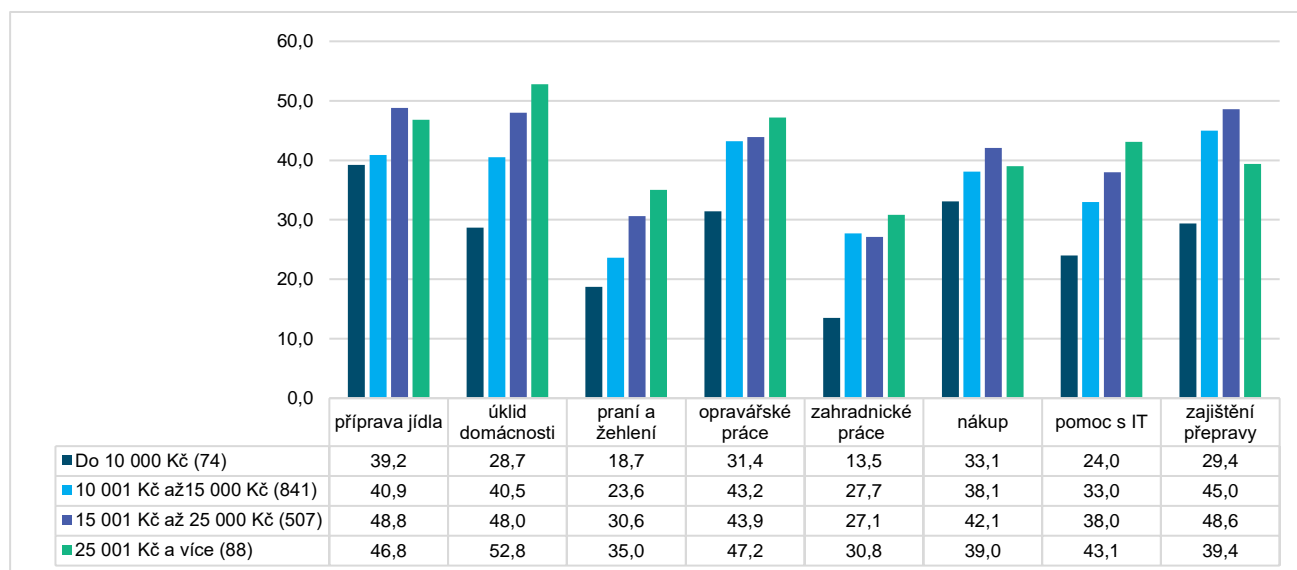
Čistý osobní příjem seniorů

Dle čistého osobního příjmu se míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů pohybuje u jednotlivých skupin v rozmezí od 13,5 % do 52,8 %. Nejnižší míru dostupnosti nacházíme u skupiny seniorů s čistým osobním příjmem do 10 000 Kč měsíčně u služby „zahradnické práce“. Naopak nejvyšší míru dostupnosti nacházíme u skupiny seniorů s čistým osobním příjmem nad 25 000 Kč měsíčně v případě služby „úklid domácnosti“.

Statisticky významné rozdíly mezi některými příjmovými skupinami seniorů vykazuje polovina zkoumaných služeb („příprava jídla“, „úklid domácnosti“, „praní a žehlení“ a „zajištění přepravy“). Logický předpoklad, že se zvětšujícím se čistým osobním měsíčním příjmem roste také deklarovaná míra dostupnosti služby, se ukázal jako pravdivý taktéž v polovině případů. U služeb „úklid domácnosti“, „praní a žehlení“, „opravářské práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“ platí přímá úměrnost mezi mírou dostupnosti a čistým osobním příjmem. V těchto případech je možné považovat cenový aspekt dostupnosti za silnější než aspekt místní. Jinými slovy o tom, zda je služba dostupná rozhoduje spíše její cena a příjem potenciálních klientů než velikost a místo bydliště. U zbylých služeb přímá úměrnost neplatí.

Pro všechny služby platí, že nejnižší míru jejich dostupnosti vykazují senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně), u kterých se míra dostupnosti pohybuje v intervalu od 13,5 % u služby „zahradnické práce“ do 39,2 % u služby „příprava jídla“. Zároveň je u všech služeb zcela evidentní rozdíl mezi skupinami seniorů s nejnižšími (do 10 000 Kč měsíčně) a nejvyššími (nad 25 000 Kč měsíčně) čistými osobními příjmy. Tento rozdíl dosahuje výše od 5,9 p. b. v případě služby „nákup“ do 24,1 p. b. v případě služby „úklid domácnosti“. To ovšem neznamená, že by skupina seniorů s čistými osobními příjmy nad 25 000 Kč měsíčně vykazovala u všech služeb nejvyšší míru dostupnosti. V případě služeb „příprava jídla“, „nákup“ a „zajištění přepravy“ totiž nejvyšší míru dostupnosti deklaruje skupina seniorů s čistým osobním příjmem 15 001–25 000 Kč měsíčně. Podrobnější informace o míře dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dle čistého osobního příjmu obsahuje následující graf.

Graf 6 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle čistého osobního měsíčního příjmu, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

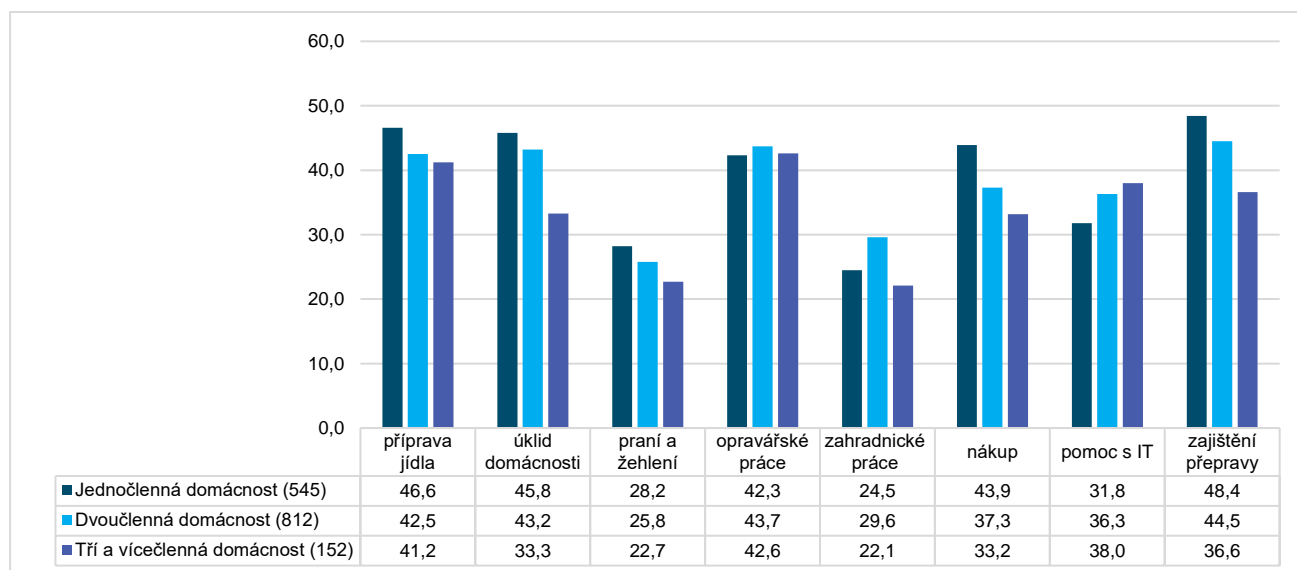
Počet osob žijících v domácnostech seniorů

Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů se u jednotlivých skupin dle počtu osob v domácnosti pohybuje v intervalu od 22,1 % do 48,4 %. Nejnižší míru dostupnosti deklaruje skupina seniorů žijící ve tří a vícečlenných domácnostech u služby „zahradnické práce“, zatímco nejvyšší míru dostupnosti vykazuje skupina seniorů žijící v jednočlenných domácnostech u služby „zajištění přepravy či osobního doprovodu“.

Statisticky významné rozdíly mezi některými skupinami seniorů nacházíme pouze u služeb „úklid domácnosti“, „nákup“ a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“. V případě ostatních služeb nejsou zjištěné rozdíly statisticky významné. Pro většinu služeb platí, že s rostoucím počtem osob žijících v domácnosti klesá míra dostupnosti služby. Možným vysvětlením je skutečnost, že senioři žijící v jednočlenné domácnosti se spíše než senioři ve vícečlenných domácnostech zajímají o portfolio nabízených služeb. Samostatně žijící senioři pak deklarují vyšší dostupnost služeb navzdory faktu, že výdaje na zajištění těchto služeb představují větší podíl na jejich celkových příjmech, než tomu je například u dvoučlenných domácností, což pro ně zvyšuje riziko cenové nedostupnosti těchto služeb. Jinými slovy lepší informovanost o existujících službách se jeví být v otázce dostupnosti důležitějším faktorem než například její cena či podíl potenciálních výdajů na celkových příjmech seniora. Opačný jev, tedy přímá úměrnost mezi počtem osob žijících v domácnosti a mírou dostupnosti služby, vykazuje pouze služba „pomoc s informačními technologiemi“. Tuto skutečnost lze vysvětlit specifičností dané služby. V případě služeb „opravářské a údržbářské práce“ a „zahradnické práce“ se vztah mezi počtem osob v domácnosti a mírou dostupnosti služby jeví jako nesignifikantní.

U většiny služeb platí, že nejvyšší míru dostupnosti vykazují senioři žijící v jednočlenných domácnostech. Výjimku představují „opravářské a údržbářské práce“, „zahradnické práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“. Naopak senioři žijící ve tří a vícečlenných domácnostech deklarují ve většině případů nejnižší míru dostupnosti služeb. Výjimkou jsou opět „opravářské a údržbářské práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“. Podrobnější informace o míře dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů dle počtu osob žijících v domácnostech seniorů obsahuje následující graf.

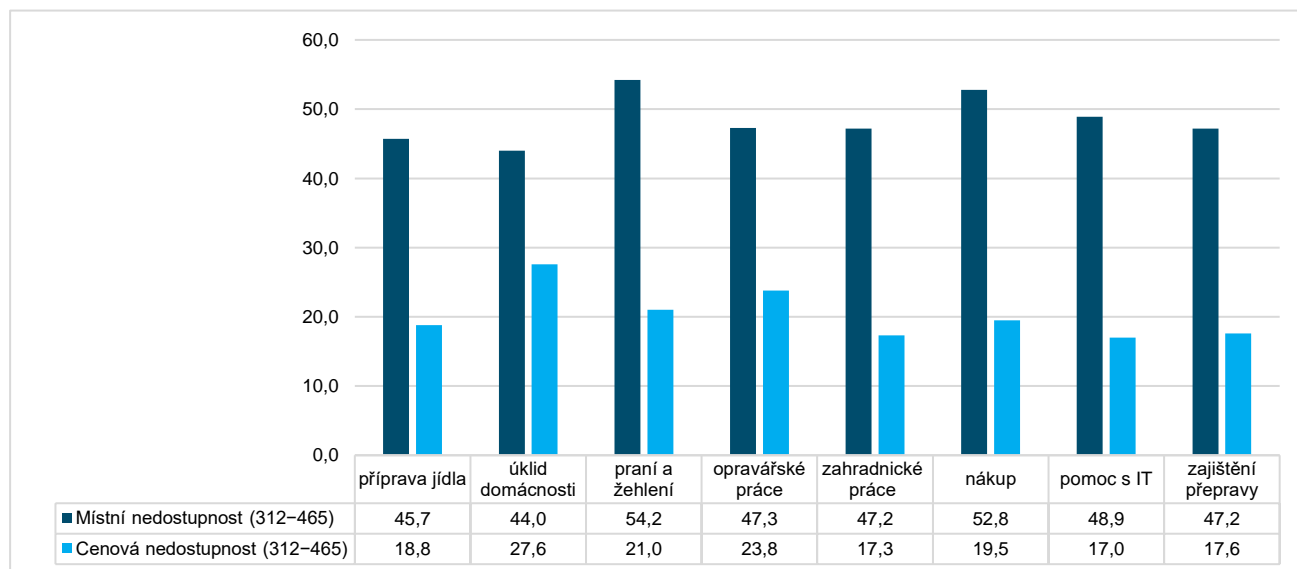
Graf 7 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle počtu členů domácnosti, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

V rámci realizovaného výzkumného šetření byly zjišťovány také důvody nedostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů. Seniorsy deklarovaná místní nedostupnost se u jednotlivých služeb pohybuje v rozmezí od 44,0 % v případě služby „úklid domácnosti“ do 54,2 % v případě služby „praní a žehlení“. Deklarovaná cenová nedostupnost pak dosahuje hodnot od 17,0 % u služby „pomoc s informačními technologiemi“ do 27,6 % u služby „úklid domácnosti“. U všech služeb je tak dominantní příčinou celkové nedostupnosti služby místní aspekt, který výrazně převyšuje aspekt cenový. Jinými slovy nedostupnost služby v místě bydliště seniora je mnohem častějším jevem než finanční nedostupnost způsobená vysokou cenou služby, případně nedostatečnými celkovými příjmy seniora. Rozdíl v četnosti výskytu místní a cenové nedostupnosti se tak v závislosti na dané službě pohybuje v intervalu od 16,4 p. b. („úklid domácnosti“) do 33,3 p. b. („nákup“). Podrobnější informace o příčinách nedostupnosti služeb pro domácnosti seniorů obsahuje následující graf.

Graf 8 Důvody nedostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

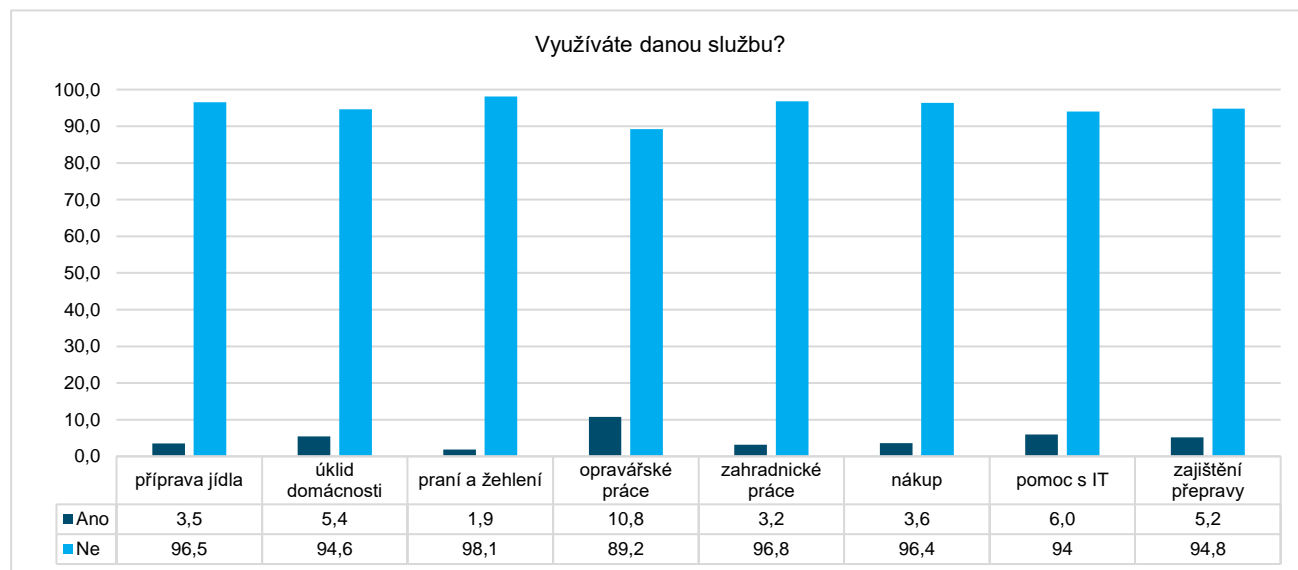
5.3 Poptávka po službách pro domácnosti seniorů

Poptávka po službách pro domácnosti seniorů v České republice byla analyzována prostřednictvím výzkumného šetření, které bylo realizováno ve spolupráci se společností MEDIAN, s.r.o. (dále také

„Poddodavatel“) v lednu a únoru 2020 na vzorku 1 509 respondentů. Podrobné informace o metodologii výzkumného šetření, o podobě dotazníku a o výzkumném vzorku jsou uvedeny v Příloze A–C této Analýzy.

Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů je v rámci České republiky relativně nízká, pohybuje se v rozmezí 1,9–10,8 %. Čeští senioři nejčastěji za úplatu využívají „opravářské a údržbářské práce“ (10,8 % případů), dále pak „pomoc s informačními technologiemi“ (6,0 % případů), „úklid domácnosti“ (5,4 % případů) a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“ (5,2 % případů). Naopak nejméně jsou využívány služby spjaté s „praním a žehlením“ (1,9 % případů). Podrobnější informace o míře využívání jednotlivých služeb českými seniory obsahuje následující graf.

Graf 9 Využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

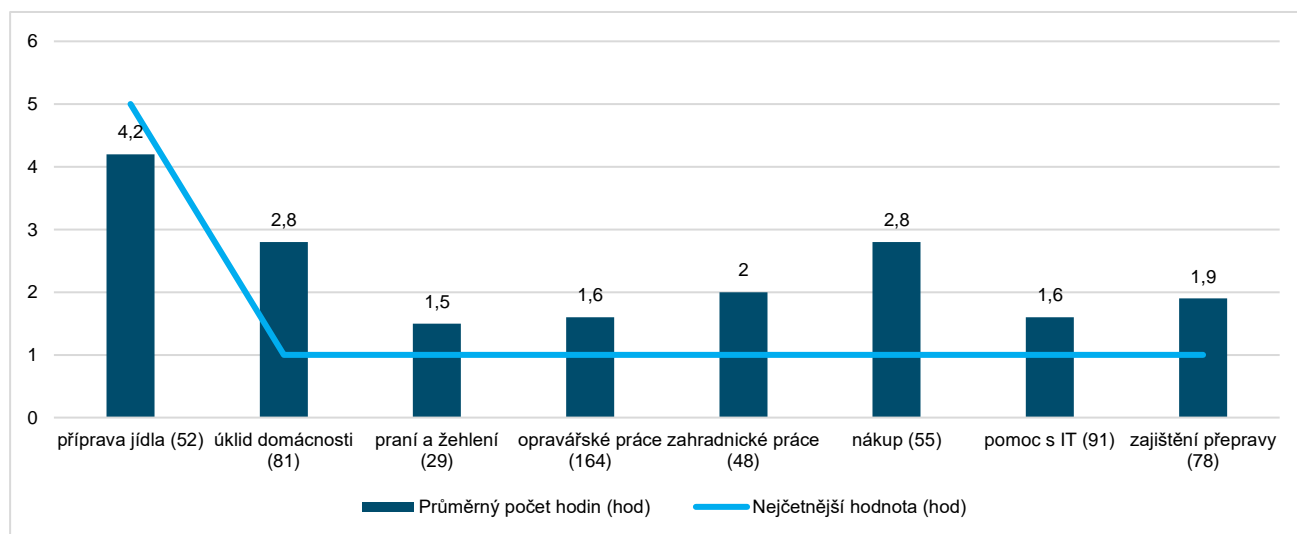

Zdroj: vlastní zpracování.

Mezi seniory, kteří některou ze služeb za úplatu využívají, byl zjišťován časový rozsah služeb, který týdně odebírají.³⁹ V případě služby „příprava jídla“ uváděli senioři nejčastěji (ve 26,6 % případů) časový rozsah 5 hodin týdně. U všech ostatních služeb byl nejčastější časový rozsah 1 hodina týdně. Při pohledu na průměrný časový rozsah odebíraných služeb zjistíme, že se pohybuje v intervalu od 1,5 hodiny týdně u služby „praní a žehlení“ do 4,2 hodiny týdně u služby „příprava jídla“. Vedle služby „příprava jídla“ je vyšší časový rozsah odebírán ještě u služeb „úklid domácnosti“ a „nákup“ (v obou případech 2,8 hodin týdně). Podrobnější informace o časovém rozsahu služeb odebíraných českými seniory obsahuje následující graf.

³⁹ V kontextu prezentovaných dat o časovém rozsahu využívaných služeb je třeba upozornit, že vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří služby pro domácnosti seniorů využívají, mají tato data omezenou vypovídající hodnotu, což znemožňuje jejich generalizaci. V rámci procesu čištění dat byly odstraněny nade vší pochybnost chybné údaje.

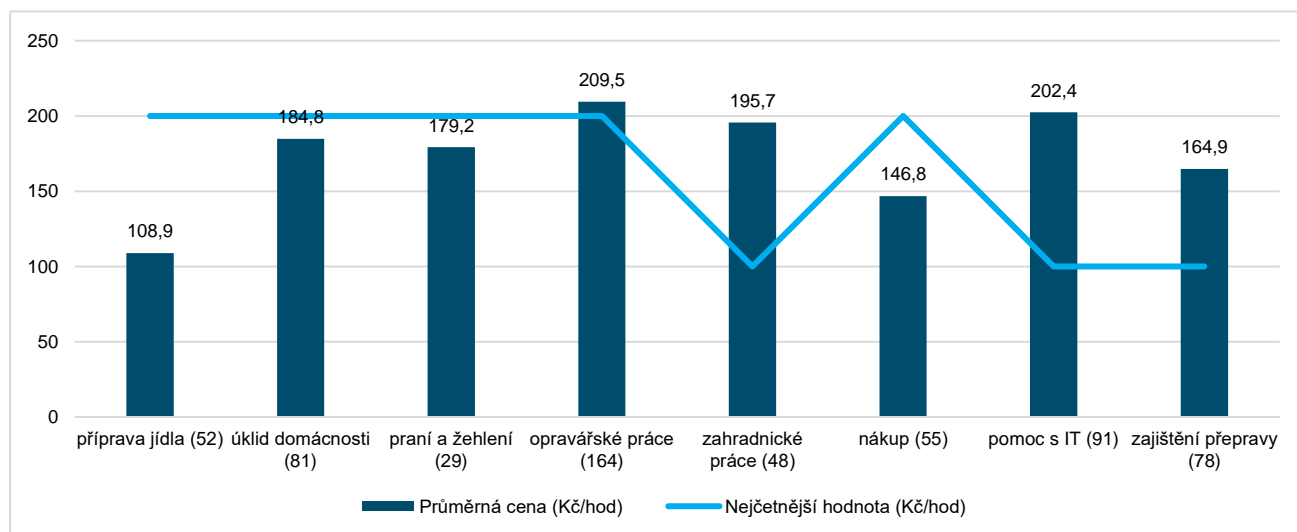
Graf 10 Časový rozsah služeb odebíraných za úplaty seniory, v počtech hodin, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Zjišťována byla taktéž cena, kterou seniory za odebírané služby platí.⁴⁰ Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že u většiny služeb je nejčastěji placenou sazbou 200 Kč za hodinu. V případě služby „zahradnické práce“, „pomoc s informačními technologiemi“ a „zajištění přepravy“ pak byla nejčastěji uváděna sazba 100 Kč za hodinu. Pokud jde o průměrnou cenu odebíraných služeb, ta se pohybuje v intervalu od 108,9 Kč za hodinu u služby „příprava jídla“ do 209,5 Kč za hodinu u služby „opravářské a údržbářské práce“. Vedle služby „opravářské a údržbářské práce“ vykazují vyšší ceny také služby „pomoc s informačními technologiemi“ (202,4 Kč za hodinu) a „zahradnické práce“ (195,7 Kč za hodinu). V této souvislosti je třeba podotknout, že v rámci výzkumného šetření nebylo zjišťováno, zda je cena odebírané služby jakkoliv dotována, případně zda není služba poskytována v prostředí šedé ekonomiky. Oba tyto faktory mají na správnost a reálnost uvedených údajů zásadní vliv. Podrobnější informace o ceně služeb odebíraných českými seniory obsahuje následující graf.

Graf 11 Cena služeb odebíraných za úplaty seniory, v Kč za hodinu, ČR, 2020

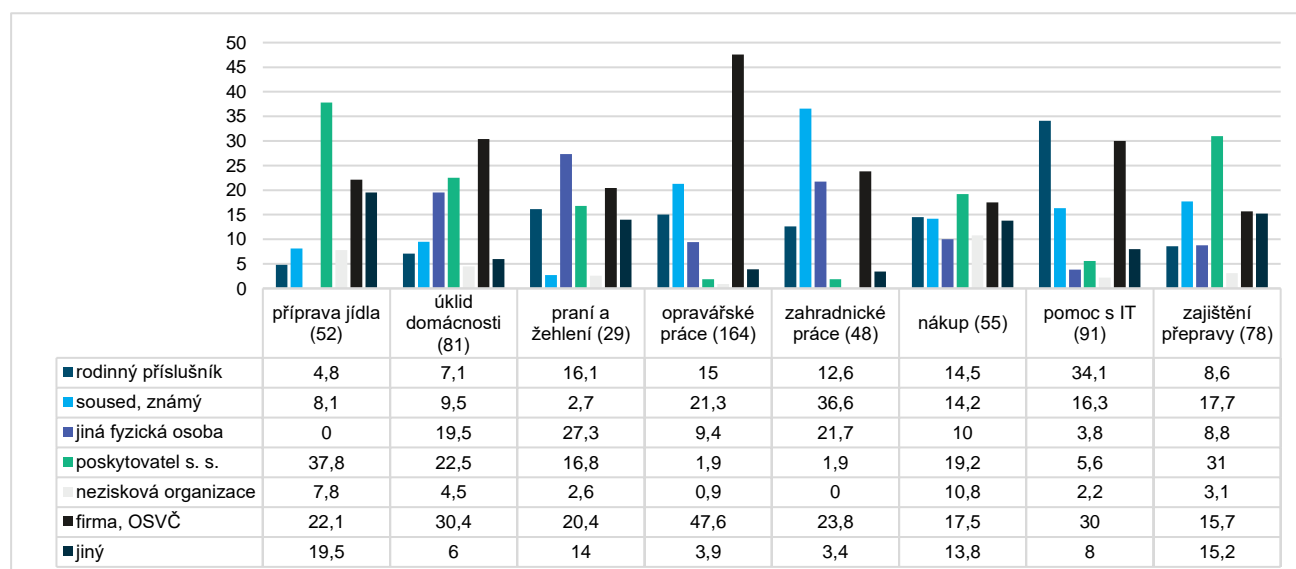

Zdroj: vlastní zpracování.

⁴⁰ V kontextu prezentovaných dat o ceně využívaných služeb je třeba upozornit, že vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří služby pro domácnosti seniorů využívají, mají tato data omezenou vypovídající hodnotu, což znemožňuje jejich generalizaci. V rámci procesu čištění dat byly odstraněny nade vší pochybnost chybné údaje.

Dle výsledků výzkumného šetření se jednotlivé druhy služeb pro domácnosti seniorů liší typem poskytovatelů, kteří tyto služby nejčastěji realizují.⁴¹ Ze zkoumaných osmi služeb jsou hned tři nejčastěji zajišťovány registrovaným poskytovatelem sociálních služeb. Jedná se o službu „příprava jídla“ (37,8 % případů), „zajištění přepravy či osobního doprovodu“ (31,0 % případů) a „nákup“ (19,2 % případů). Vzhledem k tomu, že předmět těchto služeb patří taktéž mezi základní činnosti osobní asistence či pečovatelské služby definované zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (§ 39–40), není tato skutečnost nijak překvapivá. V případě služby „opravářské a údržbářské práce“ a „úklid domácnosti“ jsou nejčastějším poskytovatelem firmy či osoby samostatně výdělečně činné (dále také „OSVČ“), které tyto služby zajišťují ve 47,6, respektive 30,4 % případů. V případě služby „praní a žehlení“ jsou nejčastějším poskytovatelem, ve 27,3 % případů, jiné fyzické osoby. U zbylých služeb za úplatu jsou nejčastější poskytovatelé rekrutováni na základě určité sociální vazby. Službu „pomoc s informačními technologiemi“ nejčastěji vykonávají rodinní příslušníci (34,1 % případů) a službu „zahradnické práce“ pak sousedé a známí (36,6 % případů). Celkově nejvíce zajišťují služby pro domácnosti seniorů firmy a OSVČ, které patří do trojice nejčastějších poskytovatelů u všech osmi zkoumaných služeb. Podrobnější informace o poskytovatelích služeb pro domácnosti seniorů obsahuje následující graf.

Graf 12 Poskytovatelé služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

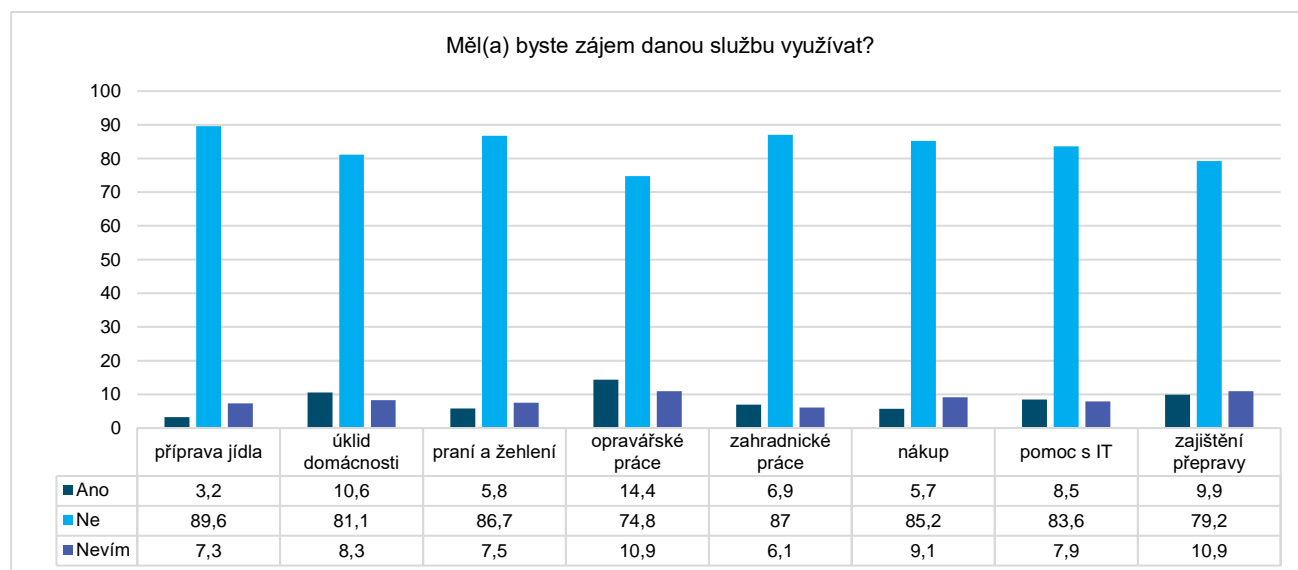

Zdroj: vlastní zpracování.

V rámci výzkumného šetření bylo také zjišťováno, zda senioři, kteří v době dotazování danou službu za úplatu nevyužívají, by měli zájem tuto službu začít využívat. Relativně vysoký zájem projevili senioři o „opravářské a údržbářské práce“ (14,4 % případů), „úklid domácnosti“ (10,6 % případů) a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“ (9,9 % případů). Naopak nezájem dali senioři nejsilněji najevo u služeb „příprava jídla“ (89,6 % případů), „zahradnické práce“ (87,0 % případů) a „praní a žehlení“ (86,7 % případů). Indiferentních bylo v této věci v závislosti na typu služby 6,1–10,9 % respondentů. Podrobnější informace o míře zájmu o využívání jednotlivých služeb českými seniory obsahuje následující graf.

⁴¹ V kontextu prezentovaných dat o typech poskytovatelů využívaných služeb je třeba upozornit, že vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří služby pro domácnosti seniorů využívají, mají tato data omezenou vypovídající hodnotu, což znemožňuje jejich generalizaci.

Graf 13 Zájem o využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Na základě výše uvedených dat týkajících se míry využívání služeb pro domácnosti seniorů lze predikovat počet klientů v rámci tohoto segmentu v příštích letech. V roce 2020 činí odhad celkového počtu recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnosti seniorů 845,2 tis. klientů⁴², přičemž nejvíce seniorů využívá službu „opravářské a údržbářské práce“ (230,5 tis. klientů), zatímco služba „praní a žehlení“ je využívána nejméně (40,6 tis. klientů). V roce 2030 lze při konstantní míře využívání očekávat 951,7 tis. klientů (nárůst o 12,6 p. b. oproti roku 2020) a v roce 2040 pak 1 068,7 tis. klientů (nárůst o 26,4 p. b. oproti roku 2020). V roce 2050 by počet klientů služeb pro domácnosti seniorů mohl dosáhnout výše 1 217,9 tis. (nárůst o 44,1 p. b. oproti roku 2020). Pokud počty klientů vynásobíme zjištěným průměrným časovým rozsahem služeb, který senioři v současné době odebírají, zjistíme, že v roce 2020 by časový rozsah služeb pro domácnosti seniorů činil 95,7 milionů hodin ročně, v roce 2030 již 107,7 milionů hodin ročně, v roce 2040 pak 121 milionů hodin ročně a v roce 2050 dokonce 137,8 milionů hodin ročně. Tuto predikci je třeba považovat za extrémně konzervativní, jelikož nezohledňuje pravděpodobný výrazný nárůst míry využívání způsobený tím, že do seniorského věku budou vstupovat generace, pro které bylo v ekonomicky aktivní fázi života využívání služeb v domácnosti zcela přirozené. Podrobnější informace o počtu klientů a časovém rozsahu odebíraných služeb v rámci segmentu služeb pro domácnosti seniorů v příštích letech obsahují následující dvě tabulky.

Tabulka 10 Odhadovaný počet klientů služeb pro domácnosti seniorů v tis. klientů, ČR, 2020–2050

Služby pro domácnosti seniorů	Rok			
	2020	2030	2040	2050
příprava jídla	74,7	84,1	94,5	107,6
úklid domácnosti	115,3	129,8	145,7	166,1
praní a žehlení	40,6	45,7	51,3	58,4
opravářské práce	230,5	259,6	291,5	332,2
zahradnické práce	68,3	76,9	86,4	98,4
nákup	76,8	86,5	97,2	110,7
pomoc s IT	128,1	144,2	161,9	184,5

⁴² Tento údaj neznamená, že 845,2 tis. seniorů (39,6 % celkové české seniorské populace) využívá služby pro domácnosti seniorů, nýbrž že odhadovaný počet uživatelů služeb pro domácnosti seniorů dosahuje v České republice této výše. Jeden senior tak může být uživatelem více služeb najednou.

Služby pro domácnosti seniorů	Rok			
	2020	2030	2040	2050
zajištění přepravy	111,0	125,0	140,3	159,9
celkem	845,2	951,7	1 068,7	1 217,9
nárůst (p. b.)	-	+ 12,6	+ 12,3	+ 14,0

Zdroj: vlastní zpracování.

Tabulka 11 Odhadovaný časový rozsah odebíraných služeb pro domácnosti seniorů v tis. hodin ročně, ČR, 2020–2050

Služby pro domácnosti seniorů	Rok			
	2020	2030	2040	2050
příprava jídla	16 370,2	18 430,1	20 709,2	23 580,1
úklid domácnosti	16 845,0	18 963,4	21 286,3	24 266,7
praní a žehlení	3 177,6	3 576,8	4 015,1	4 570,7
opravářské práce	19 243,1	21 672,4	24 335,6	27 733,4
zahradnické práce	7 127,4	8 024,9	9 016,3	10 268,5
nákup	11 220,2	12 637,4	14 200,6	16 172,9
pomoc s IT	10 694,3	12 038,4	13 516,1	15 402,8
zajištění přepravy	11 004,2	12 392,2	13 909,0	15 852,0
celkem	95 682,1	107 735,6	120 988,1	137 847,2
nárůst (p. b.)	-	+ 12,6	+ 12,3	+ 14,0

Zdroj: vlastní zpracování.

Pokud k odhadovanému počtu klientů vycházejícího z aktuální míry využívání služeb pro domácnosti seniorů a z demografické predikce přidáme míru zájmu, můžeme odhadnout počet potenciálních klientů v příštích letech. Tento odhad je méně konzervativní než v předcházejícím případě. Sice nezohledňuje změnu spotřebitelského chování (spotřebitelských preferencí), ale počítá s tím, že podíl seniorů, který v současné době projevuje zájem služby využívat, toho bude v budoucnosti schopen, a to navzdory jakýmkoliv místním, cenovým a dalším omezením. V roce 2030 činí odhad celkového počtu potenciálních recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnosti seniorů 2 513,9 tis. klientů, přičemž nejvíce seniorů by podle odhadů využívalo službu „opravářské a údržbářské práce“ (680,1 tis. klientů), zatímco služba „příprava jídla“ by byla využívána nejméně (206,1 tis. klientů). V roce 2040 lze při konstantní mírách využívání a zájmu očekávat 2 822 tis. klientů (nárůst o 12,3 p. b. oproti roku 2030) a v roce 2050 pak 3 217,1 tis. klientů (nárůst o 28,0 p. b. oproti roku 2030). Pokud opět počty odhadovaných klientů vynásobíme zjištěným průměrným časovým rozsahem služeb, který senioři v současné době odebírají, zjistíme, že v roce 2030 by časový rozsah služeb pro domácnosti seniorů činil 279,6 milionů hodin ročně, v roce 2040 již 313,9 milionů hodin ročně, v roce 2050 pak dokonce 357,8 milionů hodin ročně. Podrobnější informace o počtu klientů a časovém rozsah odebíraných služeb v rámci segmentu služeb pro domácnosti seniorů v příštích letech obsahují následující dvě tabulky.

Tabulka 12 Odhadovaný počet potenciálních klientů služeb pro domácnosti seniorů v tis. klientů, ČR, 2020–2050

Služby pro domácnosti seniorů	Rok		
	2030	2040	2050
příprava jídla	161,0	180,8	206,1
úklid domácnosti	384,5	431,8	492,1

Služby pro domácnosti seniorů	Rok		
	2030	2040	2050
praní a žehlení	185,1	207,8	236,8
opravářské práce	605,6	680,1	775,1
zahradnické práce	242,7	272,6	310,6
nákup	223,5	251,0	286,0
pomoc s IT	348,5	391,3	446,0
zajištění přepravy	362,9	407,5	464,4
celkem	2 513,9	2 822,9	3 217,1
nárůst (p. b.)	-	+ 12,3	+ 14,0

Zdroj: vlastní zpracování.

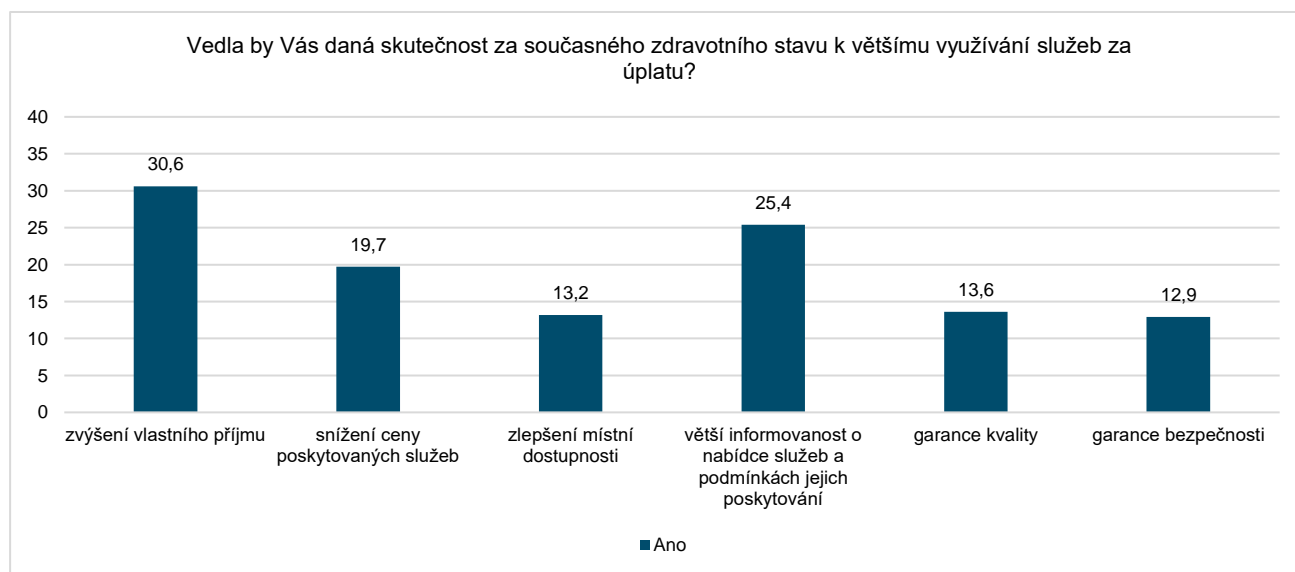
Tabulka 13 Odhadovaný časový rozsah odebíraných služeb pro domácnosti seniorů v tis. hodin ročně, ČR, 2020–2050

Služby pro domácnosti seniorů	Rok		
	2030	2040	2050
příprava jídla	35 282,4	39 621,5	45 165,9
úklid domácnosti	56 174,3	63 084,7	71 894,3
praní a žehlení	14 487,1	16 263,7	18 533,4
opravářské práce	50 557,9	56 777,5	64 708,4
zahradnické práce	25 327,0	28 447,2	32 412,7
nákup	32 652,7	36 670,3	41 783,7
pomoc s IT	29 094,2	32 667,3	37 233,9
zajištění přepravy	35 976,9	40 398,4	46 039,3
celkem	279 552,4	313 930,6	357 771,7
nárůst (p. b.)	-	+ 12,3	+ 14,0

Zdroj: vlastní zpracování.

Výzkumné šetření poskytlo také odpověď na otázku, jaké skutečnosti by seniory za daného zdravotního stavu vedly k většímu využívání služeb za úplatu. Mezi faktory, které by nejvíce přispěly k vyšší míře využívání služeb za úplatu, respondenti zařadili „zvýšení vlastního příjmu“ (30,6 % případů) a „větší informovanost o nabídce služeb a podmínkách jejich poskytování“ (25,4 % případů). Naopak jako nejméně relevantní se ukázala „garance bezpečnosti“ (12,9 % případů), „zlepšení místní dostupnosti“ (13,2 % případů) a „garance kvality“ (13,6 % případů). Tyto odpovědi však mohou být do jisté míry zkresleny tím, že respondenti byli dotazováni na hypotetickou situaci, u které nemuseli nutně zohlednit veškeré související aspekty. Podrobnější informace o faktorech vedoucích k většímu využívání jednotlivých služeb českými seniory obsahuje následující graf.

Graf 14 Faktory vedoucí k většímu využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Za účelem detailního popisu poptávky po službách pro domácnosti seniorů je třeba přistoupit k členění analýzy dle jednotlivých třídících proměnných (věk, velikost místa bydliště, kraj, čistý osobní příjem, počet členů domácnosti atd.).

Věk seniorů

Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů se u jednotlivých věkových skupin seniorů pohybuje v intervalu od 0,8 % do 14,2 %. Nejméně využívanou je služba „praní a žehlení“ skupinou seniorů ve věku 65–69 let, naopak nejvíce využívanou je služba „opravářské a údržbářské práce“ skupinou seniorů ve věku 80 a více let.

Statisticky významné rozdíly pozorujeme mezi některými věkovými skupinami seniorů u pěti z osmi služeb. Mezi tyto služby nepatří „opravářské a údržbářské práce“, „zahradnické práce“ a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“. U poloviny služeb výsledky výzkumného šetření potvrdily předpoklad, že se zvyšujícím věkem, který s sebou přináší vyšší stupeň fyzických a zdravotních omezení, roste také potřebnost cizí pomoci, a tedy i míra využívání služeb. Tato přímá úměrnost platí pro služby „příprava jídla“, „úklid domácnosti“, „praní a žehlení“ a „zajištění přepravy či osobního doprovodu“.

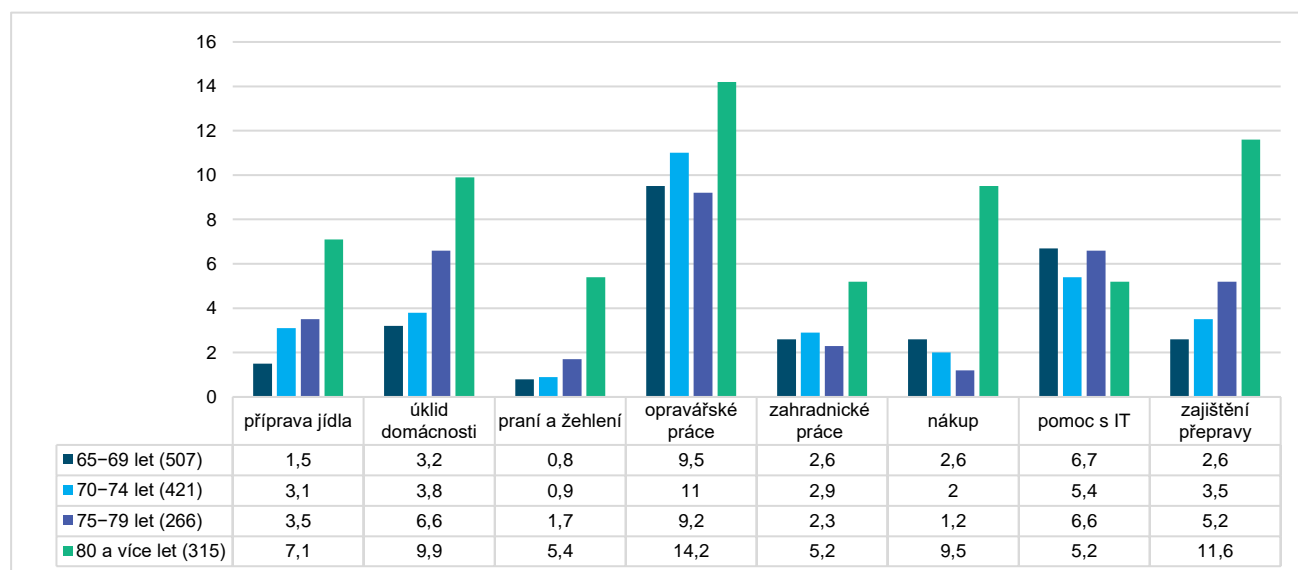
Drtivá většina služeb (výjimkou je pouze služba „pomoc s informačními technologiemi“) vykazuje rozdíl v míře využívání mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 2,6 p. b. (služba „zahradnické práce“) do 9,0 p. b. (služba „zajištění přepravy a osobního doprovodu“). Pro drtivou většinu služeb (opět s výjimkou služby „pomoc s informačními technologiemi“) dále platí, že senioři ve věku 80 a více let jsou tou skupinou, která služby nejčastěji využívá. Míra využívání se pro tuto věkovou skupinu pohybuje v intervalu od 5,2 % v případě služeb „zahradnické práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“ po 14,2 % v případě služby „opravářské a údržbářské práce“.⁴³

Odlíšnost dat v případě služby „pomoc s informačními technologiemi“ vychází pravděpodobně z faktu, že o informační technologie projevují zájem spíše mladší skupiny seniorů, kteří v této oblasti využívají i služeb za úplatu, zatímco starší skupiny seniorů o informační technologie zájem nejeví, v některých případech se jim dokonce cíleně vyhýbají. Obecně však výše uvedená data potvrzují, že právě nejstarší skupina seniorů je kvůli fyzickým a zdravotním omezením, bydlení v jednočlenných domácnostech či nefunkčním sociálním vazbám

⁴³ V tomto ohledu vykazuje míra využívání služeb vysokou podobnost s mírou dostupnosti služeb. U drtivé většiny služeb taktéž existují rozdíly v deklarované míře dostupnosti služeb mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů a nejstarší skupina seniorů je taktéž tou skupinou, pro kterou jsou služby nejvíce dostupné.

nejčastěji odkázána na využívání služeb za úplatu. Podrobnější informace o míře využívání služeb pro domácnosti seniorů dle věkových skupin obsahuje následující graf.

Graf 15 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle věkových skupin, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Velikost místa bydliště seniorů

Dle velikosti místa bydliště se míra využívání služeb pro domácnosti seniorů pohybuje u jednotlivých skupin v rozmezí od 1,0 % do 14,7 %. Nejméně využívanou je služba „praní a žehlení“ seniory žijícími v sídlech do 999 obyvatel, naopak nejvíce využívanou je služba „opravářské a údržbářské práce“ seniory žijícími v největších sídlech se 100 000 a více obyvateli.

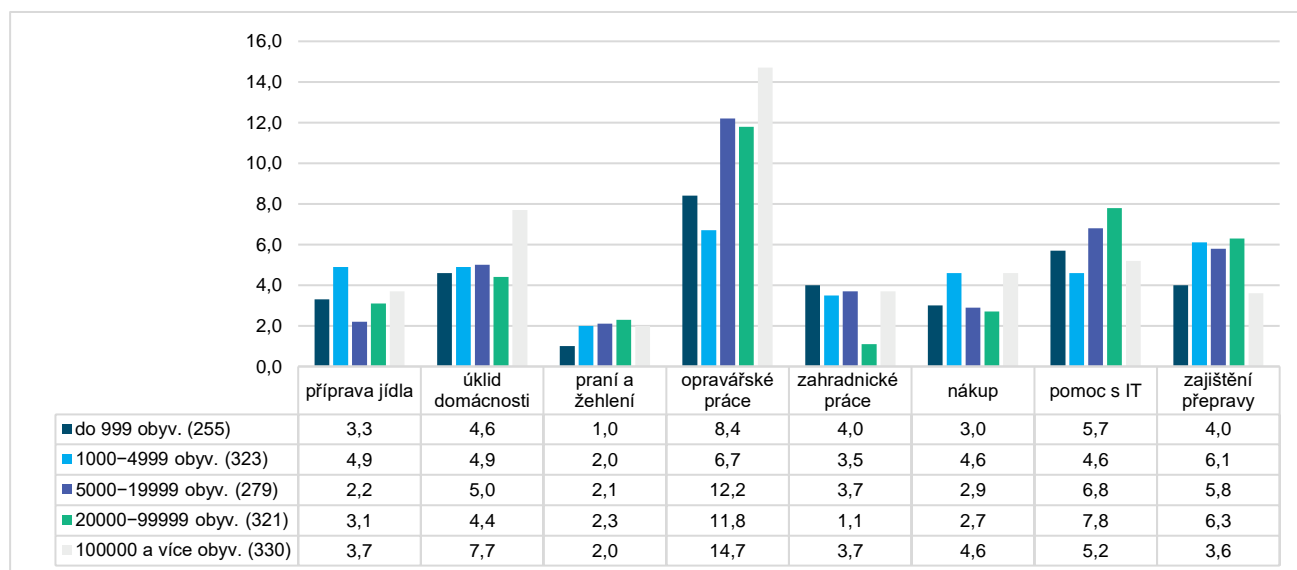
Statisticky významné rozdíly pozorujeme mezi některými skupinami seniorů pouze v případě služby „opravářské a údržbářské práce“. U všech ostatních služeb jsou odlišnosti mezi skupinami seniorů statisticky nevýznamné. Předpoklad, že se zvětšující se velikostí místa bydliště roste i deklarovaná míra využívání služby, nebyl potvrzen u žádné ze zkoumaných služeb.

Z výsledků výzkumného šetření není možné odvodit jednoznačný vztah mezi velikostí místa bydliště a mírou využívání služeb. Nelze tvrdit, že by služby za úplatu byly obvykle nejméně využívány v nejmenších sídlech do 999 obyvatel (případ pouze jedné ze zkoumaných služeb). Obdobně nelze ani konstatovat, že služby za úplatu jsou zpravidla nejčastěji využívány seniory žijícími v největších sídlech s 100 000 a více obyvateli (případ pouze tří zkoumaných služeb).

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že velikost místa bydliště není zásadním faktorem determinujícím míru využívání služeb pro domácnosti seniorů.⁴⁴ Podrobnější informace o míře využívání služeb pro domácnosti seniorů dle velikosti místa bydliště obsahuje následující graf.

⁴⁴ Naopak v otázce dostupnosti bylo možné u většiny zkoumaných služeb identifikovat obecnější trend, kdy míra dostupnosti služeb byla v nejmenších sídlech do 999 obyvatel nízká, se zvětšující se velikostí místa bydliště rostla, kulminovala ve středně velkých (5 000–19 999 obyvatel) či velkých (20 000–99 999 obyvatel) městech a následně v největších městech nad 100 000 obyvatel opět klesala.

Graf 16 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle velikosti místa bydliště, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Kraj bydliště seniorů

Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů dosahuje u jednotlivých skupin dle kraje bydliště hranice až 17,6 %. Toto maximum deklaruje skupina seniorů žijící v Libereckém kraji u služby „opravářské a údržbářské práce“. U řady služeb však senioři žijící v některých krajích vykazují prakticky nulovou míru využívání. Jde například o služby „praní a žehlení“ v kraji Karlovarském, Královéhradeckém a Zlínském, „zahradnické práce“ v kraji Karlovarském, Libereckém a Pardubickém či „nákup“ v kraji Královéhradeckém a Zlínském.

Statisticky významné rozdíly mezi některými kraji u žádné ze zkoumaných služeb nepozorujeme. Nadprůměrné využívání jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů nejčastěji vykazují kraj Středočeský (sedm z osmi služeb) a Plzeňský (sedm z osmi služeb). To ovšem neznamená, že senioři žijící v těchto krajích využívají služby za úplaty nejčastěji. Středočeský kraj patří do trojice krajů s nejvyšší mírou využívání pouze v jednom případě (služba „úklid domácnosti“). Plzeňský kraj se pak řadí mezi trojici krajů s nejvyšší mírou využívání pouze ve dvou případech (služby „zahradnické práce“, „zajištění přepravy“ či osobního doprovodu“). Premiantem je v tomto ohledu Praha, která patří do trojice krajů s nejvyšší mírou využívání v případě hned pěti služeb („úklid domácnosti“, „praní a žehlení“, „opravářské a údržbářské práce“, „zahradnické práce“, „nákup“). Následují kraje Pardubický a Vysočina, které náležejí do trojice krajů s nejvyšší mírou využívání služeb ve třech případech.

Naopak podprůměrné využívání jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů nejčastěji vykazují kraj Ústecký (všech osm služeb), Karlovarský, Královéhradecký, Zlínský a Moravskoslezský (všechny tyto kraje šest z osmi služeb). Karlovarský kraj patří v případě pěti služeb mezi trojici krajů s nejnižší mírou využívání a v případě třech služeb („praní a žehlení“, „opravářské a údržbářské práce“ a „zahradnické práce“) vykazuje dokonce míru dostupnosti mezi všemi kraji nejnižší. Královéhradecký kraj je v trojici krajů s nejnižší mírou využívání ve čtyřech případech, přičemž hned ve třech z nich („úklid domácnosti“, „praní a žehlení“ a „nákup“) je současně krajem s nejnižší mírou využívání vůbec. Zlínský kraj se do trojice krajů s nejnižší mírou využívání řadí taktéž ve čtyřech případech, ovšem nejnižší mírou využívání mezi kraji vykazuje pouze u dvou služeb („praní a žehlení“ a „nákup“). Podrobnější informace o míře dostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů dle kraje bydliště obsahuje následující tabulka.

Tabulka 14 Míra využívání jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020

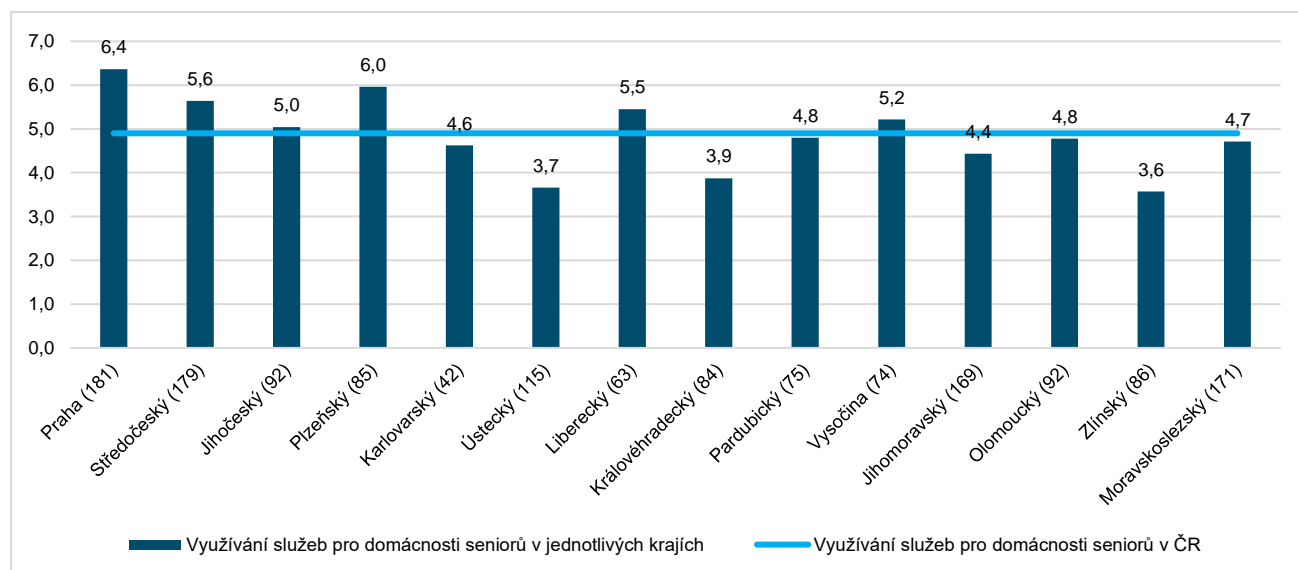
Kraj	Služby pro domácnosti seniorů							
	příprava jídla	úklid domácnosti	praní a žehlení	opravářské práce	zahradnické práce	nákup	pomoc s IT	zajištění přepravy
Hl. město Praha (181)	2,6	8,7	3,3	16,6	4,6	6,2	4,6	4,3
Středočeský (179)	4,1	7,1	2,3	9,1	3,6	5,3	7,1	6,5
Jihočeský (92)	5,9	4,6	2,6	7,7	2,5	3,9	5,9	7,2
Plzeňský (85)	3,7	5,5	2,1	11,8	6,2	2,7	8,5	7,2
Karlovarský (42)	2,6	2,6	0	4,9	0	2,6	11,2	13,1
Ústecký (115)	2,8	1,7	1,7	10,1	0,8	2,0	5,0	5,2
Liberecký (63)	3,8	6,2	1,2	17,6	0	3,1	10,5	1,2
Královéhradecký (84)	2,8	1,7	0	12,3	7,0	0	5,1	2,1
Pardubický (75)	6,9	3,1	3,0	12,4	0	7,2	2,1	3,7
Vysočina (74)	1,2	4,1	3,9	16,1	1,4	5,7	5,3	4,0
Jihomoravský (169)	2,6	7,7	1,5	7,5	4,3	5,3	3,1	3,5
Olomoucký (92)	4,8	4,3	2,6	11,8	2,8	1,2	6,1	4,6
Zlínský (86)	2,6	5,6	0	8,9	3,8	0	5,2	2,5
Moravskoslezský (171)	3,3	4,8	1,0	7,4	2,6	1,7	8,6	8,3
ČR (1509)	3,5	5,4	1,9	10,8	3,2	3,6	6,0	5,2

*Poznámka: Zeleně jsou označeny nejvyšší hodnoty u dané služby, modře nejnižší hodnoty u dané služby.
Zdroj: vlastní zpracování.*

Při sloučení všech služeb pro domácnosti seniorů dohromady zjišťujeme, že se míra využívání pohybuje v intervalu od 3,6 % do 6,4 %. Nejvyšší míru využívání vykazuje Praha a Plzeňský kraj. Nadprůměrné jsou v otázce využívání služeb pro domácnosti seniorů dále kraje Středočeský, Liberecký, Vysočina a Jihočeský. Naopak nejnižší míru využívání vykazuje kraj Zlínský, Ústecký a Královéhradecký. Podprůměrné jsou pak kraj Jihomoravský, Karlovarský, Moravskoslezský, Pardubický a Olomoucký.⁴⁵ Podrobnější informace o míře využívání služeb pro domácnosti seniorů dle kraje bydliště obsahuje následující graf.

⁴⁵ Pokud porovnáváme míru využívání a míru dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v jednotlivých krajích, zjišťujeme, že mezi trojicí krajů s nejvyšší mírou využívání (Praha, Plzeňský kraj, Středočeský kraj) je pouze jeden kraj vykazující také nadprůměrnou míru dostupnosti (Plzeňský kraj). Obecně tedy platí, že mezi mírou využívání a mírou dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v jednotlivých krajích není přímý vztah.

Graf 17 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

Čistý osobní příjem seniorů

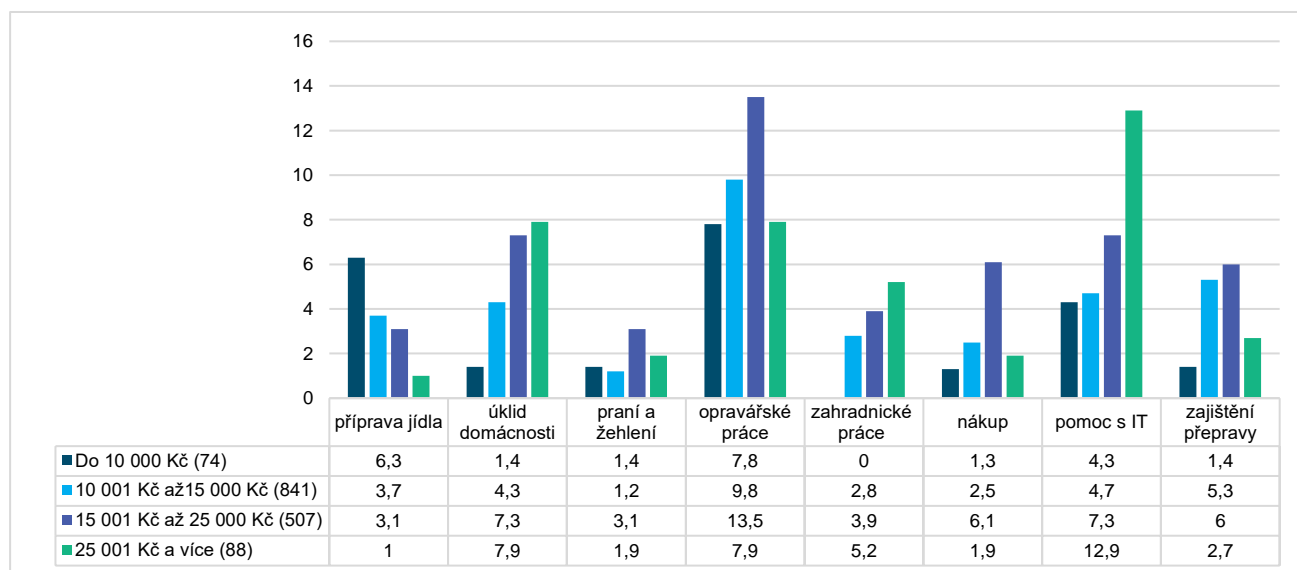
Dle čistého osobního příjmu dosahuje míra využívání služeb pro domácnosti seniorů u jednotlivých skupin až 13,5 %. Tuto maximální výši deklaruje skupina seniorů s čistým osobním příjmem 15 001 až 25 000 Kč měsíčně u služby „opravářské a údržbářské práce“. Naopak v případě služby „zahradnické práce“ vykazují senioři s čistým osobním příjmem do 10 000 Kč měsíčně prakticky nulovou míru využívání.

Statisticky významné rozdíly se mezi příjmovými skupinami seniorů u žádné ze zkoumaných služeb nevyskytují. Logický předpoklad, že se zvětšujícím se čistým osobním měsíčním příjmem roste také deklarovaná míra využívání služby, se potvrdil pouze u tří služeb („úklid domácnosti“, „zahradnické práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“). U zbylých služeb přímá úměrnost mezi mírou využívání a čistým osobním příjmem zcela neplatí. Specifickým případem je služba „příprava jídla“, která dokonce vykazuje úměrnost nepřímo. Možným vysvětlením této skutečnosti je například cena služby, která může být u některých poskytovatelů natolik příznivá, že je pro nízkopříjmové skupiny seniorů efektivnější než alternativní způsoby zajištění jídla.

U většiny služeb pozorujeme, že nejnižší míru jejich využívání vykazují senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně). Výjimkou je již uvedený specifický případ služby „příprava jídla“ a dále služba „praní a žehlení“, kterou nejméně využívají senioři s čistým osobním příjmem 10 001 Kč až 15 000 Kč. Naopak nejvyšší míru využívání deklarují u všech služeb s výjimkou služby „příprava jídla“ senioři s čistým osobním příjmem 15 001 Kč až 25 000 Kč měsíčně, případně 25 001 Kč a více měsíčně.

Výrazný rozdíl v míře využívání služeb je mezi skupinami seniorů s nejnižšími (do 10 000 Kč měsíčně) a nejvyššími (nad 25 000 Kč měsíčně) čistými osobními příjmy patrný pouze v případě tří služeb, přičemž minimálně dvě z nich lze označit za nadstandardní, tedy že jejich realizace nevede k uspokojení základních lidských potřeb. Jde o služby „pomoc s informačními technologiemi“ (rozdíl 8,6 p. b.), „úklid domácnosti“ (rozdíl 6,5 p. b.) a „zahradnické práce“ (rozdíl 5,2 p. b.). U ostatních služeb je rozdíl mezi skupinami seniorů s nejnižšími a nejvyššími příjmy minimální (0,1 až 1,3 p. b.). V případě služby „příprava jídla“ je situace zcela odlišná, jelikož míra jejího využívání je u seniorů s nejnižšími příjmy o 5,3 p. b. vyšší než u seniorů s nejvyššími příjmy. Podrobnější informace o míře využívání služeb pro domácnosti seniorů dle čistého osobního příjmu obsahuje následující graf.

Graf 18 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle čistého osobního měsíčního příjmu, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

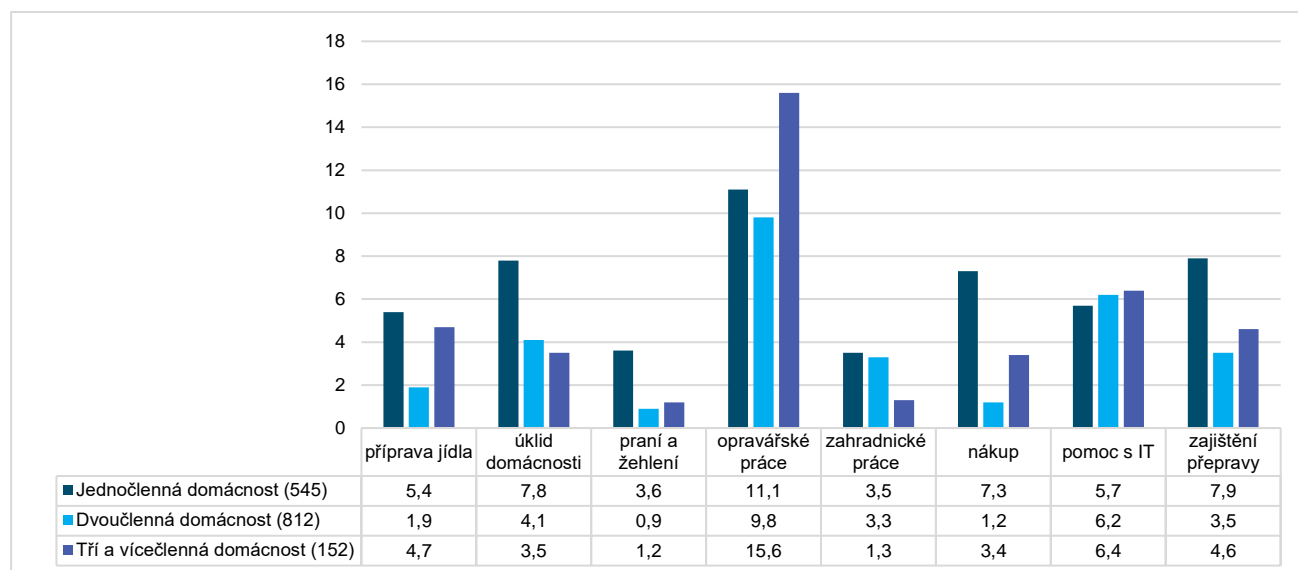
Počet osob žijících v domácnostech seniorů

Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů se u jednotlivých skupin dle počtu osob v domácnosti pohybuje v intervalu od 0,9 % do 15,6 %. Nejméně je využívána služba „praní a žehlení“ seniory žijícími ve dvoučlenných domácnostech, zatímco nejvíce je poněkud překvapivě využívána služba „opravářské a údržbářské práce“ seniory žijícími ve tří a vícečlenných domácnostech.

Statisticky významné rozdíly mezi některými skupinami seniorů nacházíme u většiny služeb (pět z osmi). Naopak v případě služeb „opravářské a údržbářské práce“, „zahradnické práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“ nejsou zjištěné rozdíly statisticky významné. Předpoklad, že s rostoucím počtem osob žijících v domácnosti klesá potřeba cizí pomoci, a tedy i míra využívání služeb, se potvrdil pouze u služeb „úklid domácnosti“ a „zahradnické práce“.

U většiny služeb (s výjimkou služby „opravářské práce“ a „pomoc s informačními technologiemi“) platí, že je nejčastěji využívají senioři žijící v jednočlenných domácnostech. Logickým vysvětlením je skutečnost, že právě senioři žijící v jednočlenné domácnosti potřebují pomoc s jednotlivými úkony a aktivitami častěji, než osoby žijící v páru či ve vícečetných domácnostech, kde je vzájemná součinnost více pravděpodobná. Samostatně žijící senioři využívají většinu služeb častěji navzdory faktu, že výdaje na jejich zajištění představují větší podíl na jejich celkových příjmech, než tomu je například u dvoučlenných domácností. Podrobnější informace o míře využívání služeb pro domácnosti seniorů dle počtu osob žijících v domácnostech seniorů obsahuje následující graf.

Graf 19 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle počtu členů domácnosti, ČR, 2020

Zdroj: vlastní zpracování.

5.4 Dílčí shrnutí

Vzhledem k tomu, že v České republice není ukotvena jednoznačná definice služeb pro domácnost, respektive služeb pro domácnosti seniorů, došlo v rámci této Analýzy k vymezení rozsahu pojmu služby pro domácnosti prostřednictvím výčtu osmi následujících aktivit/činností: příprava jídla, úklid domácnosti, praní a žehlení, opravářské a údržbářské práce, zahradnické práce, nákup, pomoc s informačními technologiemi a zajištění přepravy či osobního doprovodu.

V rámci popisu nabídkové strany služeb pro domácnosti seniorů došlo jednak ke zmapování poskytovatelů těchto služeb (počet živnostenských oprávnění a počet pracovníků), jednak k analýze jejich dostupnosti.

Z dat Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vyplývá, že k 31. prosinci 2019 mělo obor činnosti živnosti volné „č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“, který je pro tuto Analýzu nejvíce relevantní, v živnostenském rejstříku evidováno téměř 170 tisíc podnikatelů. Jde přitom o výsledek několikaletého růstu, který jen ve sledovaném období 2015–2019 představoval zvýšení o 54,6 %. V České republice tak na jednoho podnikatele s evidovaným oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost připadá v průměru 63 obyvatel (20 obyvatel na podnikatele v hlavním městě Praze, 136 obyvatel na podnikatele ve Zlínském kraji). Tyto údaje však zahrnují i podnikatele, kteří tento obor činnosti reálně vůbec nevykonávají, a proto neodráží reálnou situaci na nabídkové straně služeb pro domácnost. Další informace a data o podnikatelích s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost týkající se například věkové, vzdělanostní či sociální struktury nejsou sbírána vůbec.

Z dat Výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu je možné identifikovat počet zaměstnanců, placený čas, průměrnou mzdu a medián mezd v jednotlivých zaměstnáních dle klasifikace CZ-ISCO. Ovšem v případě zaměstnání „9111 – Uklízeči a pomocníci v domácnostech (kromě hospodyní)“, které je pro tuto Analýzu nejvíce relevantní, je ve výběrovém vzorku tak nízký počet pracovníků, že není možné provést následný dostatečně kvalitní a reprezentativní dopočet početních a výdělkových ukazatelů na celou zaměstnaneckou populaci. Počty pracovníků v tomto zaměstnání a další související informace tak jsou zcela nedostupné.

Z výše uvedeného vyplývá, že v České republice nejsou dostupná data poskytující věrný obraz o celkovém počtu podnikatelů či pracovníků reálně působících v segmentu služeb pro domácnosti. Stejně tak nejsou logicky dostupná data o jejich věkové, vzdělanostní či sociální struktuře. Klíčovým důvodem absence údajů o pracovnících je přitom předpokládaný vysoký podíl nehlášené práce, který je pro tento segment služeb typický (viz podkapitola 6.4).

Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů byla zjišťována prostřednictvím výzkumného šetření. Z jeho výsledků vyplývá, že míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů se v České republice pohybuje v závislosti na konkrétní službě v rozmezí 26,3–45,1 %, přičemž významná část českých seniorů (30,9–43,2 %) neví či nedokáže posoudit, zda je daný typ služby pro ně místně a cenově dostupný. Při zohlednění jednotlivých třídicích proměnných přináší výzkumné šetření následující závěry.

Věk seniorů:

- přímá úměrnost mezi věkem seniorů a mírou dostupnosti byla pozorována u tří z osmi zkoumaných služeb;
- drtivá většina služeb vykazuje rozdíl v míře dostupnosti služeb mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 5,6 p. b. do 17,1 p. b.;
- senioři ve věku 80 a více let jsou v drtivé většině služeb tou skupinou, pro kterou jsou služby nejvíce dostupné.

Velikost místa bydliště seniorů:

- většina služeb vykazuje nejnižší míru dostupnosti v nejmenších sídlech do 999 obyvatel, se zvětšující se velikostí místa bydliště míra dostupnosti roste, kulminuje ve středně velkých (5 000–19 999 obyvatel) či velkých (20 000–99 999 obyvatel) městech a následně v největších městech nad 100 000 obyvatel opět klesá.

Kraj bydliště seniorů:

- mezikrajské rozdíly nejsou v drtivé většině služeb statisticky signifikantní.

Čistý osobní příjem seniorů:

- přímá úměrnost mezi čistým osobním měsíčním příjmem a mírou dostupnosti služeb byla pozorována v polovině zkoumaných služeb;
- u všech služeb vykazují nejnižší míru dostupnosti senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně);
- všechny služby vykazují rozdíl v míře dostupnosti služeb mezi skupinami seniorů s nejnižšími (do 10 000 Kč měsíčně) a nejvyššími (nad 25 000 Kč měsíčně) čistými osobními příjmy, který se pohybuje od 5,9 p. b. do 24,1 p. b.

Počet osob žijících v domácnosti seniorů:

- pro většinu služeb platí, že s rostoucím počtem osob žijících v domácnosti klesá míra dostupnosti služby;
- u většiny služeb deklarují nejvyšší míru dostupnosti senioři žijící v jednočlenných domácnostech.

Nedostupnost služeb pro domácnosti seniorů je způsobena místním a/nebo cenovým aspektem. U všech služeb byl v rámci výzkumného šetření jako dominantní příčina celkové nedostupnosti služby identifikován místní aspekt, který výrazně převýšil aspekt cenový. Jinými slovy nedostupnost služby v místě bydliště seniora je mnohem častějším jevem než finanční nedostupnost způsobená vysokou cenou služby, případně nedostatečnými celkovými příjmy seniora.

Informace o poptávkové straně služeb pro domácnosti seniorů byly zjišťovány prostřednictvím výzkumného šetření. Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů je v rámci České republiky relativně nízká, pohybuje se v rozmezí 1,9–10,8 %. Při zohlednění jednotlivých třídicích proměnných přináší výzkumné šetření následující závěry.

Věk seniorů:

- přímá úměrnost mezi věkem seniorů a mírou využívání byla pozorována u poloviny zkoumaných služeb;
- drtivá většina služeb vykazuje rozdíl v míře využívání služeb mezi nejmladší (65–69 let) a nejstarší (80 a více let) skupinou seniorů, který se pohybuje od 2,6 p. b. do 9,0 p. b.;
- senioři ve věku 80 a více let jsou v drtivé většině služeb tou skupinou, která služby nejčastěji využívá.

Velikost místa bydliště seniorů:

- u zkoumaných služeb není možné odvodit jednoznačný vztah mezi velikostí místa bydliště a mírou využívání služeb, předpoklad přímé úměrnosti mezi velikostí místa bydliště a mírou využívání nebyl u žádné ze zkoumaných služeb potvrzen.

Kraj bydliště seniorů:

- mezikrajské rozdíly nejsou statisticky signifikantní.

Čistý osobní příjem seniorů:

- přímá úměrnost mezi čistým osobním měsíčním příjmem a mírou využívání služeb byla pozorována pouze u tří zkoumaných služeb, u služby „příprava jídla“ dokonce dochází k úměrnosti nepřímé;
- u většiny služeb vykazují nejnižší míru dostupnosti senioři s nejnižším čistým osobním příjmem (do 10 000 Kč měsíčně).

Počet osob žijících v domácnosti seniorů:

- u většiny služeb deklarují nejvyšší míru využívání senioři žijící v jednočlenných domácnostech.

Zjištěný průměrný časový rozsah odebíraných služeb se pohybuje v závislosti na druhu služby v intervalu od 1,5 hodiny týdně do 4,2 hodiny týdně, přičemž průměrná cena dle výzkumného šetření činí 109–210 Kč za hodinu dle druhu služby. Převládající typ poskytovatele služeb pro domácnosti seniorů se mění dle jednotlivých druhů služeb, u třech z osmi zkoumaných služeb jsou dominantní registrovaní poskytovatelé sociálních služeb. Zájem o využívání služby v budoucnu projevil v závislosti na druhu služby 3,2–14,4 % seniorů, kteří v době výzkumného šetření danou službu nevyužívali. Mezi faktory, které by nejvíce přispěly k vyšší míře využívání služeb za úplaty, patří zejména „zvýšení vlastního příjmu“ (30,6 % případů) a „větší informovanost o nabídce služeb a podmínkách jejich poskytování“ (25,4 % případů).

Z výše uvedených dat vyplývá, že celkový počet recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnost lze pro rok 2020 kvalifikovaně odhadnout na úrovni 845,2 tis. klientů (95,7 mil. hodin ročně). Pokud k odhadovanému počtu klientů vycházejícího z aktuální míry využívání služeb pro domácnosti seniorů a z demografické predikce přidáme zjištěnou míru zájmu, můžeme odhadnout počet potenciálních klientů v příštích letech. Tento odhad sice nezohledňuje změnu spotřebitelského chování (spotřebitelských preferencí), ale počítá s tím, že podíl seniorů, který v současné době projevuje zájem služby využívat, toho bude v budoucnu schopen, a to navzdory jakýmkoliv místním, cenovým a dalším omezením. V roce 2030 činí odhad celkového počtu potenciálních recipientů některé ze zkoumaných služeb pro domácnosti seniorů 2 513,9 tis. klientů (279,6 mil. hodin ročně), v roce 2040 pak 2 822 tis. klientů (313,9 mil. hodin ročně) a v roce 2050 dokonce 3 217,1 tis. klientů (357,8 mil. hodin ročně, nárůst o 380 % oproti roku 2020). Služby pro domácnosti seniorů tak mají v nadcházejících letech velký potenciál stát se vysoce zajímavým segmentem podnikání. Soustavné analytické práce a systémový přístup je tak v této oblasti vysoce žádoucí.

6. ANALÝZA PRÁVNÍHO RÁMCE ČR

Na rozdíl od řady jiných evropských států neexistuje v České republice systém cílené finanční podpory služeb pro domácnosti, který by mohl potenciálně zahrnovat také domácnosti seniorů. Analýza právního rámce, která je obsahem této kapitoly, se tak bude soustředit na zákonné normy, které jednak umožňují služby pro domácnosti poskytovat, jednak nastavují určité podmínky jejich poskytování. V českém prostředí mohou být služby pro domácnosti zajišťovány buď na základě zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (dále také „živnostenský zákon“), nebo prostřednictvím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Specifickým případem, který je taktéž v této kapitole zahrnut, je výkon denních činností pro seniory a osoby se zdravotním postižením upravený zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

6.1 Zákon o živnostenském podnikání

Podle § 2 zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (dále také „živnostenský zákon“) je živností „soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených tímto zákonem“. Provozovat ji podle § 5 živnostenského zákona může „fyzická nebo právnická osoba, splní-li podmínky stanovené tímto zákonem“. Živnostenský zákon rozlišuje živnosti ohlašovací, které při splnění stanovených podmínek smějí být provozovány na základě ohlášení, a živnosti koncesované, které smějí být provozovány na základě koncese. Ohlašovací živnosti jsou dále členěny na živnosti řemeslné, vázané a volné. Zatímco v prvních dvou případech (řemeslné a vázané živnosti) je podmínkou provozování odborná způsobilost, v případě volných živností tato podmínka stanovena není. V kontextu této Analýzy se jako nejvíce relevantní jeví živnost č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost, která patří mezi živnosti volné. Její výkon tedy nevyžaduje prokázání odborné ani jiné způsobilosti. K získání živnostenského oprávnění tak musí být splněny pouze všeobecné podmínky, kterými jsou plná svéprávnost a bezúhonnost.⁴⁶ Následně fyzická či právnická osoba, která hodlá živnost vykonávat, ohlásí tuto skutečnost živnostenskému úřadu. Náležitosti ohlášení detailně upravují § 45 a 46 živnostenského zákona. Fyzická či právnická osoba může společně s ohlášením živnosti učinit také podání obsahující údaje požadované v přihlášce k registraci (případně v oznámení o změně registračních údajů) k dani z příjmů či k dani silniční. Zápis do živnostenského rejstříku provede živnostenský úřad do pěti pracovních dnů ode dne doručení ohlášení a současně s tím vydá podnikateli výpis, který vedle identifikačních údajů obsahuje také den vzniku živnostenského oprávnění a dobu jeho platnosti. V případě, že osoba provozuje činnost, která je živností volnou, aniž by pro tuto živnost měla živnostenské oprávnění, dopouští se přestupku, za což jí může být uložena pokuta až do výše 500 000 Kč.⁴⁷

Obsahem živnosti č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost definované zákonem o živnostenském podnikání je zejména:

- zajišťování chodu domácnosti (vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu a podobně);
- individuální péče o osoby, zejména děti nad tři roky věku v rodinách;
- příležitostně krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do tří let věku);
- obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti;
- jiná obstaravatelská činnost.⁴⁸

⁴⁶ Za bezúhonnou se přitom nepovažuje osoba, která byla pravomocně odsouzena pro trestný čin spáchaný úmyslně, jestliže byl tento trestný čin spáchan v souvislosti s podnikáním, anebo s předmětem podnikání, o který žádá nebo který ohlašuje. Bezúhonnost se přitom prokazuje výpisem z evidence Rejstříku trestů.

⁴⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. In: Sbíрка zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455/>.

⁴⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. In: Sbíрка zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-278>.

Naopak obsahem této živnosti není:

- poskytování sociálních služeb podle zákona o sociálních službách;
- péče o děti do tří let věku v denním režimu;
- ostraha osob a objektů (osobní strážci, hlídači a podobně);
- další činnosti související s chodem domácnosti, jež jsou předmětem živností řemeslných, vázaných a koncesovaných.⁴⁹

Na fyzickou či právnickou osobu vykonávající služby pro domácnosti v režimu živnostenského zákona se přirozeně vztahují veškeré zákonné povinnosti týkající se daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, veřejného zdravotního pojištění aj.

Pokud charakter poskytovaných služeb nenaplnuje definiční znaky živnosti (soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených tímto zákonem), nejedná se o podnikání podle živnostenského zákona, a proto není možné uplatňovat živnostenským zákonem stanovené podmínky, práva a povinnosti. Při posuzování, zda se jedná o provozování živnosti či nikoliv, je třeba přihlížet i k dalším souvisejícím aspektům, jako je například propagace činnosti. Typickým příkladem nacházejícím se mimo působnost živnostenského zákona může být občasná výpomoc v domácnosti, která nemá soustavný charakter.⁵⁰

6.2 Občanský zákoník

V případě služeb pro domácnost, které mají nesoustavný, příležitostný a jednorázový charakter, mohou uživatel a pracovník uzavřít společně dohodu. Úprava vzájemných vztahů mezi uživatelem a pracovníkem se pak řídí obecně závaznými právními předpisy, zejména pak zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ten v § 2586–2635 upravuje otázku díla (respektive smlouvy o dílo), pod kterou lze začlenit také úpravu vzájemných vztahů mezi uživatelem a pracovníkem při výkonu služeb pro domácnost.⁵¹ Smlouvou o dílo, která může být uzavřena písemnou i ústní formou, se zhotovitel (dále také pracovník) zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele (dále také uživatel) dílo a uživatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu, přičemž ta je ujednána dostatečně určitě, je-li dohodnut alespoň způsob jejího určení, anebo je-li určena alespoň odhadem.⁵² Dílem se přitom rozumí zhotovení určité věci, nespadá-li pod kupní smlouvu, a dále údržba, oprava nebo úprava věci, nebo činnost s jiným výsledkem. Pracovník může dílo provést osobně, případně pokud to smlouva nevylučuje na svou odpovědnost pověřit výkonem služby v domácnosti jinou osobu. Pracovník je povinen dílo provést s potřebnou péčí v ujednaném čase a obstarat vše, co je k provedení díla třeba.⁵³ Přitom pracovník postupuje samostatně a je vázán pokyny uživatele, jen plyne-li to ze zvyklostí či vzájemného ujednání. Uživatel má právo kontrolovat provádění díla. Pokud zjistí, že pracovník porušuje svou povinnost, může požadovat zajištění nápravy a provádění díla řádným způsobem. Neučiní-li tak pracovník ani v přiměřené době, může uživatel od smlouvy odstoupit. Právo na zaplacení ceny díla vzniká jeho provedením, přičemž cena, která je ujednána pevnou částkou, nebo odkazem na rozpočet, jenž je součástí smlouvy, nemůže být uživatelem ani pracovníkem změněna proto, že si dílo vyžádalo jiné úsilí nebo jiné náklady, než bylo předpokládáno. Změna ceny za dílo je tak možná pouze v případě, kdy nastaly zcela mimořádné a nepředvídatelné okolnosti, které zásadně změnily podmínky realizace díla.⁵⁴

⁴⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-278>.

⁵⁰ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

⁵¹ Ibid.

⁵² V případě, že uživatel a pracovník mají vůli uzavřít smlouvu bez určení ceny díla, platí za ujednanou cena placená za totéž nebo srovnatelné dílo v době uzavření smlouvy a za obdobných smluvních podmínek.

⁵³ Pokud není doba plnění ujednána, provede pracovník dílo v době přiměřené jeho povaze.

⁵⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sběrka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89/>.

Příjmy plynoucí z realizace smlouvy o dílo jsou dle § 10, odst. 1, písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, považovány za ostatní příjmy, přesněji za „příjmy z příležitostných činností nebo z příležitostného nájmu movitých věcí, včetně příjmů ze zemědělské výroby a lesního a vodního hospodářství, které nejsou provozovány podnikatelem, a příjmů z provozu výroben elektřiny, ke kterému není vyžadována licence udělovaná Energetickým regulačním úřadem“. ⁵⁵ Příjmy plynoucí z realizace smlouvy o dílo podléhají v závislosti na typu pracovníka (zhotovitele) buď dani z příjmů fyzických osob (15 % ze základu daně), nebo dani z příjmů právnických osob (19 % ze základu daně). Výjimkou je situace, kdy úhrn příjmů spatřých s realizací smlouvy o dílo nepřesáhne u poplatníka ve zdaňovacím období 30 000 Kč. V takovém případě jsou tyto příjmy podle § 10, odst. 3, písm. a) od daně osvobozeny. ⁵⁶

6.3 Zákon o sociálních službách

Za specifický případ služeb pro domácnosti lze považovat poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (např. oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku či nepříznivého zdravotního stavu), jehož podmínky upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ⁵⁷. Tento zákon definuje základní druhy sociálních služeb (sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence) a formy jejich poskytování (pobytová, ambulantní a terénní). V kontextu této Analýzy se jako klíčové jeví služby sociální péče, konkrétně pak osobní asistence a pečovatelská služba. ⁵⁸

Osobní asistence je dle § 39 zákona o sociálních službách terénní službou poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Osobní asistence je přitom poskytována bez časového omezení a v přirozeném sociálním prostředí uživatelů. ⁵⁹ Jejím obsahem jsou zejména následující činnosti:

- pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu;
 - pomoc a podpora při podávání jídla a pití, pomoc při oblékání a svlékání včetně speciálních pomůcek, pomoc při prostorové orientaci, samostatném pohybu ve vnitřním i vnějším prostoru, pomoc při přesunu na lůžko nebo vozík;
- pomoc při osobní hygieně;
 - pomoc při úkonech osobní hygieny, pomoc při použití WC;
- pomoc při zajištění stravy;
 - pomoc při přípravě jídla a pití;
- pomoc při zajištění chodu domácnosti;
 - pomoc s úklidem a údržbou domácnosti a osobních věcí, nákupy a běžné pochůzky;
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti;
 - pomoc a podpora rodině v péči o dítě, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, pomoc s nácvikem a upevňováním motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností;
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;

⁵⁵ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. In: Sběrka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586/>.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ V této souvislosti je vhodné podotknout, že podle § 3, odst. 3, písm. af) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, není poskytování sociálních služeb podle zvláštního předpisu, kterým je zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, živností.

⁵⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

⁵⁹ Ibid.

- doprovázení do školy, školského zařízení, zaměstnání, k lékaři, na zájmové a volnočasové aktivity, na orgány veřejné moci a instituce poskytující veřejné služby a doprovázení zpět;
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí;
 - pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů, pomoc při vyřizování běžných záležitostí.⁶⁰

Pečovatelská služba je dle § 40 zákona o sociálních službách terénní či ambulantní službou poskytovanou osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Pečovatelská služba je zajišťována ve vymezeném čase, a to buď v domácnostech uživatelů, nebo v zařízeních sociálních služeb.⁶¹ Jejím obsahem, který se významně překrývá s aktivitami osobní asistence, jsou především tyto činnosti:

- pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu;
 - pomoc a podpora při podávání jídla a pití, pomoc při oblékání a svlékání včetně speciálních pomůcek, pomoc při prostorové orientaci, samostatném pohybu ve vnitřním prostoru, pomoc při přesunu na lůžko nebo vozík;
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu;
 - pomoc při úkonech osobní hygieny, pomoc při základní péči o vlasy a nehty, pomoc při použití WC;
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy;
 - zajištění stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, dovoz nebo donáška jídla, pomoc při přípravě jídla a pití, příprava a podání jídla a pití;
- pomoc při zajištění chodu domácnosti;
 - běžný úklid a údržba domácnosti, pomoc při zajištění velkého úklidu domácnosti, například sezonního úklidu, úklidu po malování, donáška vody, topení v kamnech včetně donášky a přípravy topiva, údržba topných zařízení, běžné nákupy a pochůzky, velký nákup, například týdenní nákup, nákup ošacení a nezbytného vybavení domácnosti, praní a žehlení ložního prádla, popřípadě jeho drobné opravy, praní a žehlení osobního prádla, popřípadě jeho drobné opravy;
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
 - doprovázení dětí do školy, školského zařízení, k lékaři a doprovázení zpět, doprovázení dospělých do školy, školského zařízení, zaměstnání, k lékaři, na orgány veřejné moci a instituce poskytující veřejné služby a doprovázení zpět.⁶²

Poskytování osobní asistence a pečovatelské služby je podmíněno uzavřením písemné smlouvy mezi uživatelem a poskytovatelem sociálních služeb. Náležitosti takovéto smlouvy definuje § 91 zákona o sociálních službách, přičemž pro její uzavírání a právní vztahy z ní plynoucí platí ustanovení občanského zákoníku. Osobní asistence a pečovatelská služba jsou zpravidla poskytovány za úhradu nákladů. Její výše je stanovena ve smlouvě uzavřené mezi uživatelem a poskytovatelem sociální služby a nesmí překročit maximální hranici stanovenou provádějícím právním předpisem, jímž je vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá

⁶⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2017 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505/>.

⁶¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

⁶² ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2017 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505/>.

ustanovení zákona o sociálních službách.⁶³ V případě osobní asistence vyhláška stanovuje maximální výši úhrady 130 Kč za hodinu, podle skutečně spotřebovaného času nezbytného k zajištění úkonů. V případě pečovatelské služby je taktéž stanovena maximální výše úhrady 130 Kč za hodinu, podle skutečně spotřebovaného času nezbytného k zajištění úkonů. Některé z realizovaných úkonů však mají stanovenou vlastní sazbu (např. 170 Kč denně za poskytnutí celodenní stravy v rozsahu minimálně 3 hlavních jídel, 75 Kč za oběd, 30 Kč za dovoz nebo donášku jídla, 115 Kč za velký nákup, 70 Kč za praní a žehlení kilogramu prádla).⁶⁴

Na zajištění výše uvedených sociálních služeb či jiných forem pomoci osobám závislým na cizí pomoci se stát podílí prostřednictvím příspěvku na péči, o kterém rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce a který je hrazen ze státního rozpočtu. Nárok na příspěvek na péči má osoba, jež z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje při zvládnutí základních životních potřeb pomoc jiné fyzické osoby, kterou může být například osoba blízká, asistent sociální péče či poskytovatel sociálních služeb.⁶⁵ Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat následující životní potřeby:

- mobilita;
- orientace;
- komunikace;
- stravování;
- oblékání a obouvání;
- tělesná hygiena;
- výkon fyziologické potřeby;
- péče o zdraví;
- osobní aktivity;
- péče o domácnost.⁶⁶

Na základě vyhodnocení schopností zvládat výše uvedené životní potřeby je u dané osoby stanoven jeden z následujících stupňů závislosti:

- stupeň I (lehká závislost) – osoba není schopna zvládat tři nebo čtyři základní životní potřeby;
- stupeň II (středně těžká závislost) – osoba není schopna zvládat pět nebo šest základních životních potřeb;
- stupeň III (těžká závislost) – osoba není schopna zvládat sedm nebo osm základních životních potřeb;
- stupeň IV (úplná závislost) – osoba není schopna zvládat devět nebo deset základních životních potřeb.^{67,68}

⁶³ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

⁶⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2017 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505/>.

⁶⁵ Poskytovatel sociální služby musí být oprávněn k poskytování sociální služby. Toto oprávnění přitom vzniká pozitivním rozhodnutím o registraci, které provádí příslušný krajský úřad. Registrovaný poskytovatel je následně uveden v Registru poskytovatelů sociálních služeb. V případě poskytování pomoci osobou blízkou či asistentem sociální péče není tato registrace vyžadována.

⁶⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

⁶⁷ Takto jsou stanoveny stupně závislosti pro osoby starší 18 let věku, které jsou v kontextu této Analýzy stěžejní. Stupně závislosti pro osoby do 18 let věku jsou taktéž stanoveny v § 8 zákona o sociálních službách.

⁶⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

Od stupně závislosti se dále odvíjí i měsíční výše příspěvku na péči, která je následující:

- ve stupni I (lehká závislost) 880 Kč;
- ve stupni II (středně těžká závislost) 4 400 Kč;
- ve stupni III (těžká závislost);
 - 8 800 Kč v případě, kdy osobě poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb podle § 48, 49, 50, 51, 52 nebo dětský domov anebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu;
 - 12 800 Kč v ostatních případech;
- ve stupni IV (úplná závislost);
 - 13 200 Kč v případě, kdy osobě poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb podle § 48, 49, 50, 51, 52 nebo dětský domov anebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu;
 - 19 200 Kč v ostatních případech.^{69,70}

Příjemce příspěvku na péči je povinen jej využívat na zajištění potřebné pomoci. Dodržení této povinnosti, stejně jako dalších zákonných podmínek, kontroluje příslušná krajská pobočka Úřadu práce. Potřebnou pomoc může poskytovat například osoba blízká, asistent sociální péče či poskytovatel sociální služby. V případě poskytování pomoci asistentem sociální péče či poskytovatelem sociální služby pak musí dojít k uzavření písemné smlouvy⁷¹.

Dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, se příspěvek na péči nepovažuje za příjem pro účel stanovení rozhodného příjmu. Výplata příspěvku na péči tedy neovlivňuje nárok recipienta na dávky státní sociální podpory, jako je například příspěvek na bydlení.⁷² Stejně tak se příspěvek na péči nepovažuje za příjem dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a tudíž neovlivňuje nárok recipienta na dávky v systému pomoci v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, jako jsou například příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení.^{73,74}

Dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních příjmů, zdanění nepodléhá ani příspěvek na péči, ani příjem osoby blízké, která recipientovi příspěvku na péči poskytuje potřebnou pomoc, a to až do výše poskytovaného příspěvku. V případě, že potřebnou pomoc poskytuje recipientovi příspěvku na péči např. asistent sociální péče, je od daně měsíčně osvobozen jeho příjem, a to až do výše příspěvku pro osobu se IV. stupněm závislosti podle zákona o sociálních službách.⁷⁵

Osobám blízkým či asistentům sociální péče, kteří poskytují recipientům příspěvku na péči potřebnou pomoc, není státem hrazeno pojistné sociálního pojištění. Dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, se však doba poskytování potřebné pomoci započítává jako náhradní doba důchodového pojištění v případě, že

⁶⁹ Takto jsou stanoveny výše příspěvků na péči pro osoby starší 18 let věku, které jsou v kontextu této Analýzy stěžejní. Výše příspěvků na péči pro osoby do 18 let věku jsou taktéž stanoveny v § 11 zákona o sociálních službách.

⁷⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.

⁷¹ Ibid.

⁷² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117/>.

⁷³ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110/>.

⁷⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: Sběrka zákonů. 2018. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111/>.

⁷⁵ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. In: Sběrka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586/>.

je pomoc poskytována recipientovi příspěvku na péči ve II., III. nebo IV. stupni závislosti či recipientovi příspěvku na péči v I. stupni závislosti, který je mladší 10 let.⁷⁶

Naopak v případě veřejného zdravotního pojištění je dle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, stát plátcem pojistného za osoby blízké či asistenty sociální péče, kteří poskytují potřebnou pomoc recipientům příspěvku na péči ve II., III. nebo IV. stupni závislosti či recipientům příspěvku na péči v I. stupni závislosti, kteří jsou mladší 10 let.⁷⁷

6.4 Poskytování služeb pro domácnosti v praxi

Jak bylo uvedeno výše, v České republice mohou být služby pro domácnosti poskytovány primárně podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, či podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Legislativní rámec živnostenského zákona bývá v českém prostředí využíván zejména specializovanými agenturami zajišťujícími služby v domácnosti včetně péče o děti. Služby bývají v tomto případě poskytovány pracovníky s odpovídajícími předpoklady a zkušenostmi včetně garance prověření osoby pracovníka, jeho čistého trestního rejstříku a odpovídajícího proškolení. Specializované agentury navíc obvykle mají sjednané pojištění odpovědnosti za škodu. Mezi služby, které jsou těmito agenturami obvykle zajišťovány, patří zejména příprava jídla, úklid různého rozsahu i frekvence, praní a žehlení, nákupy, zalévání květin, péče o děti či domácí mazlíčky.⁷⁸

Ze zkušeností z praxe však vyplývá, že významná část služeb pro domácnost je poskytována mimo rámec obou výše uvedených zákonů formou neformálního ujednání, respektive nehlášené práce. Hlavní motivací tohoto postupu je zajištění nižší ceny pro uživatele a vyššího ohodnocení pro pracovníka, než by tomu bylo na oficiálním trhu práce při dodržení veškerých zákonných povinností (zejména daňových a kvazidaňových). Rozsah nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnost je obtížně kvantifikovatelný, jelikož nejsou z logických důvodů dostupná spolehlivá a jasná statistická data, přesto je možné se odkazovat na určité informační zdroje z mezinárodního prostředí. Jedním z nich je komparativní studie vybraných evropských zemí realizovaná francouzským Ministerstvem hospodářství, financí a průmyslu (Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie). Z jejích závěrů vyplývá, že v zemích, kde neexistují systémy podpory služeb pro domácnost, dosahuje podíl nehlášené práce přibližně 70 % všech transakcí uskutečněných v tomto segmentu. Naopak v zemích, kde jsou služby pro domácnost systémově podporovány, což vede například ke snížení ceny pro uživatele, ke snížení nákladů pro pracovníka či ke zvýšení kvality služeb, činí podíl nehlášené práce přibližně 30 %.⁷⁹ Podrobné informace o vybraných evropských zemích, mezi které bohužel nebyla zařazena Česká republika, obsahuje následující graf.

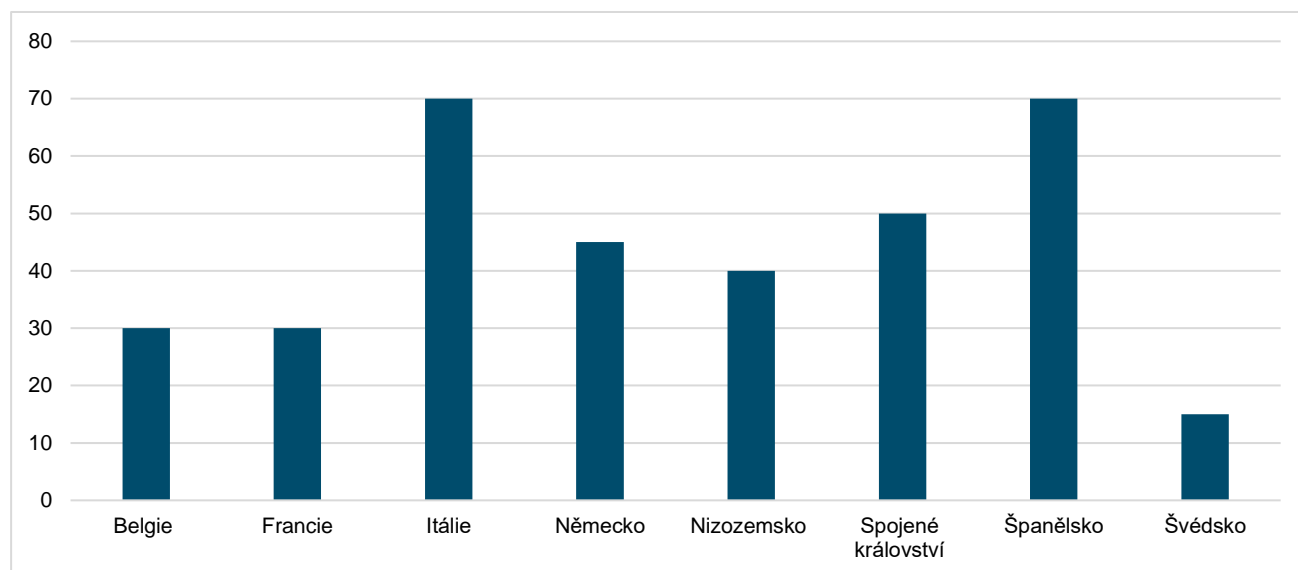
⁷⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155/>.

⁷⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: Sběrka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48/>.

⁷⁸ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

⁷⁹ MINISTÈRE DE L'ÉCONOMIE, DES FINANCES ET DE L'INDUSTRIE. Etude sur les services à la personne dans sept pays européens [online]. Paris: Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, 2011 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <https://www.entreprises.gouv.fr/etudes-et-statistiques/etudes/services-a-la-personne-dans-sept-pays-europeens-novembre-2011>.

Graf 20 Odhadovaný podíl nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnost ve vybraných zemích v %, 2010

Zdroj: *MINISTÈRE DE L'ECONOMIE, DES FINANCES ET DE L'INDUSTRIE. Etude sur les services à la personne dans sept pays européens [online]. Paris: Ministère de l'Economie, des Finances et de l'Industrie, 2011 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <https://www.entreprises.gouv.fr/etudes-et-statistiques/etudes/services-a-la-personne-dans-sept-pays-europeens-novembre-2011>.*

Výše uvedené údaje je třeba vnímat jako velmi orientační, přičemž v jednotlivých zemích mohou existovat další studie, které tato data rozporují či zpřesňují. Například podle analýz Německé konfederace odborových svazů (Deutscher Gewerkschaftsbund) je podíl nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnost v Německu výrazně vyšší a pohybuje se dokonce v rozmezí 80–90 %.⁸⁰

Dalším zdrojem informací je speciální průzkum Eurobarometru, který se v roce 2013 zabýval obecným tématem nehlášené práce v členských státech Evropské unie, přičemž dílčí pozornost byla věnována také nehlášené práci v segmentu služeb pro domácnost. Z průzkumu vyplývá, že 15 % obyvatel Evropské unie, kteří v posledním roce využili úklidových služeb v domácnosti, tak činili prostřednictvím nehlášené práce. Nejvyšší podíl nehlášené práce přitom vykazovalo Lucembursko (45 %), Kypr (35 %), Nizozemsko (31 %) a Rakousko (30 %), naopak nejnižší pak Bulharsko a Lotyšsko (oba 1 %). V České republice se pak k využití nehlášené práce při zajišťování úklidových služeb v domácnosti přihlásilo 6 % respondentů. Ještě nižší podíl nehlášené práce než v případě úklidových služeb v domácnosti byl deklarován na unijní úrovni v případě zahradnických prací (10 %) a praní a žehlení (3 %).⁸¹ Zjištěné hodnoty jsou výrazně nižší, než uvádí řada jiných analýz a průzkumů. Je proto otázkou, zda nedošlo k významnému zkreslení a podhodnocení rozsahu využívání nehlášené práce.

Na základě výše uvedeného lze důvodně předpokládat, že v České republice se podíl nehlášené práce na celkových transakcích v segmentu služeb pro domácnosti pohybuje v řádu vysokých desítek procent. Příčinou jsou zejména tři skutečnosti. Za prvé v České republice zcela absentuje ucelený systém veřejné podpory služeb pro domácnosti, který v celé řadě evropských zemí přispívá k omezení nehlášené práce, respektive k přechodu pracovníků z neoficiálního trhu práce na oficiální. Za druhé je v českém prostředí nehlášená práce společensky zcela akceptovanou záležitostí vycházející z dlouhodobé a silné tradice práce sjednané a zaplacené neoficiálním způsobem (tzv. melouch) tolik typické pro éru socialismu. Za třetí kontrolní mechanismy odhalující

⁸⁰ DEUTSCHER GEWERKSCHAFTSBUND. Arbeitsplatz Privathaushalt – Gute Arbeit ist möglich [online]. Berlin: DGB, 2016 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <http://www.dgb.de/themen/++co++9acf96de5ae7-11e6-b4ea-525400e5a74a>.

⁸¹ EUROPEAN COMMISSION. Special Eurobarometer 402 “Undeclared Work in the European Union” [online]. Brussels: EC, 2014 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>.

a postihující nehlášenou práci nemají v České republice dostatečně odstrašující efekt, který by zásadním způsobem redukoval zájem o využití nehlášené práce.

Jak bylo uvedeno výše, specifickým případem služeb pro domácnosti může být také zajištění sociálních služeb či jiných forem pomoci osobám závislým na cizí pomoci podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V České republice se na zajištění sociálních služeb či jiných forem pomoci podílí stát prostřednictvím příspěvku na péči. V roce 2018 dosahovaly celkové výdaje na příspěvek na péči výše 25,1 mld. Kč, z toho příspěvek na péči v I. stupni závislosti činil 1,6 mld. Kč (6 %), ve II. stupni závislosti 6,4 mld. Kč (26 %), ve III. stupni 9,1 mld. Kč (36 %) a ve IV. stupni závislosti 8,0 mld. Kč.⁸² Příspěvek na péči následně jeho recipient využívá k zajištění pomoci jiné osoby, kterou může být například osoba blízká, asistent sociální péče či poskytovatel sociálních služeb. V případě, že pomoc zajišťuje osoba blízká či asistent sociální péče, lze jen kvalifikovaně odhadovat, jaká část finančních prostředků je skutečně alokována jako kompenzace za čas strávený zajištěním potřebné péče a jaká část je využita jako odškodnění za zhoršený zdravotní stav. Očekávaná míra zneužití příspěvku na péči se výrazně liší dle stupně závislosti. Zatímco v případě IV. stupně závislosti je míra zneužívání odhadována na 5–15 %, v případě I. stupně závislosti je očekávána na úrovni 70–90 %.⁸³

6.5 Dílčí shrnutí

V České republice, na rozdíl od celé řady evropských států, neexistuje systém cílené finanční podpory služeb pro domácnosti, který by potenciálně zahrnoval také domácnosti seniorů. Tyto služby by tedy měly být poskytovány v souladu s obecnými právními předpisy, konkrétně podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, či podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Specifickým případem služeb pro domácnosti pak může být také zajištění sociálních služeb či jiných forem pomoci osobám závislým na cizí pomoci podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V kontextu zákona o živnostenském podnikání je pro segment služeb pro domácnosti relevantní obor činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost, jehož obsahem je zajišťování chodu domácnosti, individuální péče o osoby, příležitostné krátkodobé hlídání dětí, obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti a jiná obstaravatelská činnost. Pro výkon této živnosti není vyžadováno prokázání odborné ani jiné způsobilosti. K získání živnostenského oprávnění tak musí být splněny pouze všeobecné podmínky, kterými jsou plná svéprávnost a bezúhonnost. Na fyzickou či právnickou osobu vykonávající služby pro domácnosti v režimu živnostenského zákona se pak vztahují veškeré zákonné povinnosti týkající se daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, veřejného zdravotního pojištění aj.

V rámci občanského zákoníku existuje v případě služeb pro domácnost, které mají nesoustavný, příležitostný a jednorázový charakter, možnost uzavření společné dohody formou smlouvy o dílo. Příjmy plynoucí z realizace smlouvy o dílo podléhají v závislosti na typu pracovníka (zhotovitele) buď dani z příjmů fyzických osob, nebo dani z příjmů právnických osob. Výjimkou je situace, kdy úhrn příjmů spjatých s realizací smlouvy o dílo nepřesáhne u poplatníka ve zdaňovacím období 30 000 Kč. V takovém případě jsou tyto příjmy od daně osvobozeny.

V kontextu zákona o sociálních službách mohou charakteru služeb pro domácnosti nabývat některé sociální služby či jiné formy pomoci poskytované osobám závislým na cizí pomoci. Obzvláště relevantní je v tomto ohledu osobní asistence a pečovatelská služba. Jejich poskytování je podmíněno uzavřením písemné smlouvy mezi uživatelem a poskytovatelem sociálních služeb, přičemž maximální výše úhrady je stanovena prováděcím právním předpisem. Na zajištění těchto sociálních služeb či jiných forem pomoci se podílí stát prostřednictvím příspěvku na péči. Nárok na něj má osoba, jež z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje při zvládnutí základních životních potřeb pomoc jiné fyzické osoby. Výše příspěvku na péči se odvíjí od stupně

⁸² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Vybrané statistické údaje. Výdaje na příspěvek na péči podle stupně závislosti [online]. Praha: MPSV, 2020 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vybrane-statisticke-udaje>.

⁸³ HORECKÝ, Jiří. Návrhy změny výplaty příspěvku na péči – podněty k odborné diskusi. FÓRUM sociální politiky. 2012, vol. 6, no. 6, s. 19–22.

závislosti konkrétní osoby. Příjemce příspěvku na péči je povinen jej využívat na zajištění potřebné pomoci, kterou mu může poskytovat například osoba blízká, asistent sociální péče či poskytovatel sociální služby.

Takto nastavený právní rámec služeb pro domácnosti však není plně dodržován, což napovídají závěry řady analýz, kvalifikovaných odhadů a praktických zkušeností. Dle dostupných informací je významná část služeb pro domácnost v řádu desítek procent poskytována mimo rámec zákona o živnostenském podnikání a občanského zákoníku formou neformálního ujednání, respektive nehlášené práce. Hlavní motivací je zajištění nižší ceny pro uživatele a vyššího ohodnocení pro pracovníka, než by tomu bylo na oficiálním trhu práce při dodržení veškerých zákonných povinností. Tento stav je determinován zejména třemi faktory, kterými jsou: 1) absence uceleného systému veřejné podpory služeb pro domácnosti, který obecně přispívá k omezení nehlášené práce, respektive k přechodu pracovníků z neoficiálního trhu práce na oficiální; 2) tolerance a akceptace nehlášené práce českou společností; 3) nedostatečný odstrašující efekt kontrolních mechanismů odhalujících a postihujících nehlášenou práci, který by vedl k zásadní redukci zájmu o využití nehlášené práce.

Řešení výše popsaného stavu nespočívá dle názoru Zpracovatele v parametrických úpravách současného právního rámce, nýbrž v legislativním ukotvení zcela nového a uceleného systému veřejné podpory segmentu služeb pro domácnosti. Takovýto systém vycházející z příkladů dobré praxe (viz kapitola 8) může odpovídajícím způsobem reagovat na specifika segmentu služeb pro domácnosti a přispět k efektivnímu řešení současných výzev (viz kapitola 3).

7. ANALÝZA ZAHRANIČNÍCH MODELŮ

Služby pro domácnost jsou v řadě evropských zemí vnímány jako segment se značným potenciálem, jehož rozvoj a účinná veřejná podpora mohou přispět k pozitivnímu řešení čtyřech zásadních výzev, před kterými evropské ekonomiky a společnosti stojí:

- tvorba nových pracovních míst;
- zvýšení míry participace občanů na trhu práce;
- omezení šedé ekonomiky a převod pracovních výkonů do prostředí oficiální ekonomiky;
- zajištění setrvání občanů (zejména seniorů) v jejich přirozeném sociálním prostředí bez nutnosti využití obvykle kapacitně nedostatečných a nákladných služeb formální (institucionální) péče.

Služby pro domácnost, které zahrnují širokou škálu činností, jsou často vykonávány bezplatně členy domácnosti. Dle výzkumných studií⁸⁴ jsou tyto aktivity relativně časově náročné a v případě přesunu oficiální ekonomiky by znamenaly významný přínos k tvorbě hrubého domácího produktu (dále také „HDP“). Zároveň obecně platí, že hlavní překážkou využívání těchto služeb v prostředí oficiální ekonomiky je jejich příliš vysoká cena, respektive příliš nízký příjem domácností, což vede ke dvěma skutečnostem. Za prvé se domácnosti omezí pouze na nákup nezbytně nutných služeb, které si nejsou schopny zajistit samy, přičemž vše ostatní řeší svépomocí. Za druhé domácnosti potřebné služby nakupují v rámci šedé ekonomiky. K překonání těchto skutečností a k posílení poptávky po službách pro domácnost nejsou existující tržní prostředí a jeho podmínky dostatečné. Vzhledem ke specifickým vlastnostem, které tento segment služeb vykazuje, je k zajištění rozvoje těchto služeb třeba veřejná intervence podporující jejich formální (oficiální) poskytování.⁸⁵ Odůvodnění veřejné intervence spočívá zejména v rozsahu neformální práce, který je v tomto segmentu služeb extrémní, a dále v kolektivních přínosech, jež tento segment služeb vytváří. Jde především o:

- vytváření pracovních míst i pro osoby s nízkou či žádnou kvalifikací;
- formalizaci řady aktivit vedoucí k ochraně jak samotných pracovníků, tak i domácností;
- aktivizaci obtížně zaměstnatelných osob a redukci objemu vyplácených sociálních dávek.

Základním předpokladem pro rozvoj služeb pro domácnost, který by vedl k výrazným kolektivním přínosům, je dlouhodobá systémová veřejná podpora, která:

- stanoví takovou výši cen těchto služeb, která bude konkurenceschopná s cenou práce na černo;
- zajistí účelové využití veřejné podpory a znemožní její zneužití;
- bude administrativně jednoduchá a uživatelsky přívětivá pro domácnosti;
- umožní svobodu volby mezi jednotlivými poskytovateli.

Systém veřejné podpory služeb pro domácnost může nabývat různé podoby. Základní rozdíly mezi jednotlivými systémy představují modely zaměstnání a formy podpory. V oblasti služeb pro domácnosti se vyskytují typicky dva modely zaměstnání. V prvním modelu, který je charakteristický pro Francii, Německo či Rakousko, jsou

⁸⁴ Např. GOLDSCHMIDT-CLERMONT, Luisella a Elisabeth PAGNOSSIN-ALIGISAKIS. Households Non-SNA Production: Labour Time, Value of Labour and of Product, and Contribution to Extended Private Consumption. *Review of Income and Wealth*. 1999, vol. 45, no. 4, S. 519–529; KRANTZ-KENT, Rachel. Measuring Time Spent in Unpaid Household Work: Results from the American Time Use Survey. *Monthly Labor Review*. 2009, vol. 132, no. 7, s. 46–59; LANDEFELD, J. Steven, Stephenie H. MCCULLA. Accounting for Nonmarket Household Production within a National Accounts Framework. *Review of Income and Wealth*. 2000, vol. 46, no. 3, s. 289–307; SOUZA-POZA, Alfonso, Hans SCHMID a Rolf WIDMER. The Allocation and Value of Time Assigned to Housework and Child-Care: An Analysis for Switzerland. *Journal of Population Economics*. 2001, vol. 14, no. 2, s. 599–618.

⁸⁵ EUROPEAN FEDERATION FOR SERVICES TO INDIVIDUALS. White book on personal and household services in ten EU Member States [online]. Brusel: EFSI, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <http://www.efsi-europe.eu/publications/>.

pracovníci (poskytovatelé služeb) najímání přímo soukromými osobami či domácnostmi. Obě strany mají vzájemně uzavřenou pracovní smlouvu, přičemž domácnost vystupuje v roli přímého zaměstnavatele pracovníka. Ve druhém modelu, který nalezneme v Belgii, Dánsku, Finsku a Švédsku, jsou pracovníci zaměstnání určitou organizací různého typu a právní formy, která na trhu nabízí své služby soukromým osobám či domácnostem. Jde tedy o triangulární vztah, kdy pracovník, který reálně vykonává služby v domácnosti klienta, má uzavřenou pracovní smlouvu s organizací, jež služby pro domácnosti na trhu nabízí. Tato organizace pak má uzavřenou obchodní smlouvu s danou soukromou osobou či domácností, která je příjemcem služby.⁸⁶ Grafické znázornění triangulárního vztahu obsahuje následující schéma.

Schéma 1 Triangulární vztah v systému služeb pro domácnost

Zdroj: GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. *Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018 [cit. 2020-07-014]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360_sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf; vlastní zpracování.*

Ve snaze zajistit rozvoj segmentu služeb pro domácnosti mohou veřejné intervence cílit na podporu poptávky (např. snížení ceny služeb či zlepšení přístupu ke službám), na podporu nabídky (např. strukturace trhu) či na podporu obou (např. regulace zaměstnanosti). Nejdůležitější nástroje veřejné podpory jsou obsaženy v následující tabulce.

Tabulka 15 Nástroje veřejné podpory služeb pro domácnosti

Oblast podpory	Nástroj podpory
Snížení ceny práce pro domácnosti	Snížená sazba daně z přidané hodnoty (dále také „DPH“)
	Osvobození od plateb sociálního pojištění
	Daňové režimy
Lepší zpřístupnění služeb	Poukázka
Regulace zaměstnanosti	Větší flexibilita práce a snížení ceny práce ve spojení s aktivizací

⁸⁶ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

Oblast podpory	Nástroj podpory
	Specifická pravidla pro domácí práce
Strukturace trhu	Existence národní řídicí agentury
	Podpora soukromých i neziskových firem
	Autorizace poskytovatelů služeb pro domácnosti

Zdroj: KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. *Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Brusel: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.*

V následujících podkapitolách jsou detailně představeny dva zahraniční modely veřejné podpory služeb pro domácnosti, konkrétně model belgický a francouzský. Představena je stručná historie těchto systémů veřejné podpory, jejich legislativní rámec a deklarované cíle. Dále je detailně popsán systém jejich fungování včetně role jednotlivých systémových aktérů. Zahrnuty jsou i statistické údaje spjaté s fungováním těchto systémů a jejich dopadů.

7.1 Belgický model

V Belgii existuje program podpory služeb pro domácnosti, který nese název Titres Services (v anglickém jazyce Service Voucher Scheme, dále také „SVS“). Vedle tohoto programu, který lze v tomto segmentu služeb považovat za klíčový a kterému bude věnována hlavní pozornost, existuje dále program Gezinszorg en aanvullende thuiszorg (v anglickém jazyce Home care and home help, dále také „HCHH“), jehož hlavní rysy budou v rámci této podkapitoly taktéž popsány.

7.1.1 Program SVS

Vývoj programu SVS

Předchůdcem programu SVS byl program lokálních agentur práce (dále také „ALE/PWA“), který byl zřízen v roce 1994. V rámci tohoto programu mohli registrovaní nezaměstnaní vykonávat vymezený rozsah činností, které nebyly na oficiálním trhu běžně poskytovány. Šlo zejména o zahradnické práce či drobnou opravárenskou a údržbářskou činnost. Zároveň byly mezi vymezené činnosti zahrnuty také některé služby spjaté s péčí o děti, seniory či hendikepované osoby. Program byl určen výlučně pro dlouhodobě nezaměstnané či pro recipienty sociální pomoci. Ti v rámci programu vykonávali vymezené činnosti při finanční odměně 4,10 eur za odpracovanou hodinu, kterou prostřednictvím poukázek ALE/PWA inkasovali od uživatelů služby, a to v maximálním rozsahu 45 hodin měsíčně. Účast v programu přitom nijak neomezovala nárok na jakoukoliv formu sociální pomoci. Cílem programu tedy bylo vytvoření vazby mezi osobami ohroženými chronickou nezaměstnaností a oficiálním trhem práce, což se vzhledem k vymezeným činnostem, které byly charakteristické vysokým podílem neformální práce, nepodařilo naplnit, a tak byl program ukončen.⁸⁷

Samotný program SVS vznikl v roce 2001 a v následujících třech letech byl v působnosti jednotlivých regionů (vlámského, valonského a bruselského). V roce 2004 pak program prošel radikální proměnou, kdy bylo řízení a financování celého programu přesunuto na federální úroveň.⁸⁸

K další zásadní změně došlo v důsledku realizované šesté státní reformy, která přesunula řadu kompetencí v oblasti zaměstnanosti z federální úrovně na úroveň regionální. Od roku 2014 je tak program SVS výlučnou

⁸⁷ SANSONI, Anna Maria. Limits and potentials of the use of vouchers for personal services. An evaluation of titres-services in Belgium and the CESU in France. Working paper. Brussels: European Trade Union Institute, 2019.

⁸⁸ MARX, Ivo a Dieter VANDELANNOOTE. The Belgian Service Voucher Scheme. Discussion Paper no. 8717 [online]. Bonn: Institute of Labor Economics (IZA), 2014 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.iza.org/publications/dp>.

pravomocí jednotlivých regionů, které tak zajišťují financování programu ze svých rozpočtů. Navzdory této skutečnosti je organizace programu napříč regiony velmi podobná.⁸⁹ Problém nastává v oblasti statistického vykazování, kdy od účinnosti reformy nejsou k dispozici komplexní a metodicky jednotná data o fungování celého programu SVS.⁹⁰

Charakteristika a cíle programu SVS

Program SVS usiluje o podporu služeb pro domácnosti jako takových, není tedy zaměřen specificky na seniory a jejich domácnosti. Jeho prostřednictvím jsou primárně zajišťovány služby pro domácnosti, nikoliv služby domácí péče.⁹¹ V rámci programu SVS jsou služby realizovány jak v domácnosti uživatele, tak částečně mimo ni, přičemž platí, že tyto služby musí uspokojovat potřeby uživatelů spjaté s chodem jejich domácnosti. Není tedy možné využívat poukázky pro zajištění služeb týkajících se podnikatelských aktivit (např. úklid kanceláří, čekáren a ordinací či pronajímaných nemovitostí). V rámci programu SVS je možné realizovat tyto služby:

- úklid domácnosti (včetně mytí oken),
- praní, žehlení (v domácnosti i v provozovně) a oprava prádla (např. šicí práce),
- příprava jídla,
- nákup předmětů denní potřeby (např. potraviny, léky),
- přeprava osob s omezenou pohyblivostí.⁹²

Naopak program SVS nezahrnuje následující služby:

- opravářské práce,
- malířské práce,
- zahradnické práce,
- péče o děti,
- péče o seniory,
- péče o nemocné,
- nákup předmětů mimo denní potřebu (např. nábytek, domácí spotřebiče, elektronika).⁹³

Program SVS je oproti výše uvedenému programu lokálních agentur práce výrazně ambicióznější a vyznačuje se třemi klíčovými cíli. Prvním cílem je vytvoření nových pracovních míst zejména pro osoby s nízkou či žádnou kvalifikací. Primární cílovou skupinou jsou méně kvalifikované ženy, které dlouhodobě vykazují nízkou míru zaměstnanosti. Na rozdíl od programu ALE/PWA tak program SVS nutně necílí na dlouhodobě nezaměstnané. Druhým cílem je redukce neformálního sektoru, který byl v Belgii významný zejména v oblasti stavebnictví, pohostinství či ubytování a před zavedením programu SVS zcela dominantní v segmentu služeb pro

⁸⁹ Přestože celkově je organizace programu SVS napříč regiony stále velmi podobná, došlo po roce 2014 k úpravám dílčích aspektů vedoucích k určitým odlišnostem mezi regiony. Tyto odlišnosti se týkají například velikosti daňového odpočtu, indexace, povinného podílu nových pracovníků rekrutujících se z dosud nezaměstnaných, kteří pobírali dávky v nezaměstnanosti, povinného výcvikového kurzu pro pracovníky, povinného minimálního počtu odpracovaných hodin týdně.

⁹⁰ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

⁹¹ Ibid.

⁹² BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

⁹³ Ibid.

domácnosti. Tato skutečnost přirozeně vedla k nízké sociálně-právní ochraně neformálních pracovníků. Třetím cílem je harmonizace pracovního a osobního života, kdy díky programu SVS je možné za relativně výhodných podmínek outsourcovat některé domácí práce, a tím vytvořit prostor pro dodatečné pracovní činnosti, případně pro volnočasové aktivity či péči o děti.⁹⁴

Program SVS má být také alespoň dílčí odpovědí na výzvu, které celosvětově čelí vyspělé ekonomiky včetně té belgické, spočívající v dlouhodobém strukturálním úbytku relativně kvalitních pracovních míst určených méně kvalifikovaným pracovníkům. Předpoklady pro to, aby program SVS tento trend zpomalil, jsou: 1) nižší celkové náklady poskytovaných služeb dané skutečností, že uživatelé ani zaměstnavatelé neplatí žádné přímé odvody na sociální pojištění; 2) nastavení ceny poukázky/služby na takové úrovni, která vytlačí neformální práci z trhu a učiní její kombinaci se sociálními benefity méně atraktivní; 3) posílení kontrolních a monitorovacích mechanismů zabráňujících zneužívání benefitů plynoucích z pojištění v nezaměstnanosti.⁹⁵

Legislativní rámec

Program SVS je ukotven v Zákoně na podporu rozvoje místních služeb a pracovních míst ze dne 20. července 2001 (Loi visant à favoriser le développement de services et d'emplois de proximité). Tento zákon upravuje například podmínky registrace firmy do programu SVS, omezení využívání poskytovaných služeb, roli Národního úřadu práce, náležitosti pracovní smlouvy, možnosti vzdělávání pracovníků, povinnost hodnocení programu SVS.⁹⁶

Aktéři programu SVS

Program SVS je založen na interakci následujících pěti aktérů:

- uživatel;
- registrovaná organizace;
- domácí pracovník;
- administrátor;
- regionální vláda.

První trojice aktérů (tj. uživatel, registrovaná firma, domácí pracovník) zastává v rámci programu klíčovou roli, zatímco regionální vláda a administrátor zajišťují koordináční a podpůrné činnosti.⁹⁷

Uživatel nakupuje poukázky od administrátora v papírové či elektronické formě, přičemž jejich počet je omezen v závislosti na počtu členů domácnosti, ve které uživatel žije. V případě, že uživatel žije v jednočlenné domácnosti, je maximální počet poukázek stanoven na 500 kusů ročně. V případě vícečlenných domácností je maximální počet poukázek stanoven na 1 000 kusů ročně. Zvýhodněnou skupinou jsou senioři, pro které je limit nastaven na úrovni 2 000 kusů poukázek ročně. Platnost nakoupených poukázek je v závislosti na regionu až dvanáct měsíců, přičemž následně propadají.⁹⁸ Cena poukázek není konstantní a pohybuje se v závislosti na počtu nakoupených kusů. Pro uživatele žijící v jednočlenných domácnostech činí cena prvních

⁹⁴ MARX, Ive a Dieter VANDELANNOOTE. The Belgian Service Voucher Scheme. Discussion Paper no. 8717 [online]. Bonn: Institute of Labor Economics (IZA), 2014 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.iza.org/publications/dp>.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ BELGIE. Zákon na podporu rozvoje místních služeb a pracovních míst ze dne 20. července 2001 (Loi visant à favoriser le développement de services et d'emplois de proximité du 20 juillet 2001). In: Moniteur belge. 2001. Dostupné z: http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2001/08/11_2.pdf#Page1.

⁹⁷ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

⁹⁸ Platnost nakoupených poukázek je v bruselském regionu šest měsíců, ve valonském regionu 8 měsíců a ve vlámském regionu 12 měsíců.

400 nakoupených poukázek 9 eur, zatímco zbývající poukázky jsou prodávány za cenu 10 eur za kus. Pro vícečlenné domácnosti je cena 9 eur za kus platná pro prvních 800 nakoupených poukázek, zatímco pro zbývající poukázky platí opět cena 10 eur za kus. U seniorů ke změně ceny v závislosti na počtu poukázek nedochází, za všechny poukázky platí shodně 9 eur. Tato cena však nemusí být konečná, jelikož nákup poukázek lze odečíst od základu daně z příjmu. Pravidla pro uplatnění daňového odpočtu se v jednotlivých regionech mírně liší. Počet poukázek, na který je možné daňový odpočet aplikovat, činí ve Valonsku 150, v Bruselu 163 a ve Vlámsku 169. Liší se taktéž výše dosažené slevy, která ve valonském regionu činí 10 % (pokles o 0,9 eur), v bruselském regionu 15 % (pokles o 1,35 eur) a ve vlámském regionu 20 % (pokles o 1,8 eur).⁹⁹ Uživatel je tak následně recipientem služby, jejíž hodinová cena je díky programu SVS o cca 1/3 nižší, než činí cena obdobné služby na černém trhu. Výkon konkrétní služby sjednává uživatel s firmou, která je za tímto účelem registrována v programu SVS. Vyplněná poukázka, kterou uživatel předává pracovníkovi, slouží jako doklad o vykonání předem daného a specifikovaného rozsahu služeb. Poukázka obsahuje jméno uživatele (člena domácnosti), který poukázku zakoupil, a dále kategorie činností, které byly v rámci poskytnuté služby vykonány.¹⁰⁰

Registrovaná organizace zaměstnává domácí pracovníky a vystupuje v roli prostředníka mezi uživatelem a domácím pracovníkem. Registrovanými organizacemi se mohou stát jak obchodní společnosti, tak neziskové organizace včetně agentur, které zprostředkovávají dočasnou práci. Registraci provádí každý region samostatně a její podmínky jsou následující:

- absolvování mandatorního školení zahrnující problematiku právních předpisů, fungování programu SVS, vzdělávání zaměstnanců a dalších řídicích pracovníků či pověřených zaměstnanců;
- vytvoření podnikatelského plánu obsahujícího informace o dané firmě, personálním zajištění služeb, plánovaných investicích, očekávaných nákladech služeb a další;
- složení kauce ve výši 25 tis. eur;
- podání žádosti o registraci.¹⁰¹

Žádost o registraci posuzuje odpovědný orgán (respektive jím zřízená komise), který následně vydává rozhodnutí o registraci. V případě vlámského regionu jde o „Werk en Sociale Économie“, tedy o vlámské ministerstvo práce a sociálních věcí. Ve Valonsku provádí registraci samotný regionální aparát. V případě bruselského regionu je za tuto činnost odpovědný „Bruxelles Economie Emploi“, což je jedno ze šesti administrativních těles bruselské regionální veřejné správy. Registrace je udělována na dobu neurčitou, její odebrání nastává ve chvíli, kdy organizace přestane plnit podmínky stanovené právními předpisy. Dalším důvodem k odebrání registrace jsou dluhy organizace na daních či odvodech.¹⁰² Registrovaná organizace je odpovědná za organizaci, normování a kontrolu kvality odvedené práce. Dále řeší nejasnosti mezi uživatelem a domácím pracovníkem a domlouvá proplácení vícenákladů spjatých s realizovanými službami (např. jízdné pracovníků).¹⁰³ Registrovaná organizace coby zaměstnavatel domácích pracovníků získá po předložení poukázky, kterou její pracovník obdržel za výkon jedné hodiny práce v domácnosti, od administrátora stanovenou částku, která musí pokrývat mzdu zaměstnance včetně zákonných odvodů a dále provozní náklady organizace. Stanovená částka se přitom mezi jednotlivými regiony mírně liší. Nejnižší je ve Vlámsku (23,36 eur

⁹⁹ Do roku 2015 dosahoval daňový odpočet ve všech třech regionech výše 30 % a vztahoval se průměrně na 123 poukázek.

¹⁰⁰ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

¹⁰¹ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

za hodinu), v Bruselu dosahuje výše 23,60 eur za hodinu a nejvyšší je ve Valonsku (23,86 eur za hodinu).¹⁰⁴ Kromě těchto „dotací“ na poukázku mohou registrované organizace, stejně jako jiné společnosti, čerpat mzdové dotace v případě, že zaměstnávají znevýhodněné skupiny, jako jsou dlouhodobě nezaměstnaní, lidé mladší 25 let bez formální kvalifikace či lidé starší 55 let. Pracovníci registrovaných organizací musí být dle zákona povinně pojištěni pro případ pracovního úrazu. Pojištění odpovědnosti za způsobenou škodu sice pro pracovníky povinné není, ovšem za vzniklou škodu odpovídá registrovaná organizace. V poslední době je na registrované organizace vyvíjen tlak ve dvou směrech. Prvním je tlak na zvýšení kvality a kreditu poskytovaných služeb prostřednictvím vzdělávání domácích pracovníků, které je možné financovat z dostupných sektorových vzdělávacích fondů.¹⁰⁵ Druhým je snaha o eliminaci diskriminace prostřednictvím tzv. mystery shoppingu, který odhaluje častou praxi registrovaných organizací, které se snaží vyhovět požadavkům zákazníků a zaměstnávat pouze pracovníky belgického původu.¹⁰⁶ Přestože se počet společností, které vydávají poukázky, v čase snižuje (od roku 2011 klesá), je tento jev obecně považován za pozitivní, jelikož vede k výraznější profesionalizaci trhu.¹⁰⁷

Domácí pracovník uzavírá pracovní smlouvu s konkrétní registrovanou organizací, nikoliv s uživatelem jednotlivých služeb. Většina pracovních smluv je uzavírána na dobu neurčitou a domácí pracovník se těší stejnému stupni ochrany jako kterýkoliv jiný zaměstnanec. Tato ochrana zahrnuje:

- sociální ochranu;
- příspěvek na penzi;
- placenou dovolenou;
- garantovanou kompenzaci v případě nemoci či pracovního úrazu.¹⁰⁸

Certifikovaným domácím pracovníkem se může stát prakticky každý plnoletý belgický občan, který disponuje číslem NISS¹⁰⁹, přičemž není nutné, aby byl dotyčný registrovaným uchazečem o zaměstnání. Certifikovaným domácím pracovníkem může být také plnoletý zahraniční pracovník disponující číslem BIS¹¹⁰, který má platné jak povolení k pobytu, tak pracovní povolení.¹¹¹ Domácí pracovník získává po vykonání práce od uživatele služby příslušný počet vyplněných poukázek, které předává registrované organizaci, se kterou má uzavřenu pracovní smlouvu. Za tyto poukázky je odměněn hodinovou sazbou, jejíž výše se odvíjí od konkrétních podmínek pracovní smlouvy, respektive od dohody mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Obecně platí, že hodinová sazba mírně převyšuje hodinovou minimální mzdu vzešlou z kolektivních dohod (od 1. září 2017 ve

¹⁰⁴ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

¹⁰⁵ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

¹⁰⁶ SPAAS, Nele. Dienstencheques: Subsidiëren om te discrimineren? [online]. Brussels: Minderhedenforum vzw, 2015 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <https://www.minderhedenforum.be/actua>.

¹⁰⁷ GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018 [cit. 2020-07-014]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360_sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf.

¹⁰⁸ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

¹⁰⁹ Číslo NISS umožňuje identifikaci osoby v belgickém systému sociálního zabezpečení. Číslo NISS je uvedeno na identifikačních kartách (belgická obdoba českých občanských průkazů).

¹¹⁰ Číslo BIS je unikátním identifikačním číslem pro osoby, které sice nejsou uvedeny v Národním registru, ale mají určitý typ vztahu s veřejnou správou. Číslo BIS je uvedeno na daňových výměrech či kartách zahraničních pracovníků.

¹¹¹ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

výši 10,86 eur). Při práci na plný pracovní úvazek (dále také „PPÚ“) je tak mzda získaná v rámci programu SVS nezanedbatelně vyšší než mzda minimální.¹¹²

Administrátor, je odpovědný za vydávání poukázek v papírové či elektronické formě, za jejich distribuci uživatelům na základě obchodního kontraktu a za jejich výběr od registrovaných organizací. Zároveň administrátor ověřuje správnost přijatých poukázek, proplácí odpovídající peněžní prostředky registrovaným organizacím a administruje finanční toky mezi jednotlivými zainteresovanými aktéry. V neposlední řadě pak administrátor komunikuje s uživateli, registrovanými organizacemi i domácími pracovníky, informuje o své činnosti regionální vlády a zpracovává dílčí zprávy pro potřeby veřejné správy. Administrátora vybírají prostřednictvím výběrového řízení jednotlivé regionální vlády, které mají od roku 2014 program SVS ve své gesci.¹¹³ V současné době je administrátorem ve všech třech belgických regionech společnost Sodexo. Administrátor obdrží za každou využitou poukázku 23,02–23,39 eur v závislosti na daném regionu. Z této částky pochází 9–10 eur od uživatelů, zbylá část pak v podobě dotace od regionálních vlád. Vedle těchto finančních prostředků dostává administrátor od regionální vlády ještě dotaci na pokrytí nákladů spojených s provozem celého programu. Výše této dotace se odvíjí od nabídek podaných v rámci výběrového řízení.¹¹⁴

Regionální vláda a jí pověřené orgány jsou obecně odpovědné za vytváření systémových podmínek fungování programu SVS a za stanovení jeho regulačního rámce. Zajišťují tak výběr administrátora, registrační systém včetně opravných prostředků, informační i jiný servis pro všechny zainteresované aktéry, osvětové kampaně či vzdělávací a školicí programy. Vzhledem k tomu, že program SVS musí být dle zákona každoročně evaluován, podílí se regionální vládou pověřené orgány na hodnocení kvality a nákladovosti celého programu a dále na formulaci doporučení nejen v oblasti legislativního rámce. Regionální vláda dále garantuje financování programu SVS. To je zajišťováno jednak přímo formou dotace na poukázku a dotace na provoz a administraci celého programu, jednak nepřímo možností využití daňových odpočtů ze strany uživatelů.¹¹⁵

Přehled výše zmiňovaných klíčových aktérů, aktivit a peněžních toků v rámci programu SVS obsahují následující schémata.

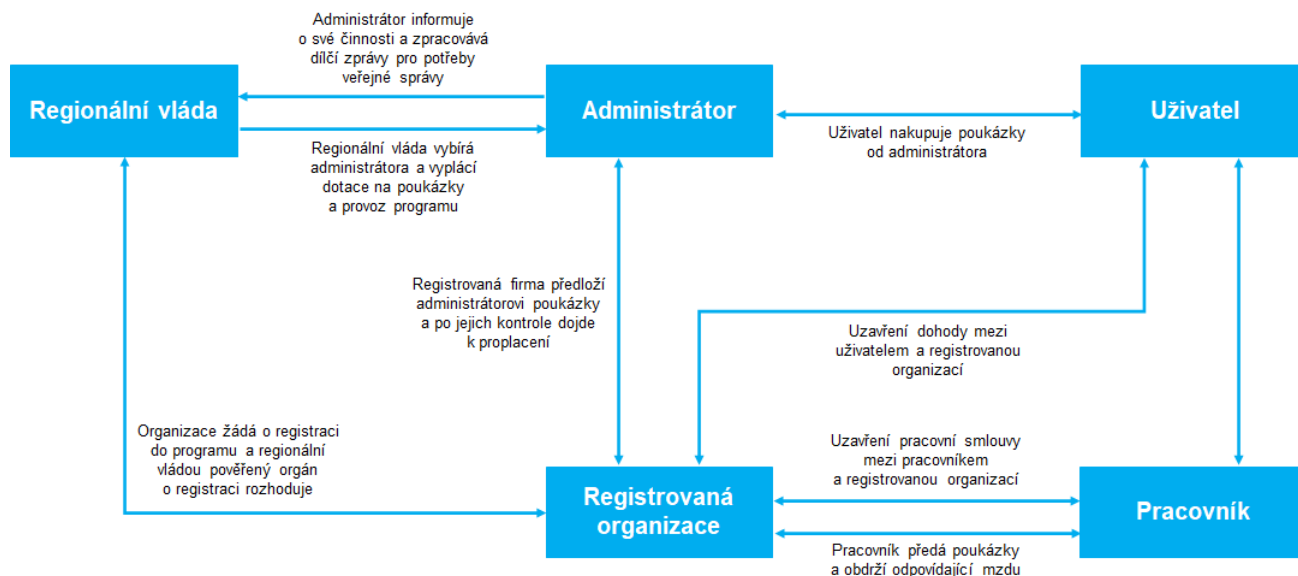
¹¹² DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹¹³ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

¹¹⁴ BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.

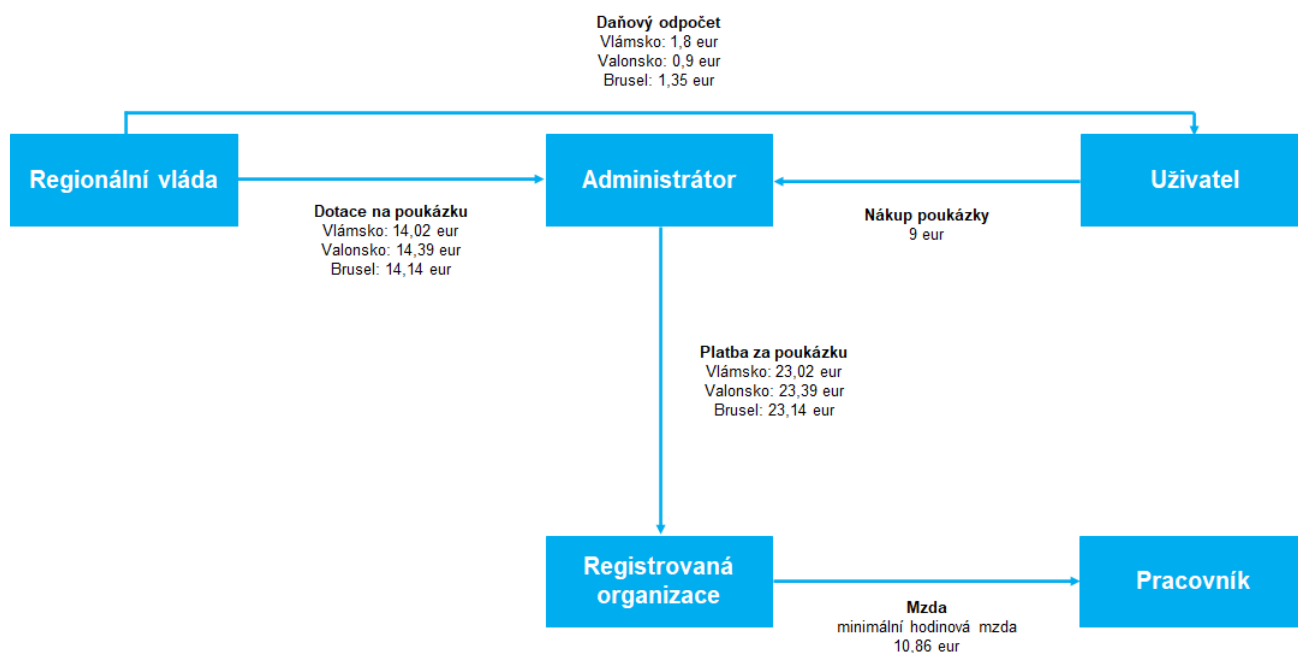
¹¹⁵ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

Schéma 2 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu SVS

Zdroj: vlastní zpracování.

Schéma 3 Peněžní toky mezi klíčovými aktéry v rámci programu SVS

Zdroj: vlastní zpracování.

Statistická data o programu SVS

Počet uživatelů i domácích pracovníků programu SVS setrvale roste od roku 2005, přičemž v letech 2005–2011 šlo o růst velmi dynamický, zatímco po roce 2011 tempo růstu zpomalovalo. V roce 2015 překročil počet uživatelů programu SVS poprvé hranici 1 milionu, což odpovídá zapojení jedné z pěti belgických rodin. V roce 2016 pak poukázky na služby využilo 1,081 milionu uživatelů. Zároveň se do programu SVS zapojilo přibližně 140 tisíc domácích pracovníků, kteří byli k 31. prosinci 2016 v pracovním poměru. V rámci programu SVS bylo

v roce 2016 celkově odpracována více než 123 milionů hodin.¹¹⁶ Drtivou většinu pracovníků (více než 95 %) tvoří ženy, sektor služeb pro domácnost tak v rámci programu SVS v Belgii zaměstnává 2,5–4 % žen v ekonomicky produktivním věku. Zároveň je odhadováno, že téměř třetina žen (29 %) v zaměstnání s nízkými mzdami pracuje právě v tomto sektoru. Z výše uvedeného vyplývá, že program SVS se dotýká života významné části belgické populace.¹¹⁷

V období 2010–2016 počet zakoupených poukázek v rámci programu SVS soustavně rostl (s výjimkou roku 2014). Naproti tomu průměrný roční počet poukázek na uživatele dosáhl maxima v roce 2012 (136 poukázek) a následně klesal. V roce 2016 pak průměrný roční počet poukázek na osobu dosahoval hodnoty 120, odpovídalo přibližně 2,3 hodinám odvedené práce týdně.¹¹⁸ Snižující se intenzitu využívání poukázek v posledních zkoumaných letech je možné vysvětlit snahou o jejich daňovou optimalizaci. Z dostupných výzkumů pak vyplývá, že 64 % uživatelů udržuje počet využívaných poukázek dlouhodobě na stejné úrovni, zatímco 17 % uživatelů intenzitu jejich využití v čase snižuje a 16 % uživatelů naopak zvyšuje.¹¹⁹

Rostoucí počet uživatelů i poukázek svědčí o sílící poptávce po službách v domácnosti. V této souvislosti je možné identifikovat čtyři klíčové faktory, které jsou hnací silou poptávky:

- zvyšující se aktivita žen na trhu práce (v roce 2018 bylo v Belgii 68 % žen ve věku 20–64 let aktivních na trhu práce);
- stárnoucí populace, která častěji potřebuje pomoc v domácnosti (do roku 2050 dosáhne podíl seniorů ve věku 65 a více let úrovně 25 % z celkové belgické populace);
- zvyšující se počet neúplných rodin, tj. matek či otců samoživitelů (v roce 2018 šlo o 10 % všech domácností);
- rostoucí význam rovnováhy mezi prací a osobním životem.¹²⁰

Nárůst počtu uživatelů se přirozeně promítá i do zvyšujících se nákladů programu SVS, které v roce 2013 dosáhly výše 1,93 miliard eur (50,16 miliard korun¹²¹), což odpovídá 0,5 % HDP Belgie.¹²² Tyto náklady přitom nezahrnují mzdové dotace pro organizace, které zaměstnávají znevýhodněné skupiny (např. dlouhodobě nezaměstnaní, lidé mladší 25 let bez formální kvalifikace či lidé starší 55 let), ani ušlé příjmy dané osvobozením poukázek od daně z přidané hodnoty.¹²³ Ve snaze zvýšit finanční spoluúčasť uživatelů docházelo v čase k mírnému růstu cen poukázek. Z 6,70 eur (199,6 Kč) v roce 2005 vzrostla cena jedné poukázky na 9 eur (245,5 Kč) v roce 2015 a od té doby se nezvyšovala. Výrazně se také proměnily roční rozpočtové náklady na

¹¹⁶ GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018 [cit. 2020-07-014]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360_sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf.

¹¹⁷ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹¹⁸ V této souvislosti je možné identifikovat značné regionální rozdíly. Zatímco v bruselském regionu bylo v průměru odpracováno 2,7 hodiny týdně, ve vlámském regionu pouze 2,3 hodiny týdně a ve valonském regionu dokonce 2,0 hodiny týdně.

¹¹⁹ GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018 [cit. 2020-07-014]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360_sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Tento a níže uvedené výpočty vychází z měsíčních kumulovaných průměrů kurzu EUR/CZK za leden–prosinec daného roku dle České národní banky.

¹²² DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹²³ PACOLET, Jozef, Frederic DE WISPELAERE a Annelies DE CONNICK. De dienstcheque in Vlaanderen. Tot uw dienst of ten dienste van de zorg? [online]. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2011 [cit. 2020-07-09]. Dostupné z: <https://steunpuntwvg.be/publicaties>.

domácího pracovníka, které vzrostly z 10 tisíc eur (298 tisíc Kč) v roce 2005 na 17 tisíc eur (468 tisíc Kč) v roce 2014. Toto významné zvýšení nákladů je však primárně způsobeno nárůstem průměrného počtu odpracovaných hodin na zaměstnance. Cena proplácené poukázky (respektive cena odpracované hodiny) se přitom v jednotlivých letech mění pouze mírně.¹²⁴

Podrobná statistická data o počtech uživatelů, domácích pracovníků, registrovaných organizací či nákladech programu SVS obsahuje následující tabulka.¹²⁵

¹²⁴ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹²⁵ V souvislosti s daty uvedenými v tabulce je třeba upozornit na dvě záležitosti. Zaprvé údaje o počtech pracovníků v programu SVS v jednotlivých letech nevyhází ze stejných zdrojů s jednotným metodickým přístupem, proto není možné je plně porovnávat. Za druhé od roku 2014 jsou za program SVS odpovědné jednotlivé regiony, což je důvod chybějících agregovaných dat za celý stát.

Tabulka 16 Statistická data o programu SVS, 2010–2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uživatelé							
Počet uživatelů ¹²⁶ (v tisících)	232 (W) 461 (F) 67 (B)	254 (W) 504 (F) 77 (B)	270 (W) 544 (F) 85 (B)	279 (W) 582 (F) 90 (B)	279 (W) 603 (F) 95 (B)	280 (W) 642 (F) 100 (B)	293 (W) 679 (F) 109 (B)
Počet proplacených poukázek (v milionech)	95	105	114	121	120	125	128
Průměrný počet poukázek koupených uživatelem	124	127	136	128	119	123	120
Kupní cena poukázky pro uživatele (v eurech)	7,50	7,50	7,50	8,50	9,00	9,00	9,00
Míra daňového odpočtu (v %)	30	30	30	30	30	30	30 (F) 10 (W) 15 (B)
Podíl počtu uživatelů na celkové populaci (v %)	8,4 (W) 9,1 (F) 7,7 (B)	9,1 (W) 9,9 (F) 8,7 (B)	9,6 (W) 10,6 (F) 9,5 (B)	9,9 (W) 11,3 (F) 10,1 (B)	9,8 (W) 11,6 (F) 10,5 (B)	9,8 (W) 12,3 (F) 10,9 (B)	10,2 (W) 12,9 (F) 11,8 (B)
Domácí pracovníci							
Počet pracovníků k 31. 12. (v tisících) ¹²⁷	100	113	117	111	33 (W) 82 (F) 20 (B)	32 (W) 85 (F) 21 (B)	32 (W) 88 (F) 20 (B)
Počet pracovníků v průběhu roku (v tisících)	137	150	151	150	155		
Registrované organizace							
Počet aktivních registrovaných organizací	2 576	2 708	2 753	2 577	1 021 (F)	948 (F)	1 810
Náklady programu SVS							
Dotace na jednu poukázku (v eurech)	13,30	13,60	13,91	13,54	13,04	13,04	13,04

¹²⁶ Za uživatele je považována osoba, která v daném roce zakoupila v rámci programu SVS alespoň jednu poukázku.

¹²⁷ Z důvodu změny metodiky sběru dat nemusí tato datová řada plně odpovídat realitě a reflektovat skutečné meziroční změny.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cena jedné proplacené poukázky (v eurech)	20,80	21,10	21,41	22,04	22,04	22,04	22,04
Celkové náklady programu (v milionech eur)	1 430	1 655	1 859	1 930		1 168 (F) 238 (B)	1 333 (F)

Vysvětlivky: F = vlámský region, W = valonský region, B = bruselský region.

Zdroj: DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>; GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Raport final, 2018 [cit. 2020-07-014]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360__sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf; vlastní zpracování.

Charakteristika domácích pracovníků zapojených do programu SVS je následující. V roce 2015 tvořily 98 % domácích pracovníků ženy. Průměrný věk domácích pracovníků činil 41,4 let, což je pouze o 1,2 roky více než činí průměrný věk pracovníků ve všech sektorech. Sektor služeb pro domácnost patří mezi sektory s nejnižší mzdou. V rámci programu SVS činila průměrná hrubá měsíční mzda domácích pracovníků při plném pracovním úvazku v roce 2015 pouze 1 896 eur (51 729 Kč), což představuje jen 61 % průměrné hrubé měsíční mzdy pracovníků ve všech sektorech. Zároveň platí, že minimum domácích pracovníků pracuje na PPÚ. Průměrný rozsah práce dosahoval v roce 2015 výše 19,6 hodin týdně, což v důsledku znamená průměrný hrubý měsíční příjem na úrovni 837 eur (22 836 Kč). Z existujících průzkumů zároveň vyplývá, že uvedený objem práce je obecně dán spíše preferencemi domácích pracovníků, nikoliv nedostatkem pracovních příležitostí na trhu. Program SVS se naopak dlouhodobě potýká s nedostatkem pracovních sil. Pokud jde o míru vzdělání domácích pracovníků, je v drtivé většině na nízké (54 %) či střední úrovni (42 %).¹²⁸ Podrobnější informace o charakteristice domácích pracovníků zapojených do programu SVS obsahuje tabulka níže.

Tabulka 17 Charakteristika domácích pracovníků zapojených do programu SVS, 2015

Ukazatel	Pracovníci v programu SVS	Pracovníci v ostatních sektorech
Podíl žen (v %)	98	46
Věk	41,4	40,2
Průměrná hrubá měsíční mzda při PPÚ (v eur)	1 896	3 104
Podíl pracovníků s průměrnou hrubou měsíční mzdou pod 2 000 eur při PPÚ (v %)	83	12
Průměrné hrubé měsíční ohodnocení (v eur)	837	2 383
Průměrný počet odpracovaných hodin (v % PPÚ)	49	77

Zdroj: DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

Sektor služeb pro domácnosti je velmi dynamickým sektorem, do kterého každoročně vstupuje relativně velké množství nových pracovníků. V roce 2015 vstoupilo do sektoru v každém čtvrtletí průměrně 7 580 nových osob (více než 30 tisíc osob za rok). Přitom 23 % z nich bylo v předcházejícím čtvrtletí zaměstnáno v jiném sektoru, 55 % z nich bylo v předcházejícím čtvrtletí nezaměstnaných nebo šlo o osoby samostatně výdělečně činné a 22 % z nich se poprvé stalo zaměstnanci, jelikož buď do té doby na belgickém pracovním trhu vůbec nefigurovali nebo byli osobami samostatně výdělečně činnými. Program SVS tedy nabízí jak pracovní příležitosti pro nezaměstnané, tak přitahuje pracovníky, kteří do té doby působily na nedotovaných pracovních pozicích. Z dostupných dat vyplývá, že podíl domácích pracovníků, kteří před vstupem do programu SVS pracovali v jiném sektoru, se v průběhu let výrazně snížil. To naznačuje, že program SVS se více stává příležitostí pro dříve nezaměstnané než sektorem, kam směřují pracovníci z jiných odvětví.¹²⁹ Podrobnější informace o předchozích pracovních aktivitách domácích pracovníků, kteří nově vstupují do programu SVS, obsahuje následující tabulka.

¹²⁸ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹²⁹ Ibid.

Tabulka 18 Pozice nových domácích pracovníků na trhu práce ve čtvrtletí předcházejícím jejich vstupu do programu SVS, 2010–2015

Rok	Průměrný počet pracovníků vstupujících do programu SVS (čtvrtletí)	Podíl pracovníků zaměstnaných v jiném sektoru (v %)	Podíl nezaměstnaných či osob samostatně výdělečně činných (v %)	Počet let bez zaměstnaneckého poměru	Podíl pracovníků vstupujících poprvé do zaměstnaneckého poměru (v %)
2010	9 900	26	44	1,85	30
2011	10 221	27	44	1,86	29
2012	9 518	25	48	1,8	27
2013	9 508	24	54	1,78	22
2014	7 971	20	59	1,7	21
2015	7 580	23	55	1,75	22

Zdroj: DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

Pokud jde o uživatele, je situace v programu SVS následující. Šest z deseti uživatelů je ve věku mezi 35 a 64 lety. Podíl seniorů ve věku 65 a více let na celkovém počtu uživatelů se v posledních letech mírně zvyšuje. Zatímco v roce 2008 činil 25,1 %, v roce 2013 již dosahoval úrovně 28,0 %. Podobné navýšení lze pozorovat také u uživatelů ve věku 80 a více let, jejich podíl se mezi lety 2009 a 2013 zvýšil z 9,9 % na 11,1 %. Z těchto dat vyplývá, že se program SVS stává, byť to není jeho deklarovaným cílem, substitutem a/nebo komplementem tradičních služeb domácí péče. Typickými uživateli jsou pak rodiny s dětmi, které mají dvojitý příjem a náleží ke střední třídě. Domácnosti, které patří mezi 20 % domácností s nejnižšími příjmy, nakupují poukázky pouze ve 2,5 % případů, zatímco domácnosti náležící k 20 % domácností s nejvyššími příjmy ve 29,3 % případů. Významným faktorem ovlivňujícím míru zapojení do programu SVS je skutečnost, zda se v dané domácnosti nachází děti. Zatímco domácnosti s dětmi využívají poukázky ve 25,3 % případů, domácnosti bez dětí pouze v 10,5 % případů.¹³⁰

Pokud jde o spokojenost uživatelů s programem SVS, dle dostupných dat a informací bylo 86 % uživatelů velice spojeno či spíše spokojeno s kvalitou realizovaných služeb v domácnosti a 80 % uživatelů bylo spokojeno s kupní cenou poukázek. Naopak 26 % uživatelů není spokojeno s mírou daňových slev. Celkově pak má 77 % uživatelů v úmyslu poukázky nadále využívat, zatímco 6 % uživatelů tak již činit v budoucnu nehodlá.¹³¹

Jak bylo uvedeno výše, program SVS má vytyčeny tři základní cíle: 1) vytvoření nových pracovních míst zejména pro osoby s nízkou či žádnou kvalifikací; 2) redukce neformálního sektoru; 3) harmonizace pracovního a osobního života vytvářející prostor pro dodatečné pracovní činnosti. V případě prvního cíle dostupné studie zkoumající efektivnost programu SVS deklarují, že program měl jednoznačně vliv na zvýšení zaměstnanosti žen a osob s nízkou kvalifikací. Tyto studie však nekvantifikovaly dopad programu SVS na ostatní segmenty belgické ekonomiky. Není tak zcela jasné, zda vznik nových pracovních míst v segmentu služeb pro domácnost nezapříčinil pokles v ostatních segmentech belgické ekonomiky. Jednoznačně pozitivní efekt implementace

¹³⁰ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹³¹ GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS A Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360_sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf.

programu SVS na míru zaměstnanosti v Belgii tak nelze ekonometrickými studiemi s určitostí prokázat.¹³² V případě druhého cíle lze vysledovat klesající trend v podílu neformální práce, který je patrný taktéž v sektoru služeb pro domácnosti. Možnou příčinou může být právě program SVS, ovšem jasná a nezpochybnitelná data v tomto případě schází.¹³³ Také v případě třetího cíle existuje velmi málo důkazů o tom, že program SVS zajišťující úbytek domácích povinností výrazně zvýšil míru účasti na pracovním trhu či pracovní dobu.¹³⁴ Celkově tak lze konstatovat, že ve stanovených oblastech dosud nebyl výrazný pozitivní efekt programu SVS jednoznačně empiricky potvrzen.

Posuzování celkového dopadu programu SVS na veřejné finance bylo zkomplikováno realizací šesté státní reformy, která z programu SVS učinila výlučnou pravomoc regionálních vlád, a tudíž znemožnila komplexní a jednotné federální statistické vykazování. Celkové veřejné výdaje na program SVS jsou tvořeny následujícími komponenty:

- dotace na poukázku;
- daňové odpočty uživatelů;
- dotace na provoz a administraci programu.

Na příjmové straně je možné rozlišovat mezi přímými pozitivními dopady, nepřímými pozitivními dopady 1. stupně a nepřímými pozitivními dopady 2. stupně. Přímé pozitivní dopady programu SVS zahrnují:

- úspory na výplatě sociálních dávek v nezaměstnanosti;
- zvýšení příjmů z odvodů sociálního pojištění;
- zvýšení příjmů z daní z příjmů fyzických osob.

Nepřímé pozitivní dopady 1. stupně, které jsou spjaty se vznikem nových podnikatelských subjektů, aktivit a manažerských pracovních míst, jsou tvořeny:

- zvýšením příjmů z daní z právnických osob;
- zvýšením příjmů z příspěvků a daní z důvodu zaměstnání dodatečných zaměstnanců registrovanými organizacemi;
- redukce sociálních dávek v nezaměstnanosti.

Nepřímé pozitivní dopady 2. stupně, které souvisí s poklesem nezaměstnanosti, zvýšením spotřeby či zvýšením objemu odpracovaných hodin, jsou obtížněji kvantifikovatelné. Je možné je členit na:

- úspory vzniklé nahrazením domácích pracovníků po vstupu do programu SVS v jejich předchozích pracovních pozicích;
- úspory vzniklé nahrazením zaměstnanců registrovaných organizací v jejich předchozích pracovních pozicích;
- zvýšení příjmů z daně z přidané hodnoty;

¹³² RAZ-YUROVICH, Liat a Ive MARX. What does state-subsidized outsourcing of domestic work do for women's employment? The Belgian service voucher scheme. *Journal of European Social Policy*. 2017, vol. 28, no. 1, s. 1–12.

¹³³ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹³⁴ MARX, Ive a Dieter VANDELANNOOTE. The Belgian Service Voucher Scheme. Discussion Paper no. 8717 [online]. Bonn: Institute of Labor Economics (IZA), 2014 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://www.iza.org/publications/dp>.

- zvýšení příjmů z daně z příjmů fyzických osob v důsledku opětovného vstupu na trhu práce.¹³⁵

Dopad programu SVS na belgický federální rozpočet v roce 2013 ukazuje následující tabulka.

Tabulka 19 Dopad programu SVS na belgický federální rozpočet v roce 2013

Ukazatel	Částka (v milionech eur / v eur)
Veřejné výdaje	1 930,8
Dotace na poukázku	1 637,0
Daňové odpočty uživatelů	278,2
Dotace na provoz a administraci programu	15,6
Přímé pozitivní dopady	790,6
Úspory na výplatě sociálních dávek v nezaměstnanosti,	217,0
Zvýšení příjmů z odvodů sociálního pojištění,	395,2
Zvýšení příjmů z daní z příjmů fyzických osob	178,4
Nepřímé pozitivní dopady 1. stupně	66,8
Zvýšením příjmů z daní z právnických osob,	17,7
Zvýšením příjmů z příspěvků a daní z důvodu zaměstnání dodatečných zaměstnanců registrovanými organizacemi,	40,8
Redukce sociálních dávek v nezaměstnanosti.	8,3
Nepřímé pozitivní dopady 2. stupně	421,9–560,8
Úspory vzniklé nahrazením domácích pracovníků po vstupu do programu SVS v jejich předchozích pracovních pozicích,	106,3–212,5
Úspory vzniklé nahrazením zaměstnanců registrovaných organizací v jejich předchozích pracovních pozicích,	7,7–15,5
Zvýšení příjmů z daně z přidané hodnoty,	10,0–34,9
Zvýšení příjmů z daně z příjmů fyzických osob v důsledku opětovného vstupu na trhu práce.	297,9
Saldo (přímé dopady + nepřímé dopady 1. stupně – výdaje)	- 1 073,4
Saldo (přímé dopady + nepřímé dopady 1. a 2. stupně – výdaje)¹³⁶	- 582,0
Celkové náklady na domácího pracovníka (v eur)	3 880–7 156

Zdroj: IMPact. Belgium – The Service Voucher Scheme [online]. Improving Measurement of Public Support to Personal and Household Services, 2020 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <http://impact-phs.eu/cz/national-practices/belgium-the-service-voucher-system/>.

7.1.2 Program HCHH

Vedle programu SVS existuje v Belgii také program HCHH, jehož prostřednictvím je poskytována jak domácí péče (home care), tak pomoc v domácnosti, respektive služby v domácnosti (home help). Domácí péče představuje pomoc s každodenními činnostmi (např. s osobní hygienou), kterou zajišťují licencovaní pečovatelé. Pomoc v domácnosti pak označuje doplňkovou pomoc se staráním se o domácnost (např. úklid). V obou částech programu pak působí jak firmy, tak neziskové organizace.¹³⁷

¹³⁵ IMPact. Belgium – The Service Voucher Scheme [online]. Improving Measurement of Public Support to Personal and Household Services, 2020 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <http://impact-phs.eu/cz/national-practices/belgium-the-service-voucher-system/>.

¹³⁶ Pro výpočet je využita střední hodnota nepřímých pozitivních dopadů 2. stupně.

¹³⁷ PACOLET, Jozef, Frederic DE WISPELAERE a Annelies DE CONNICK. De dienstencheque in Vlaanderen. Tot uw dienst of ten dienste van de zorg? [online]. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2011 [cit. 2020-07-09]. Dostupné z: <https://steunpuntwvg.be/publicaties>.

Rozdíly mezi programy HCHH a SVS jsou následující:

- V rámci první části programu HCHH (domácí péče) jsou vykonávány činnosti, které nemohou být realizovány v rámci programu SVS (např. osobní hygiena, krmení, podávání léků). Při výkonu těchto činností navíc dochází k úzké spolupráci s praktickými lékaři, sociálními pracovníky či neformálními pečovateli. Naopak druhá část programu HCHH (pomoc v domácnosti) je přímým konkurentem programu SVS, jelikož vykonávané činnosti jsou v obou programech velmi podobné. To vede k situaci, kdy řada organizací poskytuje své služby jak prostřednictvím programu HCHH, tak prostřednictvím programu SVS.
- Program HCHH cílí na domácnosti, ve kterých žijí osoby vyžadující péči (např. senioři, hendikepovaní, nemocní), zatímco program SVS je určen všem domácnostem bez ohledu na potřebnost péče.
- Cena poskytovaných služeb v rámci programu HCHH je determinována příjmem uživatele, potřebností péče a složením domácnosti, zatímco ceny poskytovaných služeb v rámci programu SVS jsou fixní. Obecně platí, že služby poskytované v rámci programu HCHH jsou dražší než služby poskytované v rámci programu SVS.
- Program HCHH má pevně stanoven roční rozpočet. Rozpočtové prostředky jsou tak alokovány mezi všechny domácnosti, ve kterých žijí osoby vyžadující péči. Naopak program SVS není rozpočtově omezen, výdaje se tak mění v závislosti na vývoji poptávky po službách v domácnosti.
- Primárním cílem programu HCHH je podpora rodin a domácností, ve kterých žijí osoby vyžadující péči, zatímco program SVS je mimo jiné nástrojem politiky zaměstnanosti. Tato skutečnost se projevuje v rozdílném institucionálním zajištění obou programů, které tak spadají do působnosti odlišných ministerstev regionálních vlád.¹³⁸

Do programu HCHH bylo v roce 2015 zapojeno přes 34 tisíc pracovníků, přičemž více než 95 % z nich tvořily ženy. Většina pracovníků nepracuje na plný pracovní úvazek, což vede k relativně nízkým mzdám. V roce 2015 dosahoval hrubý měsíční příjem pracovníků zapojených do programu HCHH výše přibližně 1 500 eur (40 925 Kč). Pokud porovnáme pracovníky programu HCHH a programu SVS, zjišťujeme že v obou případech je typickým pracovníkem žena ve věku 40 let. Pracovníci v programu HCHH mají při plném pracovním úvazku vyšší hrubé měsíční příjmy než pracovníci v programu SVS (2 422 eur oproti 1 896 eur) a zároveň pracují i více hodin (66 % plného pracovního úvazku oproti 69 %), což vysvětluje i vyšší hrubé měsíční příjmy (1 500 eur oproti 837 eur).¹³⁹ Podrobnější informace o charakteristice domácích pracovníků zapojených do programu HCHH obsahuje tabulka níže.

¹³⁸ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹³⁹ Ibid.

Tabulka 20 Charakteristika domácích pracovníků zapojených do programu HCHH, 2015

Ukazatel	Francouzské a německojazyčné společenství	Vlámské společenství
Počet pracovníků	9 030	25 160
Podíl žen (v %)	96	97
Věk	43,1	44,0
Průměrná hrubá měsíční mzda při PPÚ (v eur)	2 422	2 424
Podíl pracovníků s průměrnou hrubou měsíční mzdou pod 2 000 eur při PPÚ (v %)	14	31
Průměrné hrubé měsíční ohodnocení (v eur)	1 549	1 497
Průměrný počet odpracovaných hodin (v % PPÚ)	66	65

Zdroj: DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. *Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.*

Jak již bylo uvedeno výše, program HCHH má, na rozdíl od programu SVS, pevně stanovený roční rozpočet. Domácí péče je financována jednak společenstvími, jednak přímo uživateli. Míra spoluúčasti se mimo jiné odvíjí od výše příjmů uživatelů.^{140,141}

Každý rok jsou pro jednotlivé vlámské municipality stanoveny maximální počty hodin, které budou v rámci programu dotovány. Při tomto výpočtu je zohledněno stáří rezidentů v dané municipalitě (např. na rezidenta mladšího 60 let připadá 0,62 hodiny ročně, zatímco na rezidenta ve věku 85 a více let připadá 40 hodin ročně). Stanovený počet hodin a s tím související objem dotací je pak rozdělen mezi organizace zapojené do programu HCHH, respektive mezi poskytovatele domácí péče a pomoci v domácnosti. V roce 2017 bylo ve vlámském společenství dotováno 23 138 886 hodin, v roce 2021 je predikován rozsah 24 776 520 hodin. Pravidla pro stanovení a rozdělení dotací organizacím poskytujícím domácí péči a pomoc v domácnosti jsou velmi složitá a komplexní. Organizace získávají nejen dotaci na hodinu poskytované služby, ale i dotace na řídicí funkce či režijní náklady. Dále organizace využívají možnosti daňových slev na sociálních pojištění. V roce 2018 činila podpora programu HCHH ve vlámském společenství 681 milionů eur, což při nezohlednění přímých a nepřímých pozitivních dopadů odpovídá nákladům na jednoho pracovníka ve výši 27 066 eur, respektive 41 641 eur na ekvivalent plného pracovního úvazku.¹⁴²

Ve francouzském společenství získávají organizace zapojené do programu HCHH finanční podporu z rozpočtu určeného na pomocné aktivity každodenního života (instrumental activities of daily living), který ovšem neposkytuje dostatek finančních prostředků na zajištění potřeb jednotlivých klientů. Taktéž ve francouzském společenství je stanoven roční strop počtu hodin, který může být v rámci programu poskytován. Alokace hodin je následně vztahována na jednotlivé geografické oblasti a typy služeb. V roce 2016 činila podpora programu HCHH ve francouzském společenství 180 milionů eur.¹⁴³

¹⁴⁰ Například ve Vlámku činily v roce 2011 náklady na jednu hodinu domácí péče 34 eur, přičemž spoluúčast uživatele dosahovala výše 4,94 eur.

¹⁴¹ DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. *Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.*

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

7.2 Analýza francouzského modelu

Ve Francii je realizován program podpory služeb pro domácnost nesoucí název Chèque Emploi Service Universal (dále také „CESU“). Tento program, který lze ve francouzském prostředí považovat v segmentu služeb pro domácnost za klíčový, nabývá dvou vzájemně se lišících forem (deklarativní a předfinancované), jež budou v této podkapitole podrobněji popsány.

7.2.1 Program CESU

Vývoj programu CESU

Předchůdcem programu CESU byl program „Chèque Emploi Service“ (dále také „CES“), který byl ve Francii implementován již v roce 1994. Prostřednictvím tohoto programu mohly francouzské domácnosti relativně jednoduchým způsobem vykazovat mzdy svých domácích pracovníků či pomocí šeků platit za relativně široké spektrum realizovaných služeb (od péče o děti po zahradnické práce).¹⁴⁴ Účast v programu přitom byla výrazně daňově zvýhodněna (sleva na dani z příjmu dosahovala úrovně až 50 %). Program CES měl definovány tři základní cíle. Prvním bylo dosažení rovnováhy a harmonie mezi pracovním a osobním životem. Druhým bylo zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu osobám vyžadujícím pomoc (např. senioři, zdravotně postižení). Bez zajištění těchto služeb by došlo k výraznému propadu kvality života dotčených osob či k nutnosti opustit jejich přirozené sociální prostředí. Program CES proto usiloval o posílení koupěschopnosti osob vyžadujícím pomoc, a tím i o zvýšení dostupnosti služeb. Třetím cílem bylo omezení rozsahu vykonávané neformální práce a její převedení do oficiálního segmentu služeb pro domácnost.¹⁴⁵

V roce 2005 byl přijat tzv. Barloovův plán pojmenovaný podle tehdejšího francouzského ministra práce Jean-Louise Barlooa, který transformoval program CES na nový program nesoucí název Chèque Emploi Service Universal. Současně byl právně ukotven termín osobní služby (services à la personne)¹⁴⁶ a byly vymezeny služby, které lze pod tento termín zahrnout a které je možné v rámci programu CESU realizovat. Od tohoto vymezení se následně odvíjí oblasti, ve kterých dochází k veřejné podpoře uživatelů zejména formou daňových odpočtů.¹⁴⁷

Od roku 2019 je program CESU nabízen také ve variantě CESU+, která ještě více zjednodušuje celý proces odměňování pracovníků. Uživatel (zaměstnavatel) přeposílá na měsíční bázi informace o odměně pracovníka (zaměstnance), přičemž CESU zajistí odpovídající výplatu přímo z účtu uživatele (zaměstnavatele), aniž by ho dále administrativně zatěžovala. Pro aktivaci této služby musí uživatel (zaměstnavatel) vyplnit certifikát CESU+ a udělit pověření Národnímu centru CESU.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Francouzské domácnosti mají povinnost vykazovat mzdy svých zaměstnanců vůči Úřadům pro vybírání příspěvků sociálního zabezpečení a rodinných přídatků (Unions de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales, dále také „URSSAF“), které zajišťují výběr pojistného na místní úrovni. Na tyto úřady dohlíží Ústřední instituce pro orgány sociálního zabezpečení (Agence centrale des organismes de sécurité sociale, dále také „ACOSS“), jejímž úkolem je kontrolovat peněžní toky v rámci jednotlivých oblastí sociálního zabezpečení z hlediska přidělovaných a skutečně vyplácených prostředků.

¹⁴⁵ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

¹⁴⁶ Ve francouzském prostředí je tedy využíván termín osobní služby, který zahrnuje jak služby domácí péče, tak služby pro domácnost.

¹⁴⁷ FARVAQUE, Nicolas a MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹⁴⁸ FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

Charakteristika a cíle programu CESU

Program CESU usiluje o podporu osobních služeb obecně, není tedy výlučně zaměřen na seniory a jejich domácnosti. Jeho prostřednictvím jsou zajišťovány jak služby pro domácnosti, tak služby domácí péče, čímž se liší od belgického programu SVS, který je zaměřen úžeji. Dalším rozdílem je skutečnost, že program CESU předpokládá zapojení externích aktérů, kteří se budou částečně nebo zcela podílet na financování osobních služeb. Těmito aktéry jsou jednak zaměstnavatelé, již mohou program CESU využívat jako nástroj personální politiky (HR CESU), jednak veřejná správa a penzijní fondy, pro které může být nástrojem politiky sociální (Social CESU).¹⁴⁹ V rámci programu CESU jsou služby poskytovány jak v domácnosti uživatele, tak i mimo ni. Rozsah služeb, které je možné v rámci programu CESU realizovat, se od roku 2005 postupně rozšiřoval. V současné době je možné rozlišovat tři okruhy realizovaných služeb:

- péče o děti;
- péče o seniory, závislé a invalidní osoby;
- služby v domácnosti.¹⁵⁰

V rámci těchto okruhů jsou pak definovány služby vedoucí k uspokojení potřeb jednotlivců, které mohou být v programu CESU poskytovány. Dle druhu služby může být její výkon podmíněním získáním následujících dokumentů:

- prohlášení, jehož získání umožňuje využívání dostupných daňových a sociálních výhod a benefitů, které jsou v segmentu osobních služeb dostupné;
- oprávnění ze strany veřejné služby, které je nutnou podmínkou poskytování služeb zahrnujících nakládání s citlivými daty a informacemi (např. péče o hendikepované děti ve věkové skupině 3–18 let v místě bydliště uživatelů, péče a pomoc při každodenních úkonech seniorům, zdravotně postiženým osobám nebo osobám trpícím chronickým onemocněním);
- povolení ze strany okresních rad, které je nutnou podmínkou poskytování některých služeb seniorům, zdravotně postiženým osobám a osobám trpícím chronickým onemocněním.¹⁵¹

V současné době je v rámci programu CESU definováno 26 činností, které je možné po získání některého z výše uvedených dokumentů poskytovat. Výčet těchto činností je následující:

- péče o hendikepované děti v místě bydliště;
- doprovod dětí;
- pomoc s každodenními aktivitami a sociální integrací seniorům, osobám se zdravotním postižením nebo osobám trpícím chronickým onemocněním;
- řízení osobních vozidel seniorů, osob se zdravotním postižením nebo osob trpících chronickým onemocněním;
- doprovod seniorů, osob se zdravotním postižením nebo osob trpících chronickým onemocněním;
- údržba domu a domácí práce;
- drobné zahradnické práce;

¹⁴⁹ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

¹⁵⁰ FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

¹⁵¹ FRANCIE. Les activités de services à la personne [online]. Paris: Le ministère de l'économie, des finances et de la relance, 2019 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.servicessalapersonne.gouv.fr/beneficier-des-sap/activites-de-services-la-personne>.

- drobné kutilské práce;
- péče o děti v místě bydliště;
- domácí vzdělávací aktivity;
- domácí estetická péče o závislé osoby;
- domácí příprava jídla včetně nakupování surovin;
- donáška jídla;
- donáška potravin;
- žehlení prádla;
- pomoc s informačními technologiemi;
- péče o domácí mazlíčky závislých osob a procházky s nimi;
- dočasná údržba a ostraha v místě bydliště;
- administrativní pomoc;
- doprovod dětí starších tří let (při cestování mimo domov);
- telefonická a audiovizuální asistence;
- tlumočení do/ze znakového jazyka a kodér mluveného slova;
- řidičské služby osobních vozidel;
- doprovod osob (při cestování mimo domov);
- pomoc a asistence blíže definovaným osobám;
- koordinace poskytovaných služeb.¹⁵²

Naopak v rámci programu CESU není možné provádět:

- renovační práce,
- péči o děti vykonávanou certifikovanými a speciálně vyškolenými chůvami.^{153,154}

Program CESU v zásadě přejímá cíle vytknuté programu CES (dosažení rovnováhy a harmonie mezi pracovním a osobním životem, zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu osobám vyžadujícím pomoc, omezení rozsahu vykonávané neformální práce a její převedení do oficiálního segmentu služeb pro domácnost) a doplňuje cíl čtvrtý, kterým je stimulace poptávky po určitých činnostech a s tím související vytvoření nových pracovních míst. Tohoto čtvrtého cíle má být dosaženo prostřednictvím snížení nákladů ceny práce v segmentu osobních služeb, zjednodušení přístupu k osobním službám a profesionalizace osobních služeb.¹⁵⁵

Legislativní rámec

¹⁵² FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

¹⁵³ Tato certifikace je udělována Úřadem na ochranu matky a dítěte (La Protection maternelle et infantile, dále také „PMI“).

¹⁵⁴ FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

¹⁵⁵ KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.

Program CESU je ukotven v Zákoně č. 2005-841 ze dne 26. července 2005 o rozvoji osobních služeb a provádění různých opatření ve prospěch sociální soudržnosti (Loi n° 2005-841 du 26 juillet 2005 relative au développement des services à la personne et portant diverses mesures en faveur de la cohésion sociale). Tento zákon upravuje režim fungování osobních služeb, roli Národní agentury pro osobní služby (L'Agence nationale des services à la personne)¹⁵⁶, daňové zvýhodnění programu CESU, participaci zaměstnavatelů, náležitosti pracovních kontraktů a rozsah pracovní doby¹⁵⁷.

Rozsah služeb, které je možné v rámci programu CESU vykonávat, je pak stanoven Národní kolektivní smlouvou zaměstnanců soukromého sektoru ze dne 24. listopadu 1999 (Convention collective nationale des salariés du particulier employeur du 24 novembre 1999) a jejich následných novel.¹⁵⁸

Aktéři programu CESU

Program CESU lze vnímat jako institucionální nástroj, který zlepšuje podmínky a zjednodušuje procesy jak při využívání osobních služeb, tak při najímání pracovníků k jejich výkonu. Jak bylo uvedeno výše, program CESU nabývá dvou vzájemně se lišících forem (deklarativní a předfinancované), což determinuje jak model fungování, tak počet participujících aktérů a jejich role.

CESU deklarativní (CESU déclaratif) je nástroj, který soukromému zaměstnavateli (tj. uživateli osobních služeb) umožňuje jednodušeji a pohodlněji dostát jeho zákonným povinnostem. Díky CESU deklarativní soukromý zaměstnavatel nepodává samostatně prohlášení o zaměstnání určené URSSAF, nezpracovává výplatní pásku zaměstnaného pracovníka a může využívat daňových úlev spjatých se zapojením do programu CESU deklarativní.¹⁵⁹

Program CESU deklarativní je založen na interakci tří níže uvedených aktérů:

- soukromý zaměstnavatel, respektive uživatel osobních služeb;
- domácí pracovník,
- Národní centrum CESU.

Soukromý zaměstnavatel (tj. uživatel osobních služeb), který se chce zapojit do programu CESU deklarativní, je povinen se registrovat u Národního centra CESU (Centre national du CESU, dále také „CNCEU“). Na základě této registrace mu je vytvořen personalizovaný účet na webovém portálu www.cesu.urssaf.fr s řadou funkcionalit. Registrací soukromý zaměstnavatel zároveň deklaruje souhlas s platnými podmínkami odměňování pracovníků. Následně soukromý zaměstnavatel najme jednoho či více pracovníků pro výkon osobních služeb, přičemž vzniklý pracovní-právní vztah musí být podložen pracovní smlouvou.¹⁶⁰ Tato smlouva, která je ve francouzském jazyce a jejíž vzor je veřejně přístupný, musí obsahovat alespoň následující náležitosti:

- smluvní strany;

¹⁵⁶ Národní agentura pro osobní služby (L'Agence nationale des services à la personne) mimo jiné realizuje plány rozvoje osobních služeb, koordinuje iniciativy týkající se propagace a rozvoje osobních služeb a podporuje rozvoj zaměstnanosti v segmentu osobních služeb.

¹⁵⁷ FRANCIE. Zákon č. 2005-841 ze dne 26. července 2005 o rozvoji osobních služeb a provádění různých opatření ve prospěch sociální soudržnosti (Loi n° 2005-841 du 26 juillet 2005 relative au développement des services à la personne et portant diverses mesures en faveur de la cohésion sociale). In: Le Journal officiel de la République française. 2005. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000632799&categorieLien=id>.

¹⁵⁸ FRANCIE. Národní kolektivní smlouva zaměstnanců soukromého sektoru ze dne 24. listopadu 1999 (Convention collective nationale des salariés du particulier employeur du 24 novembre 1999). In: Le Journal officiel de la République française. 1999. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichIDCC.do?idConvention=KALICONT000005635792>.

¹⁵⁹ FRANCIE. Le site officiel de l'administration française. Particulier employeur: aide à domicile (services à la personne) [online]. Paris: Service Public, 2020 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/N19602>.

¹⁶⁰ Povinnost uzavření pracovní smlouvy se vztahuje na případy, kdy pracovník pravidelně pracuje více než osm hodin týdně nebo kdy pracovní vztah přesahuje čtyři po sobě jdoucí týdny v roce.

- délku trvání smluvního vztahu;
- místo výkonu práce;
- pracovní podmínky (pracovní doba, pracovní činnosti);
- délka zkušební doby;
- odměna.¹⁶¹

Soukromý zaměstnavatel uvede pracovníka, se kterým uzavřel pracovní smlouvu, ve svém personalizovaném účtu. Uváděny jsou zejména identifikační a kontaktní údaje, případně další informace. Soukromý zaměstnavatel je povinen provést prohlášení o vykonané práci, a to nejpozději do pátého dne v měsíci následujícím po měsíci, kdy byla práce vykonána. Učinit tak může buď elektronicky přes svůj personalizovaný účet nebo písemně. V rámci tohoto prohlášení uvádí soukromý zaměstnavatel zpravidla počet odpracovaných hodin a čistou hodinovou mzdu pracovníka, případně další příplatky a kompenzace. Na základě podaného prohlášení provádí CNCESU výpočet hrubé mzdy včetně příspěvků na sociální zabezpečení složených z příspěvků zaměstnavatele a pracovníka. Při tomto výpočtu je zohledňována řada kritérií, které determinují výši vypočtené platby (např. místo výkonu práce, věk zaměstnavatele, osobní situace zaměstnavatele). Vypočtenou platbu pak CNCESU vždy poslední pracovní den v měsíci strhne z bankovního účtu soukromého zaměstnavatele, přičemž k tomuto stržení dochází nejdéle dva měsíce po provedení prohlášení. Soukromý zaměstnavatel dále získává oznámení o inkasu, které obsahuje informace o vykonané práci, podrobné vyúčtování a přehled uskutečněných plateb. Soukromý zaměstnavatel může být při splnění stanovených podmínek týkajících se věku a zdravotního stavu částečně či plně osvobozen od platby příspěvků na sociální zabezpečení (např. dosažení věkové hranice 70 let, dosažení věkové hranice 70 let manželem či manželkou, dosažení věkové hranice 62 let a závislost na pomoci třetí osoby aj.). Pokud soukromý zaměstnavatel těchto úlev nevyužívá, může uplatnit paušální odpočet ve výši 2 eur za hodinu odvedené práce. Dále může soukromý zaměstnavatel využít daňového benefitu ve výši 50 % výdajů vynaložených na osobní služby v průběhu celého roku. Daňový benefit může být uplatněn na výdaje v maximální výši 12 000 eur ročně, tj. daňový benefit může činit nejvýše 6 000 eur ročně. Daňový benefit je vyplácen v roce následujícím po roce, kdy byly osobní služby poskytnuty, přičemž výplata benefitu je rozdělena na dvě části. Daňový benefit mohou využívat i soukromí zaměstnavatelé, kteří neplatí daň z příjmu (např. senioři).¹⁶²

Domácí pracovník (tj. zaměstnanec) uzavírá dle pravidel programu CESU deklarativní pracovní smlouvu se soukromým zaměstnavatelem. Domácí pracovník tak požívá veškeré sociální ochrany (např. sociální pojištění, nárok na dovolenou atd.) a má zaručen přístup k odbornému vzdělávání. Domácí pracovník se může registrovat u CNCESU, čímž získá elektronický přístup ke všem informacím a dokumentům, které se týkají jeho pracovního poměru. Odměna stanovená pracovní smlouvou nesmí být nižší než zákonná hodinová minimální mzda zvýšená o 10 %, případně než hodinová minimální mzda stanovená kolektivní smlouvou zvýšená o 10 %. Vedle odměny v podobě hodinové mzdy může domácí pracovník získat řadu dalších příplatků, kompenzací a výhod (např. příplatek za řízení vozidla, příplatek za noční práci, stravu, ubytování atd.). Informaci o celkové výši odměny obsahuje výplatní páska, kterou domácí pracovník získá buď elektronicky nebo písemně. Odměna je následně vyplácena bankovním převodem, bankovními šeky či v hotovosti.¹⁶³

Národní centrum CESU provozuje webový portál www.cesu.urssaf.fr, který slouží k registraci soukromých zaměstnavatelů a pracovníků a k celkové administraci programu CESU deklarativní. Jak bylo uvedeno výše, CNCESU na základě podaného prohlášení o vykonané práci provádí výpočet hrubé mzdy včetně příspěvků na sociální zabezpečení, přičemž zohledňuje řadu dalších kritérií. Vypočtenou platbu pak CNCESU strhává

¹⁶¹ FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

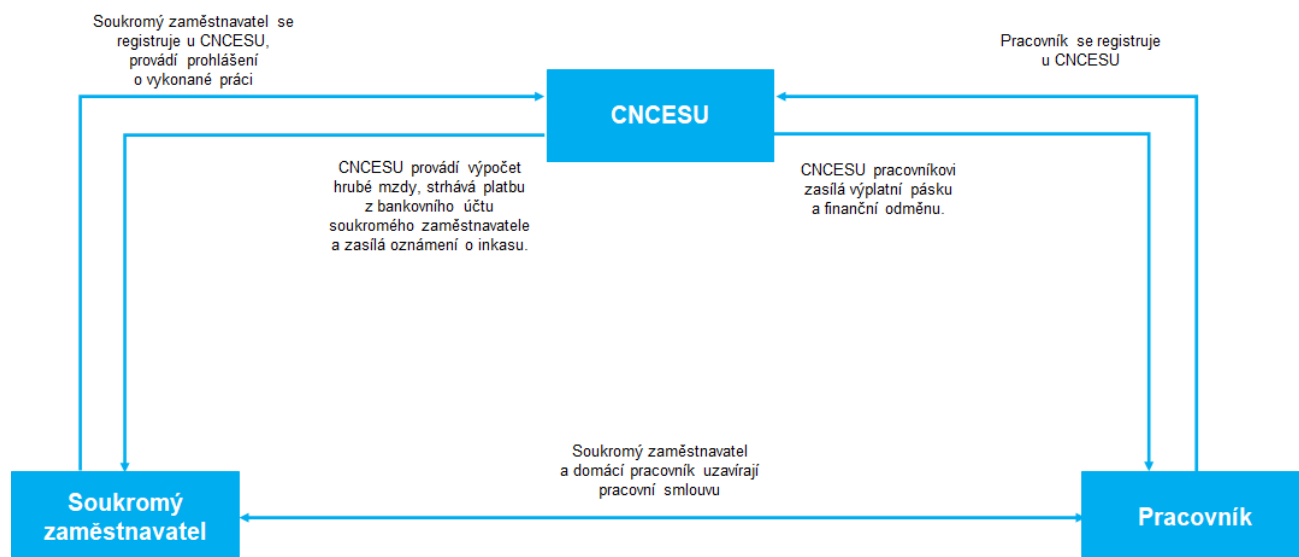
¹⁶² Ibid.

¹⁶³ FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.

z bankovního účtu soukromého zaměstnavatele. Vedle těchto úkonů CNCESU provádí metodickou, informační a propagační činnost, která je pro fungování celého programu zásadní.¹⁶⁴

Přehled výše zmiňovaných klíčových aktérů a jejich aktivit v rámci programu CESU deklarativní obsahuje následující schéma.

Schéma 4 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu CESU deklarativní

Zdroj: vlastní zpracování.

CESU předfinancované (CESU préfinancés) je platební prostředek (poukázka), který je předplacený a vydávaný na jméno konkrétního uživatele. Poukázky jsou částečně či zcela financovány jedním z následujících aktérů:

- soukromé firmy,
- zaměstnavatelé ve veřejném sektoru,
- samosprávy, pojišťovny a penzijní fondy.¹⁶⁵

Zatímco první dva aktéři využívají poukázky jako nástroj personální politiky, který přispívá k lepšímu sladění pracovního a osobního života, třetí aktér je využívá jako nástroj sociální politiky, jehož prostřednictvím je zajišťována podpora a pomoc osobám vyžadujícím péči. Program CESU předfinancované je založen na interakci pěti níže uvedených aktérů:

- uživatel;
- domácí pracovník;
- Centrum pro úhradu CESU;
- emitent;
- donor.¹⁶⁶

Uživatelem mohou být jak zaměstnanci soukromých firem a zaměstnavatelů ve veřejném sektoru (forma zaměstnaneckého benefitu), tak osoby mající nárok na sociální pomoc a podporu. Rozsah osobních služeb, na které je možné poukázky uplatnit, je stejný jako v případě CESU deklarativní. V případě CESU předfinancované

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ FRANCIE. Le Titres CESU [online]. Paris: Le Centre de Remboursement des CESU, 2020 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.cr-cesu.fr/>.

¹⁶⁶ Ibid.

však platí, že spektrum těchto služeb může být donorem jednostranně zúženo. Pokud si uživatel hradí část ceny poukázky sám, může využít daňového benefitu ve výši 50 % výdajů vynaložených na osobní služby v průběhu roku obdobně jako u CESU deklarativní. Pokud jsou poukázky zaměstnaneckým benefitem, nevztahují se na ně daň z příjmu a jsou osvobozeny od povinných odvodů na sociální zabezpečení. Přitom jejich maximální roční objem může činit 1 830 eur na zaměstnance. Platnost poukázek je vždy do 31. ledna roku následujícího po roce vydání.¹⁶⁷

Domácí pracovník vykonává v domácnosti uživatele sjednané osobní služby. Sjednání výkonu osobní služby může být buď přímé, nebo prostřednictvím organizace, u které je pracovník zaměstnán. V obou případech však platí, že daný subjekt (domácí pracovník či organizace, u které je domácí pracovník zaměstnán) musí být registrován u Centra pro úhradu CESU (Centre de Remboursement du Chèque Emploi Service Universel, dále také „CRCESU“), což je nutná podmínka pro participaci v programu CESU předfinancované. Registrované organizace jsou přitom povinny uhradit CRCESU poplatek kompenzující náklady na provoz systému. Domácí pracovníci v přímém zaměstnání tento poplatek nehradí.¹⁶⁸

Centrum pro úhradu CESU je zodpovědné za registraci domácích pracovníků či organizací, u kterých jsou domácí pracovníci zaměstnáni. V případě registrovaných organizací dochází k úhradě poplatků, které kompenzuje náklady na logistiku, evidenci a proplácení poukázek.¹⁶⁹

Emitentem poukázek v tištěné podobě může být jedna z pěti organizací schválených Generálním ředitelstvím velkých podniků (Direction générale des entreprises, dále také „DGE“). Poukázky musí být uplatněny nejpozději do konce měsíce února roku, který následuje po roce, ve kterém byly poukázky emitovány. Nominální hodnota poukázek nepřesahuje výši 100 eur.¹⁷⁰

Donor nakupuje poukázky a následně je poskytuje uživatelům za cenu nižší, než je jejich normální hodnota (cena se odvíjí od míry financování ze strany donora). Praxe ukazuje, že ve třech ze čtyř případů jsou donorem soukromé firmy a zaměstnavatelé ve veřejném sektoru. Pouze v jednom ze čtyř jsou poukázky využívány jako nástroj sociální podpory a pomoci finančně podporovaný například samosprávami.¹⁷¹ Zaměstnavatel může uplatnit slevu na dani ve výši 25 % z vyplacené podpory a zároveň tato podpora nepodléhá odvodům na sociální zabezpečení.¹⁷²

Přehled výše zmiňovaných klíčových aktérů a jejich aktivit v rámci programu CESU předfinancované obsahuje následující schéma.

¹⁶⁷ FRANCIE. Le Titres CESU [online]. Paris: Le Centre de Remboursement des CESU, 2020 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.cr-cesu.fr/>.

¹⁶⁸ Ibid.

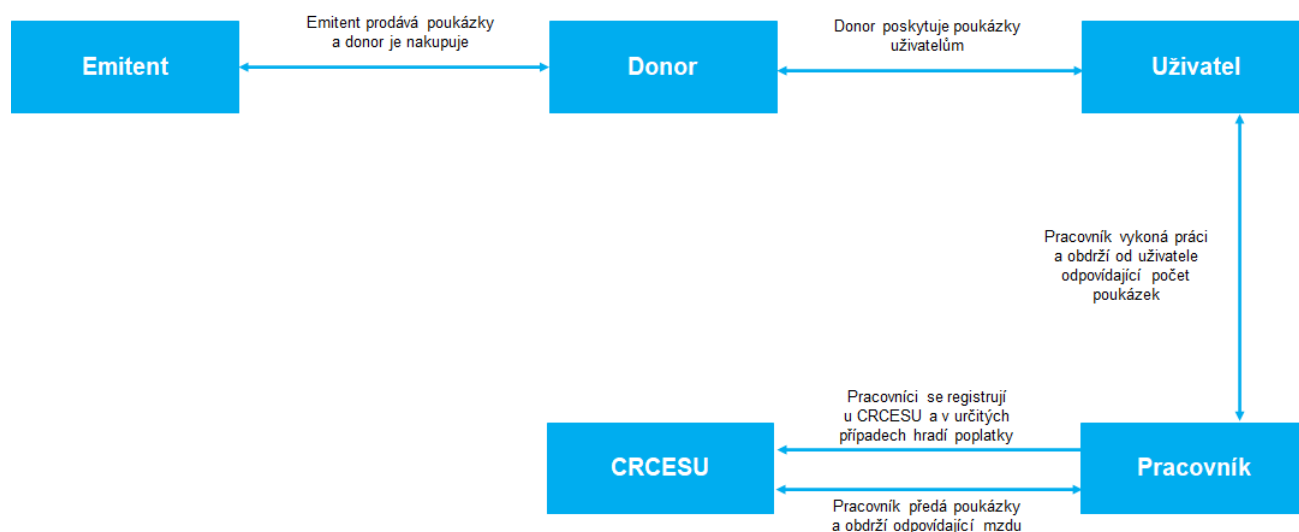
¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² FRANCIE. Le chèque emploi-service universel (CESU) "préfinancé" [online]. Paris: Le ministère du Travail, de l'Emploi et de l'Insertion, 2020 [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://travail-emploi.gouv.fr/droit-du-travail/les-contrats-de-travail/article/le-cheque-emploi-service-universel-cesu-prefinance>.

Schéma 5 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu CESU předfinancované

Zdroj: vlastní zpracování.

Statistická data o programu CESU

Na rozdíl od belgického programu SVS nejsou specifická statistická data o programu CESU pravidelně publikována. Z toho důvodu je Zpracovatel nucen v rámci této podkapitoly vycházet z dat pojednávajících o celém sektoru osobních služeb, která nelze jednoznačně vztáhnout k programu CESU.

Podle dat Evropské komise a Eurostatu bylo ve Francii v roce 2017 v segmentu osobních služeb zaměstnáno přibližně 1,6 milionu pracovníků, přičemž 80 % z nich působilo v segmentu sociálních služeb bez ubytování (NACE 88). Zbýlých 20 % představují pracovníci zaměstnaní přímo v domácnostech (NACE 97), jejichž počet od roku 2009 setrvale klesá. V roce 2017 bylo přímo v domácnostech zaměstnáno pouze 281 tisíc pracovníků, což oproti roku 2009 představuje pokles o 54 %.¹⁷³ Podrobné informace o vývoji počtu pracovníků v segmentu osobních služeb obsahuje následující tabulka.

Tabulka 21 Počet pracovníků v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2017

Počet pracovníků	2009	2012	2015	2017
Sociální péče bez ubytování	977,3	1 081,9	1 334,9	1 292,3
Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu	608,8	600,7	295,1	280,5

Zdroj: FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

V souvislosti s výše uvedenými daty je třeba uvést, že údaje o činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu (NACE 97) nemají dostatečnou vypovídající hodnotu o skutečném počtu domácích pracovníků. Důvodem je skutečnost, že tyto údaje zahrnují i jednotlivce, kteří domácí pracovníky zaměstnávají

¹⁷³ FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

a kteří nevykonávají žádnou jinou ekonomickou aktivitu. Z toho důvodu je třeba výše uvedená data porovnat s daty francouzského Ministerstva práce, zaměstnanosti a integrace (Ministère du Travail, de l'Emploi et de l'Insertion). Podle nich se v roce 2015 pohyboval celkový počet pracovníků v tomto segmentu na úrovni 1,3 milionu, přičemž přímé zaměstnání tvořilo přibližně 69 % z celkového počtu pracovníků, zatímco zprostředkované zaměstnání se podílelo 31 %. Podle dat Ministerstva práce, zaměstnanosti a integrace vzrostl počet zprostředkovaných zaměstnání v období 2009–2015 o 15 %, zatímco data Eurostatu indikují růst výraznější, a to na úrovni 37 %. Naopak přímé zaměstnávání podle Ministerstva práce, zaměstnanosti a integrace postupně klesá a v roce 2015 zaznamenalo dosavadní minimum na úrovni 915 tisíc pracovníků, což představuje pokles o 14 % oproti roku 2009.¹⁷⁴ Podrobné informace o vývoji počtu pracovníků v segmentu osobních služeb dle Ministerstva práce, zaměstnanosti a integrace obsahuje následující tabulka.

Tabulka 22 Počet pracovníků v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2015

	2009	2012	2013	2014	2015
Přímé zaměstnání	1 062,7	996,5	958,7	938,4	914,9
Zprostředkované zaměstnání	361,1	413,3	416,8	414,0	415,3
Celkem	1 423,8	1 409,8	1 375,5	1 352,4	1 330,2

Zdroj: FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>; vlastní zpracování.

Výše uvedená data lze přepočítat na plné pracovní úvazky. V roce 2015 tak počet pracovních míst přepočtený na plný pracovní úvazek dosahoval hodnoty 537,2 tisíce. Podrobné informace o vývoji počtu pracovních míst přepočtených na plný úvazek obsahuje následující tabulka.

Tabulka 23 Počet pracovních míst přepočtených na plný pracovní úvazek v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2015

	2009	2012	2013	2014	2015
Přímé zaměstnání	369 539	344 618	324 718	316 732	306 144
Zprostředkované zaměstnání	209 766	227 953	227 596	229 077	231 007
Celkem	579 304	572 571	552 314	545 809	537 151

Zdroj: FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>; vlastní zpracování.

¹⁷⁴ FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

Průměrná pracovní doba se v segmentu osobních a domácích služeb pohybuje na úrovni 13 hodin týdně, přičemž se liší v závislosti na formě zaměstnání. V případě přímého zaměstnání činí průměrná pracovní doba 10,7 hodin týdně, zatímco u zprostředkovaného zaměstnání dosahuje výše 17,7 hodin. Pokud jde o vzdělanostní a kvalifikační strukturu pracovníků v segmentu osobních a domácích služeb, pak 53 % těchto pracovníků je bez kvalifikace či se základním vzděláním, 32 % má nižší střední vzdělání a pouze 15 % má střední či vyšší vzdělání. Podíl žen pracujících v segmentu osobních a domácích služeb se dlouhodobě udržuje na vysoké úrovni. V roce 2017 byly ženy v segmentu sociální péče bez ubytování zastoupeny z 85 %, zatímco v případě činností domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu bylo jejich zastoupení ještě výraznější, a to 89 %.¹⁷⁵ Podrobné informace o zastoupení žen v segmentu osobních a domácích služeb obsahuje následující tabulka.

Tabulka 24 Podíl žen v segmentu osobních a domácích služeb v %, Francie, 2009–2017

Počet pracovníků	2009	2012	2015	2017
Sociální péče bez ubytování	86	86	88	85
Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu	85	85	89	89

Zdroj: FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>; vlastní zpracování.

Při posuzování celkového dopadu podpory segmentu osobních a domácích služeb jsou rozlišovány počáteční náklady, přímé dopady a nepřímé dopady. Celkové veřejné výdaje jsou tvořeny následujícími komponenty:

- náklady státu na centrální úrovni;
- náklady municipalit.

Na příjmové straně je možné rozlišovat mezi přímými pozitivními dopady a nepřímými pozitivními dopady. Přímé pozitivní dopady zahrnují:

- sociální pojištění hrazené zaměstnavateli a zaměstnanci v segmentu osobních a domácích služeb;
- daň z přidané hodnoty a přímé zdanění;
- snížení objemu vyplácených sociálních dávek v nezaměstnanosti.

Nepřímé pozitivní jsou tvořeny:

- ušetřené náklady potřebné k vybudování infrastruktury pro péči o závislé osoby;
- ušetřené náklady potřebné k vybudování infrastruktury pro péči o děti;
- přímá spotřeba firem;
- příjem generovaný zvýšením zaměstnanosti žen;
- ušetřené náklady vzniklé při opakování ročníku u propadlých dětí.¹⁷⁶

¹⁷⁵ FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

¹⁷⁶ WYMAN, Oliver. Services à la personne: bilan économique et enjeux de croissance. [online]. Paris: March & McLennan Companies, 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://bettylicious.files.wordpress.com/2012/06/services-acc80-la-personne-bilan-economique-et-enjeux-de-croissance.pdf>.

Dopad podpory segmentu osobních a domácích služeb na francouzské veřejné finance v roce 2010 ukazují následující tabulka.

Tabulka 25 Náklady a výnosy podpory segmentu osobních a domácích služeb v milionech eur, Francie, 2010

Ukazatel	Částka (v milionech eur / v eur)
Počáteční náklady	6 341,0
Náklady státu na centrální úrovni	6 191,0
Náklady municipalit	150,0
Přímé dopady	5 112,0
Sociální pojištění hrazené zaměstnavateli a zaměstnanci v segmentu osobních a domácích služeb	4 858,0
Daň z přidané hodnoty a přímé zdanění	70,0
Snížení objemu vyplácených sociálních dávek v nezaměstnanosti	184,0
Nepřímé dopady	3 900,0
Ušetřené náklady potřebné k vybudování infrastruktury pro péči o závislé osoby	2 764,0
Ušetřené náklady potřebné k vybudování infrastruktury pro péči o děti	50,0
Přímá spotřeba firem	24,0
Příjem generovaný zvýšením zaměstnanosti žen	675,0
Ušetřené náklady vzniklé při opakování ročníku u propadlých dětí	360,0
Saldo (přímé dopady + nepřímé dopady – počáteční náklady)	2 671,0

Zdroj: OLIVER WYMAN. *Services à la personne : bilan économique et enjeux de croissance*. [online]. March & McLennan Companies, 2019 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://bettylicious.files.wordpress.com/2012/06/services-acc80-la-personne-bilan-ecc81conomique-et-enjeux-de-croissance.pdf>, vlastní zpracování

7.3 Dílčí shrnutí

Výše uvedené systémy podpory služeb pro domácnosti (tedy belgický program SVS a francouzský program CESU) je přirozeně možné vzájemně komparovat dle jejich charakteristických rysů. Zahrnutí České republiky do této komparace však není možné, jelikož v českém prostředí obdobný systém neexistuje a podmínky poskytování služeb pro domácnosti jsou odvozovány od obecných zákonů. Z toho důvodu se následující shrnutí a doprovodná tabulka věnují výlučně belgickému a francouzskému modelu.

Belgický program SVS a francouzský program CESU se sice mírně rozcházejí v definici jejich hlavních a ostatních cílů, ovšem motivace k systémové podpoře služeb pro domácnost je v obou zemích velmi podobná. Zatímco hlavním cílem programu SVS je poskytování dotací sektoru služeb pro domácnosti přispívající k jejich lepší dostupnosti, program CESU usiluje zejména o zjednodušení pracovně-právních vztahů v tomto segmentu služeb. V případě ostatních cílů se oba programy shodují v harmonizaci pracovního a osobního života a v redukci neformálního sektoru, přičemž program SVS doplňuje tvorbu nových pracovních míst, zatímco program CESU cílí na zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu všem osobám potřebujícím pomoc.

Komparaci klíčových aktérů programů a jejich rolí komplikuje skutečnost, že program CESU je realizován ve dvou vzájemně velmi odlišných formách (CESU deklarativní a předfinancované). Uživatelé služeb jsou v obou programech domácnosti. Programy tak nejsou na uživatelské straně zúženy na specifický typ domácností (např. domácnosti seniorů), ani rozšířeny na další aktéry (např. firmy). Určité rozdíly naopak pozorujeme na straně poskytovatelů služeb, kdy v programu SVS jsou služby pro domácnosti poskytovány pouze autorizovanými poskytovateli služeb, zatímco v programu CESU je mohou poskytovat vedle autorizovaných firem také soukromí pracovníci. To se odráží také v odlišném typu zaměstnaneckého poměru. Pro program SVS je typický trojúhelníkový vztah, program CESU se naopak vyznačuje dominantním přímým zaměstnáváním. V obou programech jsou poskytovány služby pro domácnost, přičemž rozsah služeb je výrazně větší u programu

CESU, který navíc umožňuje také poskytování pečovatelských služeb. Rozdíly existují také ve variabilitě hodnoty poukázek a v délce jejich platnosti.

Do jisté míry odlišný je také způsob financování. V programu SVS jsou uplatňovány především nástroje přímého financování (dotace na poukázku, dotace na provoz a administraci programu), zatímco nepřímé financování (daňové odpočty uživatelů) je chápáno spíše jako doplňkové. V programu CESU je situace opačná. Program SVS je financován z rozpočtu jednotlivých regionů, zatímco u programu CESU je uplatňováno vícezdrojové financování včetně zapojení třetích stran (donorů). Přehled základních prvků osobou systémů obsahuje následující tabulka.

Tabulka 26 Komparace belgického programu SVS a francouzského programu CESU

	Belgický program SVS	Francouzský program CESU
Hlavní cíl programu	<ul style="list-style-type: none"> poskytování dotací sektoru služeb pro domácnosti 	<ul style="list-style-type: none"> zjednodušení pracovních vztahů (pracovních smluv)
Ostatní cíle	<ul style="list-style-type: none"> vytvoření nových pracovních míst redukce neformálního sektoru harmonizace pracovního a osobního života 	<ul style="list-style-type: none"> dosažení rovnováhy a harmonie mezi pracovním a osobním životem zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu osobám vyžadujícím pomoc omezení rozsahu vykonávané neformální práce
Klíčoví aktéři programu	<ul style="list-style-type: none"> uživatel registrovaná organizace domácí pracovník administrátor regionální vláda 	<p>CESU deklarativní</p> <ul style="list-style-type: none"> soukromý zaměstnavatel domácí pracovník Národní centrum CESU <p>CESU předfinancované</p> <ul style="list-style-type: none"> uživatel domácí pracovník Centrum pro úhradu CESU emitent donor
Uživatelé služeb	<ul style="list-style-type: none"> domácnosti 	<ul style="list-style-type: none"> domácnosti
Poskytovatelé služeb	<ul style="list-style-type: none"> pouze autorizovaní poskytovatelé služeb 	<ul style="list-style-type: none"> soukromí pracovníci anebo firmy po získání autorizace
Typ zaměstnaneckého poměru	<ul style="list-style-type: none"> triangulární vztah 	<ul style="list-style-type: none"> dominantně přímé zaměstnávání, případně prostřednictvím firem
Typy služeb	<ul style="list-style-type: none"> osobní služby poskytované v domácnosti, kromě pečovatelských služeb 	<ul style="list-style-type: none"> osobní služby poskytované v domácnosti, včetně pečovatelských služeb
Cena	<ul style="list-style-type: none"> fixní hodnota poukázek (mění se pouze v závislosti na počtu zakoupených poukázek) 	<ul style="list-style-type: none"> cena je flexibilní

	Belgický program SVS	Francouzský program CESU
Platnost poukázek	<ul style="list-style-type: none">• maximálně 12 měsíců	<ul style="list-style-type: none">• vždy do 31. ledna roku následujícího po roce vydání poukázky
Financování	<ul style="list-style-type: none">• především přímé (dotace na poukázku, dotace na provoz a administraci programu), ale i nepřímé (daňové odpočty uživatelů)• financováno z rozpočtů bruselského, valonského a vlámského regionu	<ul style="list-style-type: none">• především nepřímé (daňové odpočty), ale i přímé (dotace na provoz a administraci programu, dotace na poukázky v případě CESU předfinancované)• financováno ze státního rozpočtu, systému sociálního zabezpečení a v případě CESU předfinancované z rozpočtu třetích stran

Zdroj: WYMAN, Oliver. *Services à la personne: bilan économique et enjeux de croissance*. [online]. Paris: March & McLennan Companies, 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://bettylicious.files.wordpress.com/2012/06/services-acc80-la-personne-bilan-ecc81conomique-et-enjeux-de-croissance.pdf>; KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. *Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>; vlastní zpracování.

8. NÁVRH DOPORUČENÍ PRO ČR

V České republice na rozdíl od řady jiných evropských států není ukotven systém cílené finanční podpory služeb pro domácnosti, který by potenciálně zahrnoval také domácnosti seniorů. Z této skutečnosti vyplývá řada hrozeb, jejichž intenzita se může v příštích letech v důsledku absence systémové podpory nadále zvyšovat. Mezi tyto hrozby patří zejména:

- **cenová nedostupnost služeb pro domácnosti seniorů** – dle výsledků výzkumného šetření jsou služby pro domácnosti z důvodu ceny pro seniory nedostupné v 17,0–27,6 % případů v závislosti na druhu služby. Tento stav se při absenci systémové finanční podpory může nadále zhoršovat, a právě cena se může stát zásadní bariérou;
- **vynucený přechod seniorů z domácího prostředí do ústavních zařízení** – co možná nejdelší setrvání seniorů v jejich přirozeném prostředí je možné pouze v případě zajištění zdravotních i nezdravotních domácích služeb v odpovídající kvalitě a kvantitě. Při absenci systémové finanční podpory hrozí, že senioři, kteří by při dostupnosti služeb nadále setrvali ve svém přirozeném prostředí, budou nuceni k přechodu do zařízení institucionální (ústavní) péče, což lze považovat za všestranně nevýhodné řešení;
- **posilování neformálního a oslabování formálního trhu se službami pro domácnost** – bez systémové finanční podpory nevznikne dostatečná motivace k přechodu z neformálního trhu práce na formální, naopak nehlášená práce bude přetrvávat či ještě více sílit;
- **oslabování sociálních a daňových systémů** – významný podíl nehlášené práce na celkových transakcích v segmentu služeb pro domácnosti vede k neplnění zákonných povinností týkající se daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, veřejného zdravotního pojištění, což významným způsobem podvazuje zdroje sociálních a daňových systémů a také zvyšuje počty osob, které v důsledku dlouhodobě využívané nehlášené práce nemají následně nárok na starobní důchod.

Redukce výše uvedených hrozeb je možná prostřednictvím implementace systému cílené finanční podpory služeb pro domácnosti dle příkladů zahraniční dobré praxe. Argumenty pro takovýto krok jsou následující:

- **stárnutí populace** – proces stárnutí populace je charakteristickým společenským trendem, kterému Česká republika čelí a v dalších desetiletích čelit bude. Předpoklad, že v roce 2050 bude v České republice žít více než 3 miliony seniorů představující téměř třetinu obyvatelstva, vytváří již nyní tlak na hledání efektivních systémových nástrojů, které seniorům zajistí dostupné služby v potřebném rozsahu a kvalitě;
- **oslabující funkce mezigenerační výpomoci** – vysoké pracovní vytížení, problémy s dosahováním rovnováhy mezi pracovním a osobním životem a další společenské změny často neumožňují ekonomicky aktivní části populace poskytovat potřebnou výpomoc vlastním rodičům a prarodičům z důvodu nedostatečné časové kapacity. Je proto vhodné, aby tato výpomoc byla v dostupné podobě poskytována třetí stranou;
- **postupně se měnící spotřebitelské chování seniorů** – využívání služeb v domácnosti za úplaty je pro významnou část seniorské populace nepřijatelné. Problémem nemusí být bariéry ekonomické, nýbrž psychologické. Využívání těchto služeb může být vnímáno jako přiznání úbytku vlastních sil či selhání rodinných vztahů. Postupně však do seniorské populace přicházejí lidé, kteří byli zvyklí těchto služeb využívat a hodlají tak činit i nadále. Problém stigmatizace tak postupně oslabuje;
- **socioekonomické omezení seniorů při využívání služeb pro domácnost** – senioři jsou ve výrazně horší socioekonomické situaci než ekonomicky aktivní část populace a jejich disponibilní zdroje jsou značně limitované. To přirozeně vede k tomu, že pro významnou část seniorů nejsou služby pro domácnosti finančně dostupné. Proto je vhodné vytvořit systémovou podporu těchto služeb, jež míru dostupnosti výrazně zvýší;

- **preferance neinstitutálních forem péče o seniory** – z ekonomických, sociálních a psychologických důvodů jsou preferovány neinstitutální formy péče, které seniorům umožňují co možná nejdéle setrvat v jejich přirozeném sociálním prostředí. To je však podmíněno také zajištěním služeb nezdravotního charakteru, které přispějí k udržení potřebné kvality života;
- **selhání doposud uplatňovaného právního a ekonomického rámce** – dosavadní nastavení právního a ekonomického rámce vede k významnému podílu nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnosti. Je proto vysoce žádoucí implementovat systém podpory, který bude motivovat k přechodu z neoficiálního trhu práce na trh oficiální;
- **růstový potenciál terciárního sektoru** – terciární sektor včetně sektoru služeb v domácnosti je v České republice v porovnání s průměrem Evropské unie méně významný. V důsledku společenských a hospodářských (např. digitalizace a robotizace) lze očekávat přesun pracovníků právě do sektoru služeb. To však opět vyžaduje systémovou podporu zahrnující také potřebné rekvalifikace, vzdělávání a školení.

Výše uvedené argumenty zdůvodňují oprávněnost dalších přípravných kroků implementace systému finanční podpory služeb pro domácnosti, včetně domácností seniorů. Tento systém by přitom měl zajistit:

- **snížení podílu šedé ekonomiky v segmentu služeb pro domácnost** – systém finanční podpory koriguje cenu služby pro uživatele a odměnu pro pracovníka a ovlivňuje další aspekty výkonu práce. Tím vytváří zásadní motivaci k přechodu z neoficiálního trhu práce na trh oficiální, čímž nově dochází k plnění daňových a kvazidaňových povinností, a tak i k posílení sociálních a daňových systémů ČR;
- **cenovou dostupnost poskytovaných služeb** – systém finanční podpory vede k poklesu reálné ceny poskytované služby pro uživatele, čímž je odstraňována jedna ze zásadních bariér využívání služeb za úplatu. Zvýšení míry dostupnosti a využívání služeb pak seniorům umožňuje déle setrvat v jejich přirozeném sociálním prostředí;
- **profesionalizaci poskytovaných služeb** – systém finanční podpory motivuje k oficiálnímu poskytování služeb pro domácnost, kdy jsou registrované organizace povinny zajistit školení a vzdělávání svých pracovníků, kteří vykonávají služby v domácnosti dle stanovených standardů;
- **ochranu domácností** – systém finanční podpory může stanovit podmínku sjednání pojištění odpovědnosti za škody ze strany registrovaných organizací. Ty navíc prověřují a kontrolují své pracovníky, kteří vykonávají služby v domácnostech;
- **kvalitní pracovní místa** – systém finanční podpory motivuje k přechodu na oficiální trh práce, kde pracovník získává standardní pracovní-právní vztah s přiměřenou odměnou a odpovídající sociální ochranou. Díky tomuto systému vznikají nová pracovní místa s vysokým stupněm flexibility a klesá nezaměstnanost zejména u nejvíce ohrožených skupin (lidé s žádnou či nízkou kvalifikací, lidé starší 50 let);
- **fiskální neutralitu** – systém finanční podpory by měl být z hlediska dopadů na veřejné rozpočty fiskálně neutrální, nebo se měl fiskální neutralitě blížit. Přímá a nepřímá podpora ze strany státu by tedy neměla výrazně převyšovat sumu vzniklých daňových a kvazidaňových příjmů a dalších úspor.

Na základě provedené komparativní analýzy a zjištění příkladů dobré praxe Zpracovatel doporučuje pokračovat v přípravě implementace systému finanční podpory služeb pro domácnosti při respektování níže uvedených principů vycházejících zejména z belgického programu SVS (tzv. poukázkový systém):

- **cíle systému** – systém finanční podpory by měl mít vytyčeno několik vzájemně souvisejících a provázaných cílů. Vedle zajištění služeb odpovídající kvality a rozsahu seniorům a dalším osobám vyžadujícím pomoc by měl usilovat také o redukci neformálního sektoru (šedé ekonomiky), o vznik nových a kvalitních pracovních míst a harmonizaci pracovního a osobního života;
- **typy podporovaných služeb** – podporovány by měly být služby týkající se činností, které jsou v rámci běžné domácnosti pravidelně vykonávány v souhrnné časové dotaci nepřevyšující určitý stanovený

limit (např. osm hodin týdně). Rozsah podporovaných služeb by měl být dle francouzského vzoru spíše extenzivní ve snaze naplnit různorodé potřeby jednotlivých domácností;

- **okruh uživatelů** – systém finanční podpory by neměl být úzce zaměřen na specifický typ domácností (např. domácnosti seniorů), naopak žádoucí je zapojení co největšího počtu domácností. Tato „otevřenost“ systému je nutnou podmínkou vygenerování dostatečně silné poptávky umožňující fungování celého systému. Diferenciace mezi jednotlivými uživateli může být prováděna prostřednictvím maximálního počtu poukázek či jejich ceny. Systém finanční podpory by se však neměl vztahovat na služby vykonávané v komerčně využívaných prostorách;
- **okruh pracovníků** – systém finanční podpory by měl být obdobně otevřen různým skupinám pracovníků, tady jak těm přecházejícím z jiného segmentu ekonomiky, tak těm hledajícím nové zaměstnání. Tato „otevřenost“ systém je taktéž nutná pro vytvoření dostatečně silné nabídky, což je nezbytný předpoklad funkčnosti celého systému;
- **aktéři a jejich role** – správné vymezení pravomocí a povinností jednotlivých aktérů je klíčové pro řádné fungování celého systému finanční podpory a musí vycházet z detailní právní analýzy a zkušeností plynoucích z pilotního testování. Obecně lze mezi aktéry řadit:
 - řídící orgán – stanovení cílů, pravidel a parametrů systému a kontrola jejich naplňování, dodržování a adekvátnosti; hodnocení fungování systému a jeho dopadů; výběr administrátora; odborné a metodické vedení;
 - administrátora – zřízení a provoz webové platformy sloužící jako uživatelské prostředí všem aktérům; zajištění bezpečnosti dat a informací; administrace a evidence všech finančních transakcí; administrace oběhu poukázek; registrace organizací, uživatelů i pracovníků; zprostředkování informací jednotlivým aktérům;
 - úřad práce – zprostředkování relevantních informací uchazečům o zaměstnání; zajištění rekvalifikace;
 - registrované organizace – provedení registrace u administrátora; uzavření pracovně-právních vztahů s pracovníky; školení a vzdělávání pracovníků; uzavření dohody o výkonu služeb v domácnosti s uživatelem;
 - pracovníky – uzavření pracovně-právních vztahů s registrovanými organizacemi; výkon služby; předání poukázky od uživatele registrované firmě;
 - uživatele – nákup poukázek; uzavření dohody o výkonu služeb v domácnosti s registrovanou firmou; předání poukázky pracovníkovi;
 - donoři – nákup poukázek a jejich předání uživatelům.
- **typ zaměstnaneckého poměru** – systém finanční podpory by měl dle belgického vzoru vycházet z trojúhelníkového vztahu. Ten zahrnuje uživatele, který si sjednává výkon služby u registrované firmy, která následně službu vykoná prostřednictvím svého pracovníka, jenž od uživatele za odvedenou práci získává poukázku. Tento model je v souladu s českou praxí, kde přímé zaměstnávání (tj. uzavírání pracovně-právního vztahu mezi domácností a pracovníkem) není obvyklé;
- **typ podpory a zdroje financování** – systém finanční podpory by měl být založen zejména na přímé podpoře, která se ze zahraničních zkušeností jeví jako nejvíce efektivní. Přímá podpora by měla zahrnovat dotaci na poukázku a dotaci na provoz a administraci systému. Doplňkovou roli by měla mít podpora nepřímá ve formě daňových slev pro uživatele a donory a osvobození od daně z přidané hodnoty. Financování systému by zajišťoval stát prostřednictvím státního rozpočtu. Velmi žádoucí by dle francouzského vzoru bylo zapojení donorů (zaměstnavatelů, sociálních partnerů, municipalit), kteří by představovali doplňkový zdroj financování;

- **stanovení ceny práce a výše dotace** – jde o klíčový parametr systému finanční podpory, který musí vycházet z detailní finanční analýzy. Obecně musí platit, že stanovená cena práce a výše dotace musí být pro uživatele i pracovníka natolik zajímavé, aby došlo k převodu jejich „obchodního“ vztahu z nehlášené práce do oficiální ekonomiky, dále musí zajistit vyškoleným a spolehlivým pracovníkům adekvátní ohodnocení, musí být v souladu s pracovně-právní legislativou a nesmí deformovat existující trh práce;
- **uživatelská podoba** – systém finanční podpory musí být nastaven tak, aby byl uživatelsky přívětivý pro všechny různé druhy domácností vyznačující se různými potřebami a preferencemi. Nezbytností je tedy fungování systému v papírové i elektronické variantě současně;
- **hodnocení** – systém finanční podpory musí být pravidelně (každoročně) podrobován detailnímu hodnocení, které se zaměří na plnění stanovených cílů, funkčnost kontrolních a monitorovacích mechanismů a adekvátnost jeho parametrického nastavení. Tato evaluační povinnost by měla být stanovena zákonem, který by zároveň v tomto ohledu definoval odpovědnou instituci;
- **propagace** – systém finanční podpory bude v případě implementace zcela novým nástrojem, se kterým nebudou mít jednotliví aktéři žádné zkušenosti. Z toho důvodu je zcela zásadní, aby došlo ke zprostředkování informací o systému všem relevantním aktérům a aby byla nastavena funkční komunikační a propagační strategie.

V rámci přípravy implementace systému finanční podpory služeb je třeba uskutečnit následující kroky:

- **zpracování fiskální analýzy** – analýza by se měla zaměřit na optimální parametrické nastavení systému (nastavení přímé a nepřímé podpory), na potenciální makroekonomické dopady systému a na související rizika;
- **zpracování právní analýzy** – analýza by se měla zaměřit na pracovně-právní, daňové a administrativní souvislosti zavedení systému a na optimální formu jeho implementace do českého právního rámce;
- **pilotní testování** – do pilotního testování by měli být zapojeni všichni klíčoví aktéři, prověřeny by měly být výše uvedené principy a na základě provedené procesní a dopadové evaluace dopracovány/upraveny jednotlivé parametry systému.

Výše uvedená doporučení považuje Zpracovatel za optimální přístup k implementaci uceleného systému podpory služeb pro domácnosti. V případě, že k tomuto komplexnímu přístupu nedojde, je nutné řešit alespoň některé nedostatky současné praxe. Většina služeb pro domácnost, které byly v rámci výzkumného šetření zkoumány, může být poskytována na základě zákona o sociálních službách registrovaným poskytovatelem sociální služby prostřednictvím osobní asistence či pečovatelské služby a zcela či částečně financována prostřednictvím příspěvku na péči. Specifickým případem je však služba „pomoc s informačními technologiemi“, jejíž důležitost trvale roste a která je zákonem o sociálních službách opomíjena. Právě nedostatečná podpora v této oblasti je jedním z nedostatků, který je třeba odstranit.

9. SEZNAM ZKRATEK

Tabulka 27 Seznam zkratek

Zkratka	Význam
ALE/PWA	Program lokálních agentur práce
CATI	Computer Assisted Telephone Interviewing
CAWI	Computer Assisted Web Interview
CES	Chèque Emploi Service
CESU	Chèque Emploi Service Universal
CNCESU	Národní centrum CESU (Centre national du CESU)
CRCESU	Centrum pro úhradu CESU (Centre de Remboursement du Chèque Emploi Service Universel)
CZ-COICOP	Klasifikace individuální spotřeby
CZ-ISCO	Klasifikace zaměstnání
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DGE	Generálním ředitelstvím velkých podniků (Direction générale des entreprises)
DPH	Daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
EU-SILC	Výběrové šetření Životní podmínky
HDP	Hrubý domácí produkt
HCHH	Home care and home help
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NACE	Evropská klasifikaci ekonomických činností
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
p. b.	Procentní bod
PMI	Úřad na ochranu matky a dítěte (La Protection maternelle et infantile)
PPÚ	Plný pracovní úvazek
SVS	Service Voucher Scheme
URSSAF	Sdružení pro výběr příspěvků na sociální zabezpečení a rodinné přídatky (Unions de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales)
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil

Zdroj: vlastní zpracování.

10. BIBLIOGRAFIE

- BELGIE. Service Public Régional de Bruxelles. Titres-Services Bruxelles [online]. Brusel: Service Public Régional de Bruxelles, 2020. Dostupné z: <https://www.titre-service.brussels/>.
- BELGIE. Zákon na podporu rozvoje místních služeb a pracovních míst ze dne 20. července 2001 (Loi visant à favoriser le développement de services et d'emplois de proximité du 20 juillet 2001). In: Moniteur belge. 2001. Dostupné z: http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2001/08/11_2.pdf#Page1.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. In: Sbírka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-278>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sbírka zákonů. 2017 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sbírka zákonů. 2019 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. In: Sbírka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: Sbírka zákonů. 2018. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. In: Sbírka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. In: Sbírka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. In: Sbírka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů. 2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. In: Sbírka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586/>.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. 2020. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89/>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO) [online]. Praha: ČSÚ, 2018. Dostupný z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_zamestnani_-cz_isco-.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001–2050 [online]. Praha: ČSÚ, 2019. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Senioři a jejich výdaje [online]. Praha: ČSÚ, 2019. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Senioři v mezinárodním srovnání – 2017 [online]. Praha: ČSÚ, 2019. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2017>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2018>.

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky – 2018 [online]. Praha: ČSÚ, 2019. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-obyvatelstva-v-krajich-ceske-republiky-2018>.
- DESIERE, Sam, Frederic DE WISPELAERE a Ludo STRUYVEN. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents nad carers. Belgium [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.
- DEUTSCHER GEWERKSCHAFTSBUND. Arbeitsplatz Privathaushalt – Gute Arbeit ist möglich [online]. Berlin: DGB, 2016. Dostupné z: <http://www.dgb.de/themen/++co++9acf96de5ae7-11e6-b4ea-525400e5a74a>.
- EUROPEAN COMMISSION. Special Eurobarometer 402 “Undeclared Work in the European Union” [online]. Brussels: EC, 2014. Dostupné z:
<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>.
- EUROPEAN FEDERATION FOR SERVICES TO INDIVIDUALS. White book on personal nad househod services in ten EU Member States [online]. Brusel: EFSI, 2013. Dostupné z: <http://www.efsi-europe.eu/publications/>.
- EUROSTAT. At risk of poverty rate by poverty threshold and househodl type – EU-SILC and ECHP surveys [online]. Brusel: Eurostat, 2019. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_li03.
- EUROSTAT. Healthy life expectancy based on self-perceived health [online]. Brusel: Eurostat, 2019. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/hlth_silc_17.
- EUROSTAT. Life expectancy by age and sex [online]. Brusel: Eurostat, 2019. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_mlexpec.
- EUROSTAT. Population: Structure indicators [online]. Brusel: Eurostat, 2019. Dostupný z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/demo_pjanind.
- EVROPSKÁ KOMISE. An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers [online]. Brusel: Evropská komise, 2018. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.
- EVROPSKÁ KOMISE. Pracovní dokument útvarů Komise o využití potenciálu osobních služeb a služeb pro domácnost v oblasti zaměstnanosti [online]. Brusel: Evropská komise, 2012. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2012:0095:FIN>.
- EVROPSKÁ KOMISE. Pracovní dokument útvarů Komise o využití potenciálu osobních služeb a služeb pro domácnost v oblasti zaměstnanosti [online]. Brusel: Evropská komise, 2012. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2012:0095:FIN>.
- FARVAQUE, Nicolas a MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.
- FARVAQUE, Nicolas, Djamel MESSAOUDI. Labour Market Policy Thematic Review 2018: An analysis of Personal and Household Services to support work life balance for working parents and carers. France [online]. Brussels: European Commission, European Centre of Expertise (ECE), 2018. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=22&langId=en>.

- FRANCIE. CESU. Un service des URSSAF [online]. Saint-Étienne: Centre national du Chèque emploi service universel, 2020. Dostupné z: <https://www.cesu.urssaf.fr/info/accueil.html>.
- FRANCIE. Le chèque emploi-service universel (CESU) "préfinancé" [online]. Paris: Le ministère du Travail, de l'Emploi et de l'Insertion, 2020. Dostupné z: <https://travail-emploi.gouv.fr/droit-du-travail/les-contrats-de-travail/article/le-cheque-emploi-service-universel-cesu-prefinance>.
- FRANCIE. Le site officiel de l'administration française. Particulier employeur: aide à domicile (services à la personne) [online]. Paris: Service Public, 2020. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/N19602>.
- FRANCIE. Le Titres CESU [online]. Paris: Le Centre de Remboursement des CESU, 2020. Dostupné z: <https://www.cr-cesu.fr/>.
- FRANCIE. Les activités de services à la personne [online]. Paris: Le ministère de l'économie, des finances et de la relance, 2019. Dostupné z: <https://www.servicesalapersonne.gouv.fr/beneficier-des-sap/activites-de-services-la-personne>
- FRANCIE. Národní kolektivní smlouva zaměstnanců soukromého sektoru ze dne 24. listopadu 1999 (Convention collective nationale des salariés du particulier employeur du 24 novembre 1999). In: Le Journal officiel de la République française. 1999. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichIDCC.do?idConvention=KALICONT000005635792>.
- FRANCIE. Zákon č. 2005-841 ze dne 26. července 2005 o rozvoji osobních služeb a provádění různých opatření ve prospěch sociální soudržnosti (Loi n° 2005-841 du 26 juillet 2005 relative au développement des services à la personne et portant diverses mesures en faveur de la cohésion sociale). In: Le Journal officiel de la République française. 2005. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000632799&categorieLien=id>.
- GOFFIN, Kathy, Tess SCHOOREEL, Kristof MERTENS, Daphné VALSAMIS a Wim WAN DER BEKEN. Une vision à 360° sur les titres-services [online]. IDEA Consult, Rapport final, 2018. Dostupné z: https://federgon.be/fileadmin/media/pdf/fr/Une_vision_a_360___sur_les_titres-services_-_Rapport_final.pdf.
- GOLDSCHMIDT-CLERMONT, Luisella a Elisabeth PAGNOSSIN-ALIGISAKIS. Households Non-SNA Production: Labour Time, Value of Labour and of Product, and Contribution to Extended Private Consumption. Review of Income and Wealth. 1999, vol. 45, no. 4, S. 519–529.
- HORECKÝ, Jiří. Návrhy změny výplaty příspěvku na péči – podněty k odborné diskusi. FÓRUM sociální politiky. 2012, vol. 6, no. 6, s. 19–22.
- IMPact. Belgium – The Service Voucher Scheme [online]. Improving Measurement of Public Support to Personal and Household Services, 2020. Dostupné z: <http://impact-phs.eu/cz/national-practices/belgium-the-service-voucher-system/>.
- KOTÍKOVÁ, Jaromíra a Helena VYCHOVÁ. Služby pro domácnosti. Potenciální nástroj tvorby pracovních míst a boje s neformálním zaměstnáváním [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO>.
- KRANTZ-KENT, Rachel. Measuring Time Spent in Unpaid Household Work: Results from the American Time Use Survey. Monthly Labor Review. 2009, vol. 132, no. 7, s. 46–59.
- LANDEFELD, J. Steven, Stephenie H. MCCULLA. Accounting for Nonmarket Household Production within a National Accounts Framework. Review of Income and Wealth. 2000, vol. 46, no. 3, s. 289–307.

- MARX, Ive a Dieter VANDELANNOOTE. The Belgian Service Voucher Scheme. Discussion Paper no. 8717 [online]. Bonn: Institute of Labor Economics (IZA), 2014. Dostupné z: <https://www.iza.org/publications/dp>.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Vybrané statistické údaje. Výdaje na příspěvek na péči podle stupně závislosti [online]. Praha: MPSV, 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vybrane-statisticke-udaje>.
- MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. Statistické údaje o podnikatelích [online]. Praha: ČSÚ, 2020. Dostupný z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-opodnikatelich/>
- PACOLET, Jozef, Frederic DE WISPELAERE a Annelies DE CONNICK. De dienstencheque in Vlaanderen. Tot uw dienst of ten dienste van de zorg? [online]. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2011. Dostupné z: <https://steunpuntwvg.be/publicaties>.
- RAZ-YUROVICH, Liat a Ive MARX. What does state-subsidized outsourcing of domestic work do for women's employment? The Belgian service voucher scheme. Journal of European Social Policy. 2017, vol. 28, no. 1, s. 1–12.
- SANSONI, Anna Maria. Limits and potentials of the use of vouchers for personal services. An evaluation of titres-services in Belgium and the CESU in France. Working paper. Brussels: European Trade Union Institute, 2019.
- SOUZA-POZA, Alfonso, Hans SCHMID a Rolf WIDMER. The Allocation and Value of Time Assigned to Housework and Child-Care: An Analysis for Switzerland. Journal of Population Economics. 2001, vol. 14, no. 2, s. 599–618.
- SPAAS, Nele. Dienstencheques: Subsidieren om te discrimineren? [online]. Brussels: Minderhedenforum vzw, 2015. Dostupné z: <https://www.minderhedenforum.be/actua>.
- WYMAN, Oliver. Services à la personne: bilan économique et enjeux de croissance. [online]. Paris: March & McLennan Companies, 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://bettylicious.files.wordpress.com/2012/06/services-acc80-la-personne-bilan-economique-et-enjeux-de-croissance.pdf>

11. SEZNAMY

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Věkové složení obyvatelstva, ČR, 2008-2018 (k 31. 12.)	15
Tabulka 2 Ukazatele věkového složení, ČR, 2008–2018 (k 31. 12.)	16
Tabulka 3 Počet a podíl osob ve věku 65+ v krajích, ČR, 2008-2018 (k 31. 12.).....	17
Tabulka 4 Index stáří a průměrný věk obyvatel, ČR, 2008–2018 (k 31. 12.)	18
Tabulka 5 Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin, ČR, 2018-2050 (k 1. 1.).....	19
Tabulka 6 Ukazatele očekávaného věkového složení, ČR, 2008–2050 (k 1. 1.).....	20
Tabulka 7 Počet podnikatelů s oborem činnosti živnosti volné č. 79 – Poskytování služeb pro rodinu a domácnost dle krajů, ČR, 2015–2019	25
Tabulka 8 Struktura mezd zaměstnanců, vybraná zaměstnání, ČR, 2018.....	27
Tabulka 9 Míra dostupnosti jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020.....	31
Tabulka 10 Odhadovaný počet klientů služeb pro domácnosti seniorů v tis. klientů, ČR, 2020–2050..	38
Tabulka 11 Odhadovaný časový rozsah odebíraných služeb pro domácnosti seniorů v tis. hodin ročně, ČR, 2020–2050	39
Tabulka 12 Odhadovaný počet potenciálních klientů služeb pro domácnosti seniorů v tis. klientů, ČR, 2020–2050.....	39
Tabulka 13 Odhadovaný časový rozsah odebíraných služeb pro domácnosti seniorů v tis. hodin ročně, ČR, 2020–2050	40
Tabulka 14 Míra využívání jednotlivých služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020	44
Tabulka 15 Nástroje veřejné podpory služeb pro domácnosti	61
Tabulka 16 Statistická data o programu SVS, 2010–2016.....	71
Tabulka 17 Charakteristika domácích pracovníků zapojených do programu SVS, 2015	73
Tabulka 18 Pozice nových domácích pracovníků na trhu práce ve čtvrtletí předcházejícím jejich vstupu do programu SVS, 2010–2015.....	74
Tabulka 19 Dopad programu SVS na belgický federální rozpočet v roce 2013.....	76
Tabulka 20 Charakteristika domácích pracovníků zapojených do programu HCHH, 2015	78
Tabulka 21 Počet pracovníků v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2017	86
Tabulka 22 Počet pracovníků v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2015	87
Tabulka 23 Počet pracovních míst přepočtených na plný pracovní úvazek v segmentu osobních a domácích služeb v tisících, Francie, 2009–2015.....	87
Tabulka 24 Podíl žen v segmentu osobních a domácích služeb v %, Francie, 2009–2017	88
Tabulka 25 Náklady a výnosy podpory segmentu osobních a domácích služeb v milionech eur, Francie, 2010.....	89
Tabulka 26 Komparace belgického programu SVS a francouzského programu CESU.....	90

Tabulka 27 Seznam zkratk.....	96
-------------------------------	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Podíly spotřebních vydání penzionovaných důchodců v %, ČR, 2015	21
Graf 2 Dostupnost služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020	28
Graf 3 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle věkových skupin, ČR, 2020.....	29
Graf 4 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle velikosti místa bydliště, ČR, 2020	30
Graf 5 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020	32
Graf 6 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle čistého osobního měsíčního příjmu, ČR, 2020.....	33
Graf 7 Míra dostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v % dle počtu členů domácnosti, ČR, 2020 ..	34
Graf 8 Důvody nedostupnosti služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020	34
Graf 9 Využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020.....	35
Graf 10 Časový rozsah služeb odebíraných za úplaty seniory, v počtech hodin, ČR, 2020	36
Graf 11 Cena služeb odebíraných za úplaty seniory, v Kč za hodinu, ČR, 2020	36
Graf 12 Poskytovatelé služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020	37
Graf 13 Zájem o využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020	38
Graf 14 Faktory vedoucí k většímu využívání služeb pro domácnosti seniorů v %, ČR, 2020	41
Graf 15 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle věkových skupin, ČR, 2020	42
Graf 16 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle velikosti místa bydliště, ČR, 2020	43
Graf 17 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle krajů, ČR, 2020	45
Graf 18 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle čistého osobního měsíčního příjmu, ČR, 2020.....	46
Graf 19 Míra využívání služeb pro domácnosti seniorů v % dle počtu členů domácnosti, ČR, 2020	47
Graf 20 Odhadovaný podíl nehlášené práce v segmentu služeb pro domácnost ve vybraných zemích v %, 2010.....	57

SEZNAM SCHÉMÁT

Schéma 1 Triangulární vztah v systému služeb pro domácnost	61
Schéma 2 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu SVS.....	68
Schéma 3 Peněžní toky mezi klíčovými aktéry v rámci programu SVS.....	68
Schéma 4 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu CESU deklarativní.....	84
Schéma 5 Klíčoví aktéři a jejich aktivity v rámci programu CESU předfinancované	86

12. PŘÍLOHY

12.1 Příloha A – Metodologie výzkumného šetření

Metodologie výzkumného šetření, která byla navržena Zpracovatelem a dne 8. 1. 2020 schválena Zadavatelem, je popsána v následujících podkapitolách, které zahrnují problematiku techniky sběru dat, metody výběru respondentů, kontrolních mechanismů a zpracování dat.

12.1.1 *Techniky sběru dat*

Při sběru dat byly v rámci realizace výzkumného šetření využity metody telefonického (Computer Assisted Telephone Interviewing, dále také „CATI“) a internetového (Computer Assisted Web Interview, dále také „CAWI“) dotazování.

Telefonické dotazování (CATI)

Při sběru dat prostřednictvím telefonického dotazování bylo využito vlastní telefonické studio, kterým disponuje Poddodavatel a v němž dotazování zajišťují profesionální a řádně školení tazatelé. V rámci studia působí taktéž supervizoři, kteří dohlíží nad řádným průběhem dotazování (například pomocí náslechnů).

Internetové dotazování (CAWI)

Při sběru dat prostřednictvím internetového dotazování byl využit panel respondentů, ať již z běžné populace, nebo ze speciálních cílových skupin, kteří měli přístup k internetu, byli ochotni se výzkumů zúčastnit a byly o nich známy jejich základní demografické charakteristiky.

Stejně jako v případě jiných technik kvantitativního výzkumu, i při použití techniky CAWI probíhal rozhovor podle předem odsouhlaseného dotazníku. Dotazník byl naprogramován v elektronické podobě a umístěn na chráněné internetové stránce. Z databáze respondentů byl proveden výběr respondentů, kteří odpovídali zadané cílové skupině. Takto vybraným respondentům byl rozeslán zvací e-mail s jednoznačně identifikovaným linkem, tj. přístupem na internetovou stránku s dotazníkem, který zabraňuje tomu, aby jeden respondent vyplnil dotazník několikrát, a který zároveň identifikuje, který respondent (s jakými sociodemografickými znaky) dotazník vyplnil. Data byla ukládána na zabezpečeném serveru, na konci výzkumu byla spojena do jednoho datového souboru a následně zpracována standardními postupy kvantitativního výzkumu.

Pro účely internetového dotazování byl využit on-line panel respondentů o celkové velikosti více než 19 tisíc aktivních respondentů, kterým Poddodavatel od roku 2010 disponuje. Struktura panelu z hlediska požadovaných kvótních znaků odpovídá struktuře internetové populace do té míry, že z aktivních respondentů panelu je možné vždy vybrat vzorek 1 000 respondentů reprezentující tuto populaci a zároveň splňující podmínky nepřetěžování panelistů.

Rekrutace respondentů pro on-line panel probíhá většinou osobní formou a menšinou telefonicky. Kromě osobní/telefonické rekrutace respondentů do panelu je jejich identita a unikátnost vyplněných dotazníků ověřována řadou metod při realizaci samotných výzkumů.

12.1.2 *Metoda výběru respondentů*

Výběr respondentů byl realizován na základě kvótního předpisu, jehož výběrovou oporou byla data Českého statistického úřadu. Pro zajištění reprezentativity a posílení náhodnosti výběru probíhala výběrová procedura v několika stupních:

- vytvoření kvótního předpisu;

- určení celkového kvótního předpisu, který strukturou odpovídal složení daných území z hlediska požadovaných znaků;
- realizace výběru respondentů v CAWI;
 - z respondentů on-line panelu z daných lokalit byl vytvořen hrubý výběr, přičemž se postupovalo náhodným stratifikovaným výběrem tak, aby hrubý výběr reprezentoval on-line populaci lokalit;
 - respondenti byli osloveni s nabídkou účasti k výzkumu a byli dvakrát emailově urgováni, popř. poté pomocí SMS, což zaručilo účast i méně intenzivních uživatelů internetu z panelu;
 - sledovány byly kvótní znaky, přičemž při přílišném odchýlení od kvótního předpisu byl realizován specifický dovýběr z respondentů, kteří nebyli osloveni v prvním kroku.

12.1.3 Kontrolní mechanismy

Odpovědi získané od jednotlivých respondentů byly kontrolovány několika způsoby. Kromě osobní nebo telefonické rekrutace respondentů do online panelu byla jejich identita a unikátnost vyplněných dotazníků ověřována následujícími metodami při realizaci:

- vybraným respondentům byly zaslány unikátní přístupové linky k dotazníku, respondenti tak mohli vyplnit jen jeden dotazník v daném výzkumu;
- byla prováděna kontrola, z jakých IP adres respondenti odpovídali, případné zjištěné duplicity a nekonzistence v IP adresách byly prověřovány;
- kontrolována byla konzistence sociodemografických dat, tedy skutečnost, zda identifikační a sociodemografické údaje uvedené respondentem v daném výzkumu odpovídaly jeho dlouhodobým údajům v databázi;
- do dotazníku byly zařazeny kontrolní otázky (např. „nyní zaškrtněte možnost spíše ano“).

12.1.4 Zpracování dat

Data získaná v rámci výzkumného šetření byla zpracována standardními postupy kvantitativního výzkumu. Provedeny byly testy významnosti, jejichž prostřednictvím byly identifikovány ty skupiny respondentů, které vykazovaly statisticky významné odlišnosti buď oproti ostatním skupinám respondentů v rámci dané kategorie (např. pohlaví, věk, vzdělání, velikost místa bydliště, kraj, čistý osobní měsíční příjem atd.), nebo oproti všem respondentům jako celku. Dále byly uskutečněny testy nezávislosti, díky kterým bylo možné určit závislost mezi kategoriemi respondentů a četností odpovědí. Jinými slovy díky testu nezávislosti bylo možné odhalit, zda odpovědi na položené otázky alespoň částečně souvisí s danou třídící proměnou.

12.2 Příloha B – Dotazník

Výzkumné šetření bylo realizováno dle dotazníku, který byl navržen Zpracovatelem a dne 8. 1. 2020 schválen Zadavatelem. Jeho podoba je následující:

- Jaké je Vaše pohlaví? (Vyberte jednu z nabízených odpovědí)
 - Žena
 - Muž
- Jaký je Váš věk? (Vyberte jednu z nabízených odpovědí)
 - 65-69 let
 - 70-74 let
 - 75-79 let
 - 80-84 let
 - 85-89 let
 - 90 a více let
- Jaké je místo Vašeho bydliště? (Doplňte přesný název obce, kde převážnou část roku bydlíte)
 - ...
- Kolik osob včetně Vás žije ve Vaší domácnosti? (Doplňte číslovku)
 - ...
- Jaká je celková výše Vašeho pravidelného měsíčního příjmu? (Vyberte jednu z nabízených odpovědí)
 - Méně než 10 000 Kč
 - 10 001-12 500 Kč
 - 12 501-15 000 Kč
 - 15 001-17 500 Kč
 - 17 501-20 000 Kč
 - 20 001-22 500 Kč
 - 22 501-25 000 Kč
 - 25 001-27 500 Kč
 - 27 501-30 000 Kč
 - Více než 30 000 Kč

- Jsou služby zajišťující za úplatu níže uvedené aktivity pro Vás dostupné? (V každém řádku dle skutečnosti zakřížkujte odpověď Ano/Ne/Nevím. V případě odpovědi Ne specifikujte, zda je problémem místní a/nebo cenová nedostupnost.)

Aktivita	Ano	Ne		Nevím
		Místní nedostupnost	Cenová nedostupnost	
příprava jídla ¹⁷⁷				
úklid domácnosti ¹⁷⁸				
praní a žehlení ¹⁷⁹				
opravářské a údržbářské práce ¹⁸⁰				
zahradnické práce ¹⁸¹				
nákup ¹⁸²				
pomoc s informačními technologiemi ¹⁸³				
zajištění přepravy či osobního doprovodu ¹⁸⁴				

- Využíváte pro zajištění některé z níže uvedených aktivit služby za úplatu? Pokud ne, měl/měla byste zájem za úplatu služby zajišťující níže uvedené aktivity využívat? (V každém řádku dle skutečnosti zakřížkujte odpověď Ano/Ne. V případě odpovědi Ano doplňte počet hodin poskytované služby týdně, cenu za jednu hodinu této služby a typ poskytovatele. V případě odpovědi Ne zakřížkujte, zda byste o zajištěné dané aktivity měl/měla zájem.)

Aktivita	Ano	Počet hodin poskytované služby týdně	Cena za 1 hodinu poskytované služby (Kč/hod)	Typ poskytovatele ¹⁸⁵	Ne	Měl/měla byste zájem za úplatu služby zajišťující tyto aktivity využívat?		
						Ano	Ne	Nevím
příprava jídla								
úklid domácnosti								
praní a žehlení								
opravářské a údržbářské práce								
zahradnické práce								
nákup								

¹⁷⁷ Pomoc při přípravě a podání jídla a pití (ohřátí, vaření).

¹⁷⁸ Běžný (mytí, vysávání, utírání prachu, výměna ložního prádla) či generální (úklid po malování, mytí oken) úklid domácnosti.

¹⁷⁹ Praní a žehlení osobního či ložního prádla v domácnosti včetně drobných oprav.

¹⁸⁰ Drobné opravy spotřebičů, donáška a příprava topiva, úklid sněhu, natírání oken, plotů a zábradlí a další drobné opravy nemovitosti.

¹⁸¹ Sekání trávy, rytí, pletí, údržba zeleně a dřevin.

¹⁸² Nákup potravin, ošacení, léčiv, zboží denní spotřeby.

¹⁸³ Pomoc se základními úkony spjatými s používáním např. mobilního telefonu, počítače a laptopu včetně řešení obvyklých problémů.

¹⁸⁴ Přepravy či doprovod do lékařské ordinace, na poštu, městský úřad atd.

¹⁸⁵ Vyberte jednu z následujících možností: A = rodinný příslušník; B = soused, známí; C = jiná fyzická osoba; D = registrovaný poskytovatel sociálních služeb; E = nezisková organizace; F = firma, OSVČ; G = jiný (doplňte).

Aktivita	Ano	Počet hodin poskytované služby týdně	Cena za 1 hodinu poskytované služby (Kč/hod)	Typ poskytovatele ¹⁸⁵	Ne	Měl/měla byste zájem za úplatu služby zajišťující tyto aktivity využívat?		
						Ano	Ne	Nevím
pomoc s informačními technologiemi								
zajištění přepravy či osobního doprovodu								

- Kolik korun měsíčně byste byl/byla za současné situace ochoten/ochotna zaplatit za služby zajišťující aktivity uvedené v předcházejících otázkách? (Doplňte částku)
 - ...
- Jaká skutečnost by Vás vedla za současného zdravotního stavu k většímu využívání služeb za úplatu zajišťujících aktivity uvedené v předcházejících otázkách? (Vyberte maximálně dvě z nabízených odpovědí)
 - Zvýšení vlastního příjmu.
 - Snížení ceny poskytovaných služeb.
 - Zlepšení místní dostupnosti.
 - Větší informovanost o nabídce služeb a podmínkách jejich poskytování.
 - Garance kvality.
 - Garance bezpečnosti.
 - Jiná (doplňte):

12.3 Příloha C – Výzkumný vzorek

V rámci výzkumného šetření byl zkoumán vzorek o 1 509 respondentech (osoby ve věku 65 a více let nežijící v zařízení pobytových sociálních služeb), jehož detailní charakteristika je následující:

Pohlaví	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Muž	632	41,9
Žena	877	58,1
Věk	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
65–69 let	507	33,6
70–74 let	421	27,9
75–79 let	266	17,6
80 a více let	315	20,9
Vzdělání	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Základní	296	19,6
Vyučen(a) nebo středoškolské bez maturity	590	39,1
Středoškolské s maturitou a vyšší odborné	451	29,9
Vysokoškolské	172	11,4
Velikost místa bydliště	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Do 999 obyvatel	255	16,9
1 000 až 4 999 obyvatel	323	21,4
5 000 až 19 999 obyvatel	279	18,5
20 000 až 99 999 obyvatel	321	21,3
100 000 a více obyvatel	330	21,9
Kraj	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Praha	181	12,0
Středočeský	179	11,9
Jihočeský	92	6,1
Plzeňský	85	5,6
Karlovarský	42	2,8
Ústecký	115	7,6
Liberecký	63	4,2
Královéhradecký	84	5,6
Pardubický	75	5,0
Vysočina	74	4,9
Jihomoravský	169	11,2
Olomoucký	92	6,1
Zlínský	86	5,7
Moravskoslezský	171	11,3
Čistý osobní měsíční příjem	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Vlastní rodinný dům, vila, usedlost	681	45,1

Byt v osobním vlastnictví	469	31,1
Družstevní byt	134	8,9
Nájemní byt v obecním nebo státním domě	111	7,4
Nájemní byt v soukromém domě	53	3,5
Podnájem	39	2,6
Jiný typ	22	1,5
Počet osob v domácnosti	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
1	545	36,1
2	812	53,8
3 a více	152	10,1
Čistý měsíční příjem domácnosti	Absolutně (počet resp.)	Relativně (%)
Do 8 000 Kč	5	0,3
8 001 Kč až 15 000 Kč	334	22,1
15 001 Kč až 25 000 Kč	453	30,0
25 001 Kč až 50 000 Kč	588	39,0
Více než 50 000 Kč	60	4,0
Neuvedeno	69	4,6

12.4 Příloha D – Organizace

V rámci tvorby Analýzy byla Zpracovatelem oslovena řada domácích i zahraničních institucí s žádostí o součinnost různého rozsahu. Přehled zahraničních institucí, které poskytly klíčovou součinnost při tvorbě Analýzy obsahuje následující tabulka

Název organizace	Osoba	Kontakt
Idea Consult	Daphné Valsamis (Expert and Teamleader, Labour Market)	daphne.valsamis@ideaconsult.be
Acoss	Alain Gubian (Directeur Financier chez ACROSS)	alain.gubian@acoss.fr

We believe the information contained herein to be correct at the time of going to press, but we cannot accept any responsibility for any loss occasioned to any person as a result of action or refraining from action as a result of any item herein. Printed and published by © Moore Stephens International Limited. Moore Stephens International Limited, a company incorporated in accordance with the laws of England, provides no audit or other professional services to clients. Such services are provided solely by member and correspondent firms of Moore Stephens International Limited in their respective geographic areas. Moore Stephens International Limited and its member firms are legally distinct and separate entities. They are not and nothing shall be construed to place these entities in the relationship of parents, subsidiaries, partners, joint ventures or agents. No member firm of Moore Stephens International Limited has any authority (actual, apparent, implied or otherwise) to obligate or bind Moore Stephens International Limited or any other Moore Stephens International Limited member or correspondent firm in any manner whatsoever.

Moore Czech Republic s.r.o.

Karolinská 661/4

186 00 Praha 8

Czech Republic

www.moore-czech.cz